

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1930.

Första kammaren.

Nr 33.

Onsdagen den 14 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 230, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare statsunderstöd till Hornborgasjöns sjösänkingsföretag;

nr 231, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare statsunderstöd till företag avseende reglering av Vingåkersån samt sjöarna Kolsnaren och Viren;

nr 232, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående undersökning rörande vattenavledning från Emåns och Helgeåns vattenområden;

nr 233, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående undersökning rörande reglering av Övre och Nedre Olandsån i Uppsala och Stockholms län;

nr 234, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av ett kronan tillhörigt och av lotsverket disponerat markområde vid Oxelösund;

nr 235, i anledning av väckta motioner angående vissa föreskrifter beträffande importerade lantmanna- och trädgårdsprodukter;

nr 236, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av allmänna arvsfonden tillfallna lägenheten Åsumtorp 3⁴¹ i Norra Åsums socken av Kristianstads län;

nr 237, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av visst område av kronoegendomen 1 mantal Spenshult nr 1 i Hallands län m. m.;

nr 238, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anordnande av årliga s. k. representativa jordbruksräkningar m. m. jämte en i ämnet väckt motion; samt

nr 239, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för utrotande av nötbromsen m. m.

Herr statsrådet *Borell* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 278, angående viss ändring i planen för nybyggnaden för Kungl. Maj:ts kansli.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtande nr 143, bevillningsutskottets betänkande nr 28, sammansatta andra lag- och jordbruksutskottets utlåtande nr 1 samt första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 8.

Föredrogos ånyo konstitutionsutskottets memorial nr 29, med förslag till skrivelse angående utredning rörande ändring av § 7 riksdagsordningen.

Vad utskottet i detta memorial hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt tillämpning av förordningen den 8 juni 1923 (nr 155) angående omsättnings- och utskänkningsskatt å spritdrycker, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

*Samman-
jämnings-
förslag ang.
tobaks-
monopolet.*

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets memorial nr 26, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande nr 20 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utövandet av statens tobaksmonopol jämte i ämnet väckta motioner.

I betänkande nr 20 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 195, angående utövandet av statens tobaksmonopol jämte i ämnet väckta motioner, hade bevillningsutskottet hemställt,

A) att riksdagen måtte, med förklarande, att Kungl. Maj:ts nämnda proposition icke kunnat, såvitt anginge med propositionen framlagda förslag till avtal, av riksdagen i oförändrat skick bifallas,

1) bemyndiga Kungl. Maj:t att å statens vägnar med Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet träffa avtal angående utövandet av statens tobaksmonopol i huvudsaklig överensstämmelse med ett i betänkandet infört, såsom utskottets förslag betecknat förslag;

2) bemyndiga Kungl. Maj:t att å statens vägnar med blivande preferensaktieägare i Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet träffa avtal angående preferensaktiekapitalet i bolaget i huvudsaklig överensstämmelse med ett i betänkandet infört, såsom utskottets förslag betecknat förslag;

3) medgiva, att Kungl. Maj:t finge för staten utfästa garanti för ett lån ur pensionsförsäkringsfonden åt Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet å högst sexton miljoner kronor till kapital och ränta, beräknad efter fem procent;

4) besluta, att fullmäktige i riksgäldskontoret skulle i fall av behov tillhandahålla medel för såväl infriande av nämnda garantiförbindelse som ock inlösen helt eller delvis av preferensaktiekapitalet i bolaget;

B) att de i anledning av propositionen väckta motionerna I: 312 samt II: 486, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 505 och 507, i den mån de ej kunde anses besvarade genom vad utskottet under A) hemställt samt i betänkandet anfört, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Enligt vad utskottet tillhandakomna protokollsutdrag utvisade, hade kamrarna vid behandlingen av utskottets berörda betänkande stannat i olika beslut beträffande vissa delar av förslagen till avtal ävensom av ett till avtalet angående utövandet av statens tobaksmonopol anknutet förslag till ändringar i bolagsordningen för Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet.

Med anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut hade utskottet till behandling förehaft frågan om sammanjämkning av besluten, och hade utskottet i det nu föreliggande memorialet hemställt, att riksdagen måtte

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att å statens vägnar med Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet träffa avtal angående utövandet av statens tobaksmonopol i huvudsaklig överensstämmelse med det i utskottets betänkande nr 20 intagna, såsom utskottets förslag betecknade förslaget med vissa i memorialet närmare angivna ändringar;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att å statens vägnar med blivande preferensaktieägare i Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet träffa avtal angående preferensaktiekapitalet i bolaget i huvudsaklig överensstämmelse med det i ut-

skottets betänkande nr 20 intagna, såsom utskottets förslag betecknade förslaget, dock med viss ändrad lydelse av § 2.

Vid memorialet fanns fogat ett särskilt yttrande av herrar *Bergman, Leander* och *Ander*.

*Samman-
jämnings-
förslag ang.
tobaks-
monopolet.
(Forts.)*

Herr statsrådet **Dahl**: Herr talman! Jag ber i fråga om det föreliggande sammanjämningsförslaget endast att få uttala, att vad beträffar grunderna för utseende av revisorer enligt min mening sammanjämningsförslaget innebär en påtaglig förbättring i jämförelse med andra kammarens beslut.

Vad återigen beträffar den föreslagna räntesatsen på preferensaktiekapitalet kan jag endast beklaga, att icke utskottet funnit det lämpligt att sammanjämka på sätt, som enligt vad jag vet varit under övervägande inom utskottet, nämligen så, att räntesatsen för preferensaktiekapitalet i tobaksmonopolet och stamaktiekapitalet i Vin- och spritcentralen bestämdes till medeltalet av aktiebelåningsräntan. Här har i stället förslagits en räntesats på fem och en halv procent. Jag kan icke underlåta att uttala den farhågan, att det kommer att visa sig vara förknippat med svårigheter att organisera upp företaget vid denna förutsättning.

Jag har emellertid, herr talman, i nuvarande situation intet att tillägga.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande memorial hemställt.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets memorial nr 27, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande nr 21 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om vissa ändringar i förordningen den 14 juni 1917 (nr 340) angående försäljning av rusdrycker, m. m., ävensom i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 7, i anledning av väckt motion, II: 130, angående åtgärder till förebyggande av eldsolyckor vid biografföreställningar, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 144, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för beredande av nya lokaler för naturhistoriska riksmuseets etnografiska avdelning m. m. jämte en i ämnet väckt motion.

*Ang. nya
lokaler för
riksmuseets
etnografiska
avdelning.*

I detta utlåtande hade utskottet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts i proposition nr 244 framlagda förslag och med avslag å en av herr Rydén i ämnet väckt motion (I: 321), i vad den skilde sig från Kungl. Maj:ts förslag,

a) medgiva, att ett å till ärendet hörande »relationsritningar över kasern-etablissemang för kungl. livregementets dragoner, situationsplan» med rätt utmärkt område av i runt tal 25,200 kvadratmeter av förutvarande livregementets dragoners kasernområde jämte därå befintliga byggnader finge reserveras för naturhistoriska riksmuseets etnografiska avdelning,

b) för iordningställande för nämnda avdelnings och museums räkning av vissa å berörda område befintliga byggnader i huvudsaklig överensstämmelse med ett av byggnadsstyrelsen i utlåtande den 23 januari 1930 framlagt förslag ävensom för bestridande av kostnaderna för flyttning av museets samlin-

Ang. nya
lokaler för
riksmuseets
etnografiska
avdelning.
(Forts.)

gar till de nya lokalerna m. m. för budgetåret 1930/1931 under åttonde huvudtiteln anvisa ett extra reservationsanslag å 100,000 kronor.

I herr *Rydéns* berörda motion hade hemställts, att riksdagen måtte dels medgiva, att ett å till ärendet hörande »relationsritningar över kasern-etablissemang för kungl. livregementets dragoner, situationsplan» med rött utmärkt område av i runt tal 25,200 kvadratmeter av förutvarande livregementets dragoners kasernområde jämte därå befintliga byggnader finge reserveras för naturhistoriska riksmuseets etnografiska avdelning,

dels ock för påbörjande av iordningställandet av lokaler för avdelningen enligt i huvudsak det av byggnadsstyrelsen den 27 november 1929 framlagda förslaget samt förflyttning till de nya lokalerna av avdelningens samlingar m. m. för budgetåret 1930/1931 anvisa ett extra reservationsanslag av 300,000 kronor.

Därest sistnämnda yrkande icke skulle vinna bifall, hade i motionen yrkats, att riksdagen måtte för iordningställande av lokaler för avdelningen i fråga m. m. i huvudsaklig anslutning till en av avdelningens föreståndare den 12 februari 1930 uppgjord plan bevilja ett anslag av 1,050,000 kronor samt därav för budgetåret 1930/1931 anvisa ett extra reservationsanslag av 100,000 kronor.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Bergqvist*, *Nilsson* i Malmö, *Rydén*, *Asplund*, *Oscar Olsson*, *Anderson* i Råstock, *Bengtsson* i Norup, *Carlsson-Frosterud*, *Jonsson* i Eskilstuna och *Sandwall* ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och herr *Rydéns* berörda motion (I: 321),

a) medgiva, — — — — — avdelning,

b) för iordningställande av lokaler för avdelningen samt förflyttning till de nya lokalerna av avdelningens samlingar m. m. anvisa för budgetåret 1930/1931 ett extra reservationsanslag av 200,000 kronor.

Herr **Bergqvist**: Herr talman! Vid detta utlåtande är fogad en reservation av mig och några av mina utskottskamrater. Vi ha yrkat att kammaren måtte i stället för av Kungl. Maj:t föreslagna 100,000 kronor bevilja 200,000 kronor för budgetåret 1930/1931 till överflyttning, magasinering och uppställning av etnografiska museets samlingar i livdragonernas kaserner. Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle det ju bli fråga allenast om en magasinering av de föremål, som överflyttas, medan ingenting skulle kunna utställas. Enligt reservanternas förslag skulle däremot någon del av samlingarna kunna utställas redan från början. Det har beräknats, att man skulle få cirka 500 kvadratmeter disponibla för utställning av de mera ömtåliga och värdefulla föremålen, och därmed skulle ju också vinnas, att de som vilja besöka museet skulle få tillfälle att något litet taga kännedom om de föremål, som där finnas. Byggnadsstyrelsen har antytt, att denna utväg nog skulle vara att rekommendera, men den säger, att om man skall nedlägga dessa ytterligare 100,000 kronor på anordningar i kasernerna, skulle detta förutsätta, att etnografiska museet skulle permanent dit förläggas. Reservanterna ha ansett att det icke kan bli fråga om endast en provisorisk överflyttning av etnografiska museet till nämnda kasern, utan om samlingarna överhud taget skola överflyttas, måste man utgå ifrån den förutsättningen att de också sedermera skola förbliva där. Därför ha reservanterna anslutit sig till byggnadsstyrelsens tanke att redan nu från början bevilja ett något större belopp, så att museets föremål kunde till någon del utställas.

För att sedan museet på ett tillfredsställande sätt skall bli ordnat, fordras

det stora omändringar i kasernerna, som medföra avsevärda kostnader. Dessa förändringar få ju anstå, till dess att man gjort ytterligare utredningar och fått tillfälle att bevilja medel för ändamålet. Vad som nu från början är särdeles önskvärt är, att man kan träffa en anordning, så att detta museum icke bara skall vara ett magasin, utan att det även i någon mån skall kunna ha en utställning. Museets styresman har också omnämnt detta förslag i sitt yttrande, där han säger, att förutsättningen för museets överflyttande ju måste vara, att det blir permanent förlagt dit, och därav synes framgå, att han själv gillar den tanke, som byggnadsstyrelsen på detta sätt uttalat.

Jag ber, herr talman, att med hänsyn till de ytterst värdefulla samlingar, som finnas i etnografiska museet och med hänsyn till önskvärdheten av att någon del av dem måtte kunna utställas redan från början, få yrka bifall till reservationen.

Herr **Rosén**: Herr talman! Behandlingen av denna museifråga har förlupit fullt normalt även i det avseendet, att vi sett pressen mobiliseras i övlig ordning för att undervisa riksdagen om ovärdighet och värdighet i sådana avseenden som det föreliggande.

Jag skall emellertid tillåta mig att med ett par ord beröra själva förläggningsfrågan. Reservanterna anse, att det redan nu bör bestämmas, att etnografiska museet skall definitivt förläggas till livregementets dragoners kasern-etablissemang. Inledningsvis vill jag fästa uppmärksamheten på, att ett område för detta museum sedan åtskilliga år tillbaka är reserverat vid Frescati, där man avsåg, att det skulle förläggas i samband med naturhistoriska riksmuseets övriga avdelningar. Dessutom ha sju eller åtta olika andra områden varit på tal. Nu i sista stund har man kommit med det föreliggande förslaget, och nu vill man utan vidare utredning fatta beslut om museets definitiva förläggning dit. Meningen är att det värdefulla område, som livregementets dragoners kasern ju utgör, skulle uppdelas i tre delar, av vilka den mellersta skulle omfatta de tre kasernbyggnaderna med sjukhusbyggnad, sjukstall samt köks- och matsalsbyggnad, och denna mellersta del skulle avses för etnografiska museet. Hur man skulle disponera den östra och västra delen vet man ännu icke. Det har varit tal om att till västra delen förlägga ett tekniskt-industriellt museum, ehuru planerna i det avseendet icke ha tagit någon mera fast form. Men det blir väl så småningom.

Jag måste för min del säga att jag verkligen anser, att försvarsväsendet skulle kunna ha en viss rätt att få disponera åtminstone någon liten del av de gamla försvarsetablissemang, som blivit överflödiga. Jag har visst en gång förut fast uppmärksamheten på, att marinförvaltningen för närvarande har ganska otillfredsställande lokaler, vilka äro förhyrda. Om jag inte minns fel uppgår hyran till 70.000 kronor om året. För min del hade jag helst sett, att marinförvaltningen hade kunnat inhysas i positionsartilleriets gamla kasern. Men fjolårets riksdag beslöt, att den skulle användas för ett annat museum, på vilket man skulle offra en betydande summa — jag tror det var omkring sju miljoner. Nu skulle det vara tänkbart att man använde någon byggnad här ute för marinförvaltningen, men detta omöjliggöres ifall nu ett definitivt beslut fattas. Jag tror emellertid för min del, att om museet i alla fall kommer dit — vilket det väl gör — lär det icke vara tänkbart att få det därifrån, utan det blir då en definitiv förläggning. Men jag beklagar att man icke behagat kosta på sig någon som helst utredning eller att riksdagen skulle avklippa varje möjlighet till utredning av denna fråga, innan ett beslut om definitiv förläggning fattas. Den plan, som byggnadsstyrelsen har utarbetat, avser istandsättande av kasernbyggnaderna för museiändamål för en kostnad av icke mindre än 2,300,000 kronor. Detta är ju mycket mer än vad hela kasernen

*Ang. nya
lokaler för
riksmuseets
etnografiska
avdelning.
(Forts.)*

Ang. nya
lokaler för
riksmuseets
etnografiska
avdelning.
(Forts.)

på sin tid kostade i anläggning. Det är sannerligen inte småsummor, som det här är fråga om. Till och med reservanterna anse, att det är väl mycket att lägga ned detta belopp, och de vilja ju åtminstone på den punkten ha en ny utredning. Att det icke blir några vidare resultat av den vet man ju på förhand.

Vad nu själva anslagsfrågan beträffar har Kungl. Maj:t begärt 100,000 kronor som ett första anslag. Herr Rydén har begärt 300,000 kronor. Reservanterna ha delat det mitt itu och föreslagit 200,000, medan utskottets majoritet anser, att riksdagen bör bifalla Kungl. Maj:ts förslag på 100,000 kronor såsom ett tillräckligt förstagångsanslag. Jag tror att det är så mycket starkare skäl att gå på utskottets förslag, som ju museets föreståndare har begärt 100,000 kronor i ett första anslag. Visserligen uppger herr Rydén, att det är i ren förtvivlan, som han framlagt förslaget om denna summa, men det kan man ju ha svårt att bedöma. Man får kanske ändå i första hand gå efter handlingarna i detta avseende.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Rydén**: Herr talman! Jag skall be att till en början få vända mig emot den föregående ärade talaren för att korrigera några av de uppgifter, som han här lämnade inför kammaren. Det är ju mänskligt om statsutskottets ledamöter i denna tid, då arbetet är så oerhört hopat, icke hinna att i grunden tränga in i alla föreliggande frågor, och av de sakliga uppgifter, som av honom lämnats, är det flera som tåla vid en korrigering.

Jag vill först och främst framhålla, att hans uppgift att det ligger ett område reserverat vid Frescati för etnografiska museet icke är alldeles riktig. Det förhåller sig på det sättet, att när den ursprungliga byggnadsplanen för naturhistoriska riksmuseet gjordes upp, togs med i denna även den etnografiska avdelningen, men den dåvarande ledaren för de etnografiska samlingarna, professor Hjalmar Stolpe, motsatte sig på det bestämdaste en förflyttning av dessa kulturhistoriska samlingar ut till Frescati. Han ansåg att de borde vara belägna nära intill andra kulturhistoriska museisamlingar, och så har det kommit att därvid förbliva.

Jag förvånar mig också något över att den ärade utskottsrepresentanten intar den ställning som han här deklarerat i själva huvudfrågan, nämligen att yrka bifall till utskottets hemställan, som ju dock i verkligheten innebär att man definitivt skall fastslå, att museets avdelning skall bli förlagd till dragonregementets gamla kasernetablissemang. Härvidlag biträder han alltså utskottets ståndpunkt, men i detta avseende skilja sig icke utskottet och reservationen från varandra.

Jag måste också opponera mot hans utsaga, att detta ärende icke har föregåtts av någon som helst utredning. Jag skall försöka att belysa detta uttalande strax. Jag vill också påstå, att vad han yttrade beträffande anslagsfrågan, nämligen att motionären begärt 300,000 kronor, Kungl. Maj:t 100,000 och reservanterna 200,000 kronor, och att de sistnämnda alltså endast slagit det hela mitt itu, innehåller en sanning som endast är formell. I verkligheten är det en mycket, mycket stor skillnad mellan utskottets förslag och Kungl. Maj:ts förslag om 100,000 kronor och det förslag, som reservationen innehåller.

Emellertid skall jag tillåta mig, herr talman, att säga några ord i allmänhet beträffande denna byggnadsfråga, och jag tror att jag skall kunna påräkna någon större förståelse här, än vad det varit möjligt att vinna inom statsutskottets majoritet. Det var en ledamot, som under diskussionen om detta ärende kastade tvärsöver bordet i statsutskottet den invändningen: »Skall man bygga för så mycket pengar för att bevara lump?» Ett uttalande sådant

som detta bevisar, att man på många håll här i Sverige icke är på det klara med innebörden av och värdet i de samlingar, det här gäller. Kanske sammanhänger detta därmed, att etnografien är en relativt ung vetenskap. Det är ju naturligt, att den egentligen icke kunde få ett underlag förrän de stora upptäckterna började i historien. Etnografien sysslar ju framför allt med naturfolkens samfundsbildningar, med deras religion och kult och deras kultur i öfrigt, och före de stora upptäckterna, genom vilka den gamla civiliserade världen trädde i förbindelse med naturfolken, kunde icke ett verkligt underlag för denna vetenskap finnas. Det är, kan man säga, under slutet av 1800-talet och under detta århundrade, som etnografien vuxit upp till den mycket betydelsefulla ställning i allt vad kulturhistorisk forskning heter, som den i våra dagar har. Om man vill se sig om ute i världen, skall man finna att alla kulturfolk försöka att på detta område skaffa sig samlingar icke bara såsom kuriosas, utan samlingar, som kunna tjänstgöra såsom jämförande forskningsmaterial när det gäller bedömandet bland annat av den *egna* gamla folkliga kulturen. Se vi oss omkring i Europa finna vi, att Tyskland under 1800-talet skapat en hel rad av väldiga museer för Völkerkunde. Där finns det stora huvudmuseet i Berlin, men vi ha också stora etnografiska museer i exempelvis München, i Leipzig, i Dresden och i Hamburg. Och gå vi utanför Tyskland, märka vi särskild museerna i London, Rom och Wien. Och på andra sidan oceanen har Amerika på detta område gjort väldiga insatser; man kan säga att i detta ögonblick intar Amerika en ledande ställning, främst därigenom att det har så mycket pengar att anvisa till stöd för denna forskning.

Vårt land fick sina första etnografiska samlingar under sista hälften av 1800-talet. Den svenska etnografiens främste skapare är Hjalmar Stolpe, den förste föreståndaren för den etnografiska avdelningen vid riksmuseet, en man som dessvärre icke fick leva så länge som museets föreståndare, att han kunde vara med och lösa dess byggnadsfråga. Han har gjort sig ett sådant namn både i svensk och i internationell historia, att man med all rätt brukat beteckna honom som »den svenska etnografiens fader».

De samlingar som finnas i naturhistoriska riksmuseets etnografiska avdelning äro mycket litet kända för den stora allmänheten, beroende på det olycksöde, som vilat över dessa samlingar under så långa tider. Men jag kan få nämna för dem, som äro historiskt intresserade, att nedpackade i lårar i etnografiska avdelningen ligga exempelvis de utomordentligt dyrbara och märkliga från 1700-talet härstammande samlingar, som hopbragtes av Linnés lärjunge Sparrman. Han hemförde dessa då han deltog i den store upptäcktsresanden Cooks berömda andra världsomsegling. Dessa samlingar, som sålunda finnas i vårt etnografiska museum nedpackade i lårar, lära icke många av nu levande människor ha sett mycket av, men de betecknas såsom både unika och utomordentligt dyrbara.

Vi ha vidare i dessa lårar samlingarna från den enda koloni, som Sverige försökt anlägga, nämligen Nya Sverige. I dessa möter man bland annat vissa grenar av den kultur, som de svenska utvandrarna hade att möta vid sina första försök att bryta mark för svensk odling ute i Amerika, nämligen vissa indianstammars.

Vi ha vidare nedpackad i lårar den mängd etnografica, som sammanförts under de berömda svenska världsomseglingarna. Från Eugenies världsomsegling medfördes till vårt land stora samlingar från naturfolks liv och förhållanden. Under färden med Vanadis, då Hjalmar Stolpe var med som vetenskaplig expert, hemfördes ofantligt dyrbara samlingar, som nu också ligga nedpackade. Där ha vi vidare Vegas för femtio år sedan hemförda samlingar, som beröra de arktiska folk, med vilka Vega kom i beröring under seglingen runt omkring den

*Ang. nya
lokaler för
riksmuseets
etnografiska
avdelning.
(Forts.)*

*Ang. nya
lokaler för
riksmuseets
etnografiska
avdelning.*

(Forts.)

gamla asiatiska kontinenten. Vi ha där massor av samlingar, sammanförda av missionärer och av upptäcktsresande. Vi ha, efter vad det uppgivits för mig, samlingar och rester av icke mindre än ungefär 100 afrikanska naturfolks kultur sammanförda och nedpackade i lårar. Vi ha samlingarna från Brovallius. Vi ha samlingarna från Eric von Rosen, dessa historiskt betydelsefulla samlingar, genom vilka bland annat kastades ljus över vår egen stenålders kultur genom upptäckten och beskrivningen av träskfolket. Vi ha där Kauderns samlingar, vi ha vidare Bergmans, Lindbloms, Mjöberg, Mobergs och andras. Och nu skall föras dit kanske en av de märkligaste och största etnografiska samlingar, som överhuvud taget stå mänskligheten till buds att hopbringa, nämligen den som Sven Hedin för närvarande är i färd med att samla under sin stora asiatiska resa. Där finns samlingar, vilkas rent materiella värden sträcka sig till många, många miljoner. Vi ha den kände skepparen Anderssons berömda samlingar, som betalades med nära 100,000 kronor och skänktes till etnografiska museet. Vi ha de Nordenskiöldska samlingarna — det är tre stora namn Nordenskiöld i olika släktled knutna till dessa — skänkta dit av enskilda personer, inköpta för 40,000 kronor på sin tid, men nu uppskattade till värden, som mångdubbelt överstiga detta belopp. Dit skola också komma de samlingar, som skola föras hem till Sverige och för vilkas insamlande en medborgare i Chicago, Vincent Bendix, ställt 250,000 kronor till Sven Hedins förfogande under hans forskningsresor i Asien.

Sålunda kan man väl utan tvivel säga — jag kan ju inte annat än återge de omdömen som jag hört både Sven Hedin och andra bland våra förnämsta kännare på detta område fälla — att dessa samlingar äro av utomordentligt stort värde, både ideellt och materiellt. Deras värde kan uppskattas, med de priser som för närvarande äro gängse, till många, många miljoner kronor. Men det är också samlingar, som på vissa områden äro fullständigt enastående, som det icke finns någon motsvarighet till i något annat etnografiskt museum, och om vilka det gäller, att skall överhuvud taget på det området någon forskning bedrivas, måste vetenskapsmännen komma till Stockholm, därför att de andra länderna icke varit framme och förvärvat samlingar, som belysa dessa forskningsområden.

Hur har då den svenska staten sört för dessa samlingar under tidernas lopp? Jag har sagt förut, att det var en olycka för oss här i Sverige att Hjalmar Stolpe dog, innan han fick lösa det etnografiska museets byggnadsfråga. Det kom faktiskt en period i museets historia, när icke ens de starkast och varmast intresserade för denna sak ansågo det lämpligt att försöka forcera byggnadsfrågan. Men det har skett en ändring i detta. Etnografiska museet har fått en ny, ung, duktig, berömd chef, Gerhard Lindblom, en av de upptäcktsresande och forskningsresande, som hemfört betydande samlingar till museet. Han står nu vid början av sin livsgärning som föreståndare för etnografiska museet, och vad är det då för utsikter man bjuder honom? Jo, Kungl. Maj:t fattade det beslutet för någon tid sedan, att etnografiska museet skall köras ut ur sina torftiga och bristfälliga lokaler, där de icke kunnat visa mer än en liten bråkdel av vad som finns, och där allt det övriga legat nedpackat. Det skall alltså köras ut ur sina lokaler vid Wallingatan 1, där de haft ett ytterligt torftigt men dock tak över huvudet, så att huset den första oktober i år skall kunna vara borta från sin plats, ty man skall där börja mura grunden till riksförsäkringsanstaltens nya hus. Det är i den situationen, som Kungl. Maj:t nu ingriper, och den första åtgärden från Kungl. Maj:ts sida är att bjuda museet och dess samlingar inpackning, d. v. s. lårar för att packa in samlingarna, och att dessa skulle inhysas i dragonkasernerna. Efter ett 20-årigt olycksöde eller mer skulle nu den nye chefen alltså få se dessa samlingar, vilka vänta på ytterligare utökning, slås in i lårar och inpackas för obestämd tid framåt. Det är i den si-

tuationen, herr Rosén, som jag har tillåtit mig att säga, att föreståndaren för samlingarna i ett förtvivlat läge stannat för att begära att åtminstone få 100,000 kronor såsom en början för fullgörande och utförande av en byggnadsplan, som i sin helhet slutar på 1,050,000 kronor. Det är den planen som min motion avser och det är den planen som reservationen avser. Frågan är: skall man ge 100,000 kronor för att packa in samlingarna i lårar för obestämd tid framåt, vilket utskottsförslaget i huvudsak innebär, eller skall man, såsom jag föreslagit, gå till minimigränsen av vad professor Lindblom begärt och alltså ge 100,000 kronor även för att börja att reda in lokalerna för museet där ute?

I denna situation har jag tyckt, att det vore riktigt att väcka en motion om att riksdagen måtte gå byggnadsstyrelsens linje, som räknade med 300,000 kronor för att kunna påbörja iordningställandet av byggnaderna. Sålunda, skillnaden mellan herr Roséns och utskottets förslag å ena sidan och reservationen å den andra är: skall man ge 100,000 kronor för inpackning av föremålen, eller skall man ge en penning, genom vilken man visserligen först måste packa in samlingarna provisoriskt, men också kan börja att reda in de nya lokalerna och göra det möjligt för museet att till en del visa sina samlingar. I det fallet förefaller det mig som om man inte skulle behöva ha så synnerligen svårt att fatta ståndpunkt.

Att jag personligen kommit att intressera mig så starkt för denna sak sammanhänger med två ting. Det ena är att jag kommit att bli intresserad av historien, och man ser, så snart man börjar läsa något vidare i historien i allmänhet, vilken oerhörd betydelse för all historisk forskning naturfolkens historia har. Det var, som jag sade, upptäckten av träskfolket av Eric von Rosen, som gav nyckeln till att vi kunna förstå vår gamla stenålderskultur med boplatserna nere i Östergötland vid Alvastra i trakten av Omberg. När man studerar stenföremålen och de andra fynden från olika naturfolks liv och ser uttrycken för deras religion och kult o. s. v., får man gång efter annan uppslag och nycklar till vårt eget folks och de övriga europeiska folkens historia på motsvarande stadier. Detta är det ena skälet varför jag lagt mig i denna sak.

Det andra är, att dessa etnografiska samlingar ha en mycket stor betydelse från folkbildningssynpunkt. Man kan icke förneka, att folk intresserar sig för sådant. Det visar sig i de stora utländska museerna, vilken vandring av enkla människor som äger rum till de skådesamlingar, som äro knutna till de etnografiska museerna. Och hur är det i Sverige? Hur många människor besöka Stockholm utan att se Skansen och Nordiska museet, och hur många skolklasser om året vandra icke genom dessa? Och dock representerar Nordiska museet endast en del av detta stora område, men det är i alla fall fråga om olika grenar av samma intresse. Det är för äldre tiders och för mera primitiva folks liv, förhållanden och åskådningar, som man intresserar sig, och i de eländiga lokaler, som etnografiska museet för närvarande har, har det ändå kommit människor så långt som det funnits någon möjlighet. Men ni kunna ju tänka er hurudana förhållandena där ute äro, när Sven Hedin för någon tid sedan i en uppsats skrev, att det var så trångt i museets packrum och källare, att när han tillsammans med Hans majestät konungen skulle vandra igenom dem med anledning av de gåvor, som från Konungen överlämnades, så kunde, berättar Sven Hedin, Hans majestät konungen knappast komma fram mellan lårarna — han menade att det kunde då åtminstone vara ett bevis för att det var trångt!

Det är ett folkbildningsintresse, som är knutet till denna verksamhet i allra högsta grad. Och den dag vi få vårt etnografiska museum lyftat upp ur lårarna och få det tillgängligt för forskning och tillgängligt för människors beskådande, kommer det alldeles säkert att visa sig, att det finns ett så stort intresse knutet till detta museum, att det kommer att bli uppenbart, att riksdagen

*Ang. nya
lokaler för
riksmuseets
etnografiska
avdelning.
(Forts.)*

Ang. nya
lokaler för
riksmuseets
etnografiska
avdelning.
(Forts.)

icke förgäves lämnat det sitt understöd. Och Nordiska museet och Skansen, de gamla rester jämväl av en primitiv folkkultur, som där äro bevarade i vårt land, komma då att kunna ses i en jämförande belysning av kulturen hos andra primitiva folk över hela jordens rund och yta.

Herr talman! Jag har tillåtit mig att säga några ord utöver vad som kan anses utgöra ett direkt svar på herr Roséns anförande. Men jag tror att motionären kan vara fullt försvarad för att han tagit upp denna fråga, och jag tror att reservanterna — jag har naturligtvis med stor glädje hälsat det understöd som stått till buds inom utskottet — ha gått en mycket varsam och även mycket riktig linje, när de förordat ett större anslag. Detta anslag på 200,000 kronor skulle, om det beviljas, innebära en lyftning av hela denna fråga. Det skulle bli möjligt inte bara att verkställa den förflyttning av lärar och sådant, som är nödvändig, utan det skulle också göra det möjligt att i någon mån börja för forskningen öppna på de samlingar, som finnas, och öppna dem även för det studieintresse, som icke har forskarens uppgift och forskarens rent vetenskapliga intresse.

Herr talman! Det må tillåtas mig att sluta med en jämförande parallell. Det är endast några veckor sedan vi under stora högtidligheter begingo Vega-minnet, och man reste då ett monument ute vid Frescati över Nordenskiöld och hans män. Skulle det icke vara rimligt att, sedan de samlingar, som han hemförde, legat nedpackade i femtio år, de nu finge komma upp ur den kyrkogård, där de legat, upp i ljuset igen?

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

I herr Rydén yttrande instämde herrar *Bergman, von Geijer och Asplund*, fröken *Hesselgren* samt herrar *David Bergström, Thelin, Thulin och Löfgren*.

Herr **Kvarnzelius**: Herr talman! Den vidlyftiga redogörelse, som herr Rydén här har lämnat för våra museala samlingar, har ju i detta sammanhang varit mycket intressant att höra, men onekligen varit något för vidlyftig i förhållande till den ringa skiljaktighet, som föreligger mellan utskottet och reservanterna. Under det att utskottet har gått på den linje, som Kungl. Maj:t föreslagit, och velat anvisa 100,000 kronor, ha reservanterna velat bevilja 200,000 kronor. Det är hela skillnaden. Någon annan skiljaktighet kan icke uppstå mellan dessa två ståndpunkter, och det är ju en praktisk angelägenhet att pröva, huruvida man vill ge 200,000 i första etappen eller om man vill stanna för 100,000. Det är ju en sak som riksdagen får avgöra. Vi ha i statsutskottet, som ju någon gång även under denna riksdag haft en känsla av, att man måste handskas varsamt med statens medel, stannat vid vad Kungl. Maj:t föreslagit, nämligen 100,000 kronor, under det att herr Rydén först motionerade om 300,000 och sedan nöjde sig med 200,000. Och om riksdagen nu skulle stanna vid 100,000, så är ju frågan i alla fall löst. Det blir måhända något tillfälle för dem att packa upp samlingarna där ute, men det är ingalunda säkert, att de komma så långt, att de hinna få någon sådan användning för dessa pengar, innan riksdagen får tillfälle att pröva frågan ännu en gång. De få packa in samlingarna till att börja med, och sedan flytta dem. Konungen har själv sagt, att det skall beviljas medel successivt — den ståndpunkt Konungen intagit i sin proposition i ärendet är, att år från år skall anslag beviljas successivt för lösningen av byggnadsfrågan. Utskottsmajoriteten har i detta fall anslutit sig helt och hållet till den ståndpunkt som Konungen har intagit.

Eftersom jag nu har ordet, skall jag be att i min tur i ett enda avseende få korrigera herr Rydén. Han började ju själv sitt anförande med att korrigera den föregående ärade talaren, då denne i sitt anförande yttrat, att det fanns

en plats reserverad för den etnografiska avdelningen vid Frescati. Men det är ju precis vad som står i den kungl. propositionen, och det finns ju ingen anledning, varför man inte skall tro på vad Kungl. Maj:t själv har skrivit. Det är återgivet av utskottet i dess recit på sid. 2, där det heter: »Under senare år hava sålunda åtskilliga förslag varit uppe beträffande den lämpligaste platsen för ett blivande etnografiskt museum, nämligen dels i samband med naturhistoriska riksmuseets övriga avdelningar vid Frescati — varest för övrigt fortfarande ett område finnes reserverat för den etnografiska avdelningen». Det är vad Kungl. Maj:t själv säger, och jag förmodar, att även herr Rydén observerat det, fast han sedermera icke kommit ihåg det.

Jag återkommer till vad jag tidigare har framhållit. Departementschefen yttrar följande, som är återgivet på sid. 14 i statsutskottets utlåtande: »Då departementschefen sålunda sett sig nödsakad att gå in för ett ordnande av etnografiska museets lokalförhållanden på sätt nu angivits, har han slutligen framhållit önskvärdheten av att genom successivt beviljade anslag under de närmaste åren museets byggnadsfråga måtte bli löst och att sålunda de betydande kulturintressen, varom här vore fråga, bleve på ett tillfredsställande sätt tillgodosedda.» Emot detta ha vi i utskottet icke haft någon invändning att göra. I herr Rydéns ståtliga anförande var det tydligen underförstått, att vi skulle ha föga eller intet intresse för denna sak, men vi ha i detta fall gott sällskap, då vi ju endast ansluta oss till vad Kungl. Maj:t här har föreslagit. Då vi ha en ecklesiastikminister, som är åtminstone lika lärd som herr Rydén — kanske inte i fråga om museala föremål och dylikt, men på andra områden — får man väl utgå från att han är så pass kulturintresserad, att han inte yxat till detta anslagsbelopp på 100,000 kronor utan någon som helst tanke på huruvida det hela skall gå ihop eller inte.

Jag tycker sålunda icke, att utskottet har någon anledning att skämmas för den sparsamhet, som det här velat iakttaga, då det stannat vid att yrka bifall till vad Kungl. Maj:t själv har föreslagit. Naturligtvis kan det hända, att jag i detta fall under debattens gång får anledning att säga detsamma som vid ett föregående tillfälle en annan talare sade, eller att Kungl. Maj:t kanske går från den ena klarheten till den andra. När nu ecklesiastikministern finner, att det är utsikter att få ytterligare 100,000 kronor till, så vore det endast naturligt, om han tackar och tar i hand. Jag för min del anser emellertid, att vi fortfarande utan att åsidosätta museala och andra intressen kunna stanna vid vad Kungl. Maj:t och utskottet föreslagit.

Herr statsrådet **Lindskog**: Herr talman! Jag är i den litet olyckliga belägenheten, att jag icke kunnat åhöra den föregående debatten här, då jag i andra kammaren varit upptagen av debatten i samma fråga och den därefter följande voteringen. Men jag tror inte ändå, att jag gör orätt, om jag redan nu vid denna tidpunkt i debatten framför de synpunkter, som varit vägledande för regeringen och mig vid frågans framläggande.

Om man ser varje sak isolerad för sig, kan man ju i allmänhet för varje anslag framlägga de mest behjärtansvärda motiv. Man kan alltid finna mycket starka skäl att gå fram för en viss sak, och dessa motiv kunna i och för sig vara mycket berättigade, men en regering har ju skyldighet att se det hela i stort, att se de olika anslagen sammanställda med varandra och tillse, att det blir en viss avvägning mellan de olika anslagen, dels under de olika departementschefernas konon och dels inom ett departement mellan de olika anslagen. I remissdebatten gjordes från ett ledande håll, nämligen från det frisinnade partiets ledare, det påpekandet, att kulturbudgeten stigit högst betydligt eller med icke mindre än omkring 3,200,000 kronor. Herr Ekman medgav, att det kanske var motiverat, men han ställde det ändå i mot-

*Ang. nya
lokaler för
riksmuseets
etnografiska
avdelning.
(Forts.)*

*Ang. nya
lokaler för
riksmuseets
etnografiska
avdelning.
(Forts.)*

sats mot vad hans egen regering gjort ett föregående år. Jag nämnde i remissdebatten i denna kammare, att anledningen framför allt var att söka på två håll. Dels hänförde den sig till verkningarna av 1927 års skolbeslut, och dels till de stora anslagen till folkskoleväsendet. Därtill skulle jag nu vilja lägga en tredje stor grupp, nämligen byggnadsanslagen.

Byggnadsanslagen under åttonde huvudtiteln gå redan nu till mycket stora belopp. Jag har i min hand en förteckning, som omfattar icke mindre än sexton olika punkter. Det är byggnadsanslag under den åttonde huvudtiteln i år, dels fortsatta anslag och dels nya anslag, och de olika beloppen utgöra från 50,000 upp till närmare en halv miljon kronor. Bland dessa har den nuvarande regeringen framlagt en hel del nya krav och även fått de flesta av dem beviljade. Det är följande: åtgärder för beredande av nya lokaler för statens historiska museum; nybyggnad för paleontologiska institutionen i Uppsala; inredning och utrustning av lokaler för fysiska institutionen vid tekniska högskolan; landsarkivet i Härnösand; svenska kyrkan i Helsingfors; ombyggnad av anatomiska institutionen i Uppsala; ändringsarbeten i geologiska institutionen i Lund; nytt kliniskt sjukhus i Stockholm, vilken fråga ännu icke är behandlad; laboratorium i flygteknik vid tekniska högskolan; utvidgning av lokalerna för institutet och förskolan för blinda i Tomtebodå. Detta är, som vi höra, en hel serie byggnadsanslag, och därtill kommer det nu föreliggande till etnografiska museet.

När en regering har att söka tillämpa största möjliga sparsamhet, måste den naturligtvis på varje punkt se till, om icke besparingar kunna göras. Om regeringen anser sig böra gå fram i något långsammare takt än vad som från museet äskats, ligger givetvis däri icke alls något underkännande av det utomordentliga värdet av etnografiska museets samlingar. Men jag vill framhålla, att framläggandet av förslaget har skett i fullt samförstånd med representanter för den etnografiska vetenskapen och att det resultat, som framkommit i propositionen, har mötts med ganska mycket gillande även ifrån framstående representanter för denna vetenskap, som ha ansett, att om man verkligen går fram efter de linjerna, kan resultatet anses bli va ganska betryggande.

Man måste också betänka den omständigheten, att dessa byggnadsfrågor i vår huvudstad just för museer och institutioner hopat sig under decennier. De ha skjutits undan av den ena regeringen efter den andra och ha blivit mera trängande för varje år. Därför är det icke så alldeles lätt för en regering, som finner denna mångfald av anslagskrav i huvudstaden, att på en gång föra fram dem allesammans i den utsträckning, som i och för sig skulle vara nog så önskvärd. Vi ha här, som jag påpekat förut i år, riksarkivet, vi ha livrustkammaren, vi ha historiska museet och vi ha etnografiska museet. Det är fyra stora byggnadskomplex, som vänta på sin lösning, och i fjol har riksdagen bestämt gått in för lösningen av historiska museets byggnadsfråga. Här har gjorts jämförelser mellan vikten av historiska museets byggnadsfråga och av etnografiska museets byggnadsfråga. Utan att jag vill på något sätt underkänna vikten av etnografiska museets byggnadsfråga måste jag ändå säga, att det för mig icke kan finnas någon tvekan i det valet. Jag anser, att resterna och minnena av vår egen forntid ändå ligga oss mera om hjärtat och att det för oss är angelägnare att föra den frågan ordentligt i hamn. Denna museifråga får icke rubbas, men det blir faktiskt följden, om vi alltför snabbt gå in för andra anslagskrav. Nästa år måste vi enligt den plan, som vi tänkte oss i fjol, gå fram med ett anslag på en halv miljon kronor till historiska museet. Om man kastar fram alltför stora anslagskrav för etnografiska museet, går detta i vägen för det andra, och jag undrar, om inte riksdagen borde betänka sig, innan den går in för så väldiga belopp, särskilt som man från landsorten alldeles ofrånkomligt har att motse anslagskrav, som helt enkelt icke kunna undan-

skjutas. Jag lägger således kammaren på hjärtat, att vare sig kammaren handlar på ena eller andra sättet, får icke detta anslag gå i vägen för de mycket betydande anslagskrav, som nästa år måste komma fram från olika ändar av vårt långsträckt land.

Det är således verkligen med tanke på dels de sammanställda anslagsbeloppen samt dels och icke minst historiska museet, för vilket riksdagen gick in i fjol och som ändå åtminstone för mig står som det angelägnaste — det är med tanke härpå, som regeringen har ansett sig böra gå fram i en något saktare takt. I princip stå ju reservanterna och regeringen och statsutskottets majoritet på samma linje. Det gäller icke alls olika principer. Meningen är naturligtvis, såsom uttryckligen säges i propositionen, att varje följande år gå fram med anslagsbelopp, varmed man skall kunna tillgodose de behov, som förefinnas i etnografiska museet. Jag tror som sagt inte, att det är någon fara för etnografiska museets samlingar, om vi gå fram på den något långsammare linje, som är förordad av statsutskottets majoritet.

Herr Ström, Fredrik: Jag har begärt ordet för att yttra några ord i denna fråga, eftersom jag haft något att göra med en del av de unga arbetare, vilka brukat besöka etnografiska museet och där idka studier. Samtidigt har jag också kommit i förbindelse med den nuvarande chefen för detta museum, och jag har i någon mån sökt bilda mig en uppfattning om museets ställning och behov.

Man kan naturligtvis i stort sett instämma med herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet i fråga om de allmänna principer, som han här nyss uttalat beträffande anslags utgående till kulturella ändamål, men det synes mig, som om man dessutom måste i alldeles särskilt hög grad beakta, att det kan inträffa saker och ting, som nödvändiggöra, att man för att rädda oersättliga värden vid ett givet tillfälle går utöver den fastställda ramen. Jag tror, att detta är fallet i den nu föreliggande frågan. Vi ha faktiskt i etnografiska museet en utomordentlig bildningskälla, och det skulle vara till en oerhörd nackdel och skada, om den på något sätt komme att stoppas till.

Hela denna museifråga har blivit mycket illa behandlad av statsmakterna under många år. Man har haft att dragas med de mest primitiva lokaler och förhållanden, som man kan tänka sig. Skulle nu riksdagens beslut medföra, att museet praktiskt taget fullständigt stoppades ner i lårar, tror jag, att man även skulle förlora de sista möjligheterna att snart få till stånd ett verkligt etnografiskt museum, ett museum för folkkunskapen. I detta museum ligger ju, vad våra etnografiska forskare och upptäcksresande under århunderaden hava hopbragt. Här ligger samlat ett utomordentligt vetenskapligt material, som på grund av otjänliga förhållanden hotar att alldeles gå till spillo; samlingarna hota att förstöras till följd av de dåliga förhållanden, varunder de förvaras. Det är många svenska forskare, som offrat liv och hälsa för att samla detta forskningsmaterial, och det synes mig vara en ringa ära för den svenska riksdagen att uppträda på ett så otacksamt sätt, som vi i själva verket alla ha gjort, då vi ha försummat detta viktiga museum.

Om man ser efter, skall man finna, att museet inte självt är orsak till, att det nu råkat i ännu sämre förhållanden, än det tidigare verkat under. Museet hade hoppats på bättre förhållanden, men genom att en annan statsinstitution drivit ut museet ur dess nuvarande primitiva lokaler, hotas det med så gott som fullständig förstöring, i varje fall förefinnes risken därför under lång tid framåt. Under alla förhållanden kan museet inte tjäna det ändamål, vartill det är avsett och för vilket man på alla håll i landet hyser mycket stort intresse.

Om man ser på reservationen, så skall man finna, att det i mycket, mycket

*Ang. nya
lokaler för
riksmuseets
etnografiska
avdelning.
(Forts.)*

Ang. nya
lokaler för
riksmuseets
etnografiska
avdelning.
(Forts.)

stor utsträckning är arbetarrepresentanter, som ha reserverat sig. Vad betyder detta, att det är arbetarrepresentanter, som ha reserverat sig till förmån för lösningen av en stor kulturfråga? Jag tror, att det betyder, att insikten om vetenskapens betydelse har trängt djupt ned hos vårt folk och där slagit rot, och det är något, som vi borde vara glada över. När nu de, som ha det sämst ställt i samhället, känna med sig, att för en sådan kulturfråga ett offer bör göras, då synes det mig vara ganska egendomligt, om representanterna för dem, som ha det bättre ställt, inför denna dock jämförelsevis ringa merutgift skulle rygga tillbaka. Jag tror att det skulle vara en heder för riksdagen att samla sig kring reservationen. Herr Rydén har ju så klart och utförligt belyst hela denna frågas vikt och betydelse, att det synes mig, att vi här sammans borde dels visa vår erkänsla för alla de svenska forskare, vilkas forskningsresultat det här gäller, dels visa vårt intresse för de viktiga spörsmål, som sammanhånga med att denna fråga löses, icke minst med avseende på folkbildningen och det allmänna vetenskapliga intressets främjande bland breda lager av vårt folk.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr talmannen yttrade, att han finge fästa kammarledamöternas uppmärksamhet därpå, att stenografernas arbete i hög grad försvärades, om sorl i kammaren hindrade talarna att göra sig väl hörda.

Herr Lindhagen: Herr talman! Även vi, som vilja följa debatten, höra dåligt under sådana förhållanden, inte blott stenograferna.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Jag är mycket tacksam för den hjälp herr talmannen givit mig att söka göra mig hörd i denna fråga.

Herr statsrådet påstod, att principerna i Kungl. Maj:ts förslag och reservanternas förslag äro desamma. Jag förstår inte, hur herr statsrådet kan komma med ett sådant påstående, då Kungl. Maj:t föreslår en försämring av de förhållanden, under vilka etnografiska museet arbetar, en inställning, mot vilken reservanterna också opponerat sig. Herr statsrådet kan väl inte komma ifrån, att det är en försämring, om etnografiska museet ställes inför det förhållandet, att museet måste slå igen till och med den lilla utställning av föremål, som det nu har?

Det framkom redan i herr Rydéns anförande en antydning om det skandalösa i att svenska staten på det sättet behandlar dessa samlingar, och det torde vara ganska svårt att sakligt gendriva den antydningen. Men om nu genom Kungl. Maj:ts förslag förhållandena skola göras ännu sämre, så går det väl ändå inte an att påstå, att reservanterna, som ha ett annat förslag, i det fallet stå på Kungl. Maj:ts ståndpunkt!

Utskottets ärade ordförande sade, att hela skiljaktigheten är de hundratusen kronorna. Jag har redan belyst, att skiljaktigheten visst inte är bara 100,000 kronor mer eller mindre. Skiljaktigheten kan uttryckas så: skall etnografiska museet åtminstone under de närmaste åren kunna upprätthålla den verksamhet det nu har, med utsikt att sedan komma i hyggliga förhållanden, eller skall etnografiska museet i väntan på dessa bättre förhållanden tvingas avbryta sin utställningsverksamhet? Utskottsordförandens försök att stämpla reservanterna som i någon mån ekonomiskt lättsinniga, därför att de vilja gå på 200,000 kronors anslag, tror jag nu inte vinner någon djupare resonans hos dem, som satt sig in i vad frågan här gäller, lika litet som hans antydning, att om vi i detta fall ginge på reservanternas förslag, så skulle vi ta ett förslag, som inte hade någon som helst myndighet eller utredning att stödja sig på. Det är på det sättet, att sedan Kungl. Maj:ts förslag kom fram,

har styresmannen, på grundval av den mening Kungl. Maj:t uttalat, att etnografiska museet skall ha stadigvarande bostad där borta i kasernerna, utarbetat ett förslag till nybyggnad, vars kostnad endast uppgår till hälften av den summa, som byggnadsstyrelsen kommit till. Sistnämnda belopp var ungefär 2,100,000 kronor. Styresmannens summa slutar på cirka 1,050,000 kronor. Vidare har vetenskapsakademien, som kanske ändå får anses sitta inne med sakkunskap på detta område, sagt ifrån, att den anser styresmannens förslag vara det bästa, som under nuvarande förhållanden kan komma i fråga. Så är det ställt med utredningen och med de sakkunniga myndigheternas uttalanden. Vad byggnadsstyrelsens ställning i föreliggande fråga beträffar, är det kanske skäl, att jag något uppehåller mig vid vad den yttrar, eftersom det är byggnadsstyrelsen, som i dag har så stora försänkningar hos herrarna. Byggnadsstyrelsen säger, att *om* man skall ta Kungl. Maj:ts förslag om flyttning och magasinering av etnografiska museets samlingar, så kan det göras för 100,000 kronor — det står refererat på sid. 6 i utlåtandet — men, säger byggnadsstyrelsen, om man skall hålla utställningsverksamheten i gång i ungefär nuvarande omfattning, så ökas kostnaderna med ungefär 100,000 kronor. Reservanternas förslag om 200,000 kronor är således så långt ifrån taget som någon sorts kompromiss mellan motionen och propositionen, att vi i det fallet stödja oss just på uttalanden av byggnadsstyrelsen, vars yttrande enligt utskottets mening väl borde ha inhämtats för att saken skulle kunnat gå andra vägar, än Kungl. Maj:t velat gå. I detta fall har byggnadsstyrelsen sagt ifrån, hur summan skulle ordna sig, därest man ginge dessa vägar. Det är ju sant, att det med det förslag, som reservanterna kommit med, inte är säkert, att hela detta belopp på 100,000 kronor skulle komma att användas för utställningsändamål.

Det har emellertid varit mycket angeläget för utskottsreservanterna att ordna det så med arbetsförhållandena för etnografiska museet, att museet kan vara tryggt för, att utvecklingen inte alltför plötsligt avstannar. Herr statsrådets starka tryckande på, att under alla förhållanden det historiska museet inte får ställas så, att man kunde tänka sig, att dess utvecklingsplan hindrades, tycker jag ger visst fog för den oro, som förmärkts från etnografiska museets sida, då det gäller dess berättigade krav. Jag har kanske lika stort intresse som herr statsrådet för att det historiska museet skall få sitt, och jag tror, att jag i lika hög grad som herr statsrådet uppskattar betydelsen av historiska museet och utvecklingsmöjligheten för dess arbete, men jag kan under inga förhållanden gå med på en politik, som, för att garantera det historiska museet, skall skada det etnografiska museet och dess verksamhet. Det är mycket möjligt, att herr statsrådet har skäl för misstankarna mot riksdagen i fråga om dess förståelse för det ena eller det andra museala kravet, men riksdagen kan väl inte själv ställa sig på den ståndpunkten, att riksdagen, på grund av att den är litet oberäknelig, skall gå tillväga på fullkomligt oriktigt sätt i den nu föreliggande frågan.

De 100,000 kronor, som det här är fråga om och som utskottsordföranden fäste huvudvikten vid i sitt resonemang, måste utgå under alla förhållanden. Riksdagen sparar inte dessa 100,000 kronor genom att besluta, att i år endast ge 100,000 kronor. Vad riksdagen sparar genom att i år endast ge 100,000 kronor, det är räntan på de andra 100,000 kronorna, ty det faller väl inte statsutskottets majoritet in, att etnografiska museets byggnadsfråga och frågan om ordnandet av dess utställningar skulle vara lösta i och med beviljandet av detta första belopp på 100,000 kronor?

Vid tidigare debatter om museerna har det sagts just på det sättet, att om inte de pengar, som alldeles säkert komma att gå åt — det var på tal om livrustkammaren — beviljas genast, så måste de i alla fall ut ett följande år,

*Ang. nya
lokaler för
riksmuseets
etnografiska
avdelning.*

(Forts.)

*Ang. nya
lokaler för
riksmuseets
etnografiska
avdelning.
(Forts.)*

och man kan förutsätta, att om icke det begärda beloppet beviljas, stora värden under tiden gå till spillo. Ja, riksdagen lyssnade på sin tid till dessa synpunkter. Här äro dessa synpunkter ännu starkare motiverade. Jag skulle tro, att alla människor här äro ense om, att vi inte kunna komma ifrån att ge dessa 200,000 kronor, även om vi besluta att i år endast 100,000 kronor skola utgå. Statsfinansiella skäl torde man väl inte gärna kunna komma med i detta sammanhang, då det gäller en sådan summa som endast 100,000 kronor.

Skillnaden mellan Kungl. Maj:ts och reservanternas förslag är således den, att, som reservanterna yttra, i Kungl. Maj:ts proposition föreslås en anordning, enligt vilken samlingarna tills vidare skola provisoriskt inhysas på sådant sätt, att väsentligen allenast en magasinering av samlingarna skulle komma i fråga under de närmaste åren, under det reservanterna påyrka, att förhållandena under de närmaste åren inte få försämrast. Jag kan följaktligen, herr talman, inte finna, att sakliga skäl föreligga för att gå den av utskottet anvisade vägen, och jag yrkar därför bifall till reservationen.

Herr Olsson, Olof: Jag har begärt ordet, herr talman, närmast för att rätta ett misstag i utskottsutlåtandet. Det står nämligen på det kartongblad, som delats ut nu efteråt, att bland de i utskottet närvarande undertecknad också befunnit sig. Detta är ett misstag. Om jag hade varit närvarande, skulle jag ha stått som reservant; jag kommer nämligen att rösta för reservationen.

Då jag nu i alla fall har ordet, herr talman, vill jag säga något om anledningen till att jag kommer att rösta på det sättet. Jag har personligen med mycken tillfredsställelse hälsat propositionen, men eftersom herr ecklesiastikministern nu kommer tillbaka, vill jag säga honom, att jag tyckte, att det anförande, som han nyss höll här i kammaren, inte var riktigt lyckligt för etnografiska museets närmaste framtid. De många stora anslagssummor, som han radade upp, ha inte alla sin upprinnelse i årets åttonde huvudtitel. Ett par stycken av de största anslagen har riksdagen med mycken iver begärt, och man kan därför inte dra den slutsatsen ur dessa byggnadssummor, att någon av dem skulle stå i vägen för det etnografiska museet. Jag tycker ju annars, att herr ecklesiastikministerns proposition är det första allvarliga försök, som på länge gjorts, att ge en fast bostad åt det etnografiska museet. Detta museum är ju det mest vagabonderande av alla våra museer. Man träffar det på Wallingatan under två husnummer, man träffar det på Västra Trädgårdsgatan, på vindarna i kronprinsens stall och riksmuseet, och man träffar det borta i Göteborg på museet där. Jag glömde för resten bort Observatorielunden! Det namnet ger intrycket av ett liv ute i Guds fria natur men är rätt vilseledande, när man tänker på etnografiska museet, som måst föra ett veritabelt mullvadsliv under många Herrans år.

Nu kommer Kungl. Maj:t och försöker ge detta museum ett tillfälle att samla sig och på samma gång också möjlighet att stanna kvar på denna samlingsplats, och det tycker jag, som nämnt, för min del är något synnerligen bra och vackert, som man inte bör förstöra genom att rada upp hinder för den vackra tankens realiserande.

Jag anser således, att Kungl. Maj:ts förslag i det stora hela är ett gott förslag. Men på en punkt finns det dock en anmärkning att göra, och det är den anmärkningen, som man har spelat på här under anförandena, men som kanske i koncentrerad form ännu en gång bör upprepas. Såsom det för tillfället — den dag, som är — är ordnat för det etnografiska museet, har det tillfälle att krypa fram ur sina packlärar, visserligen bara på ett litet ställe, men i alla fall. Om Kungl. Maj:ts förslag, sådant det föreligger,

nu skulle gå igenom, så är det detsamma som att säga till det etnografiska museet: Nu måste du krypa ner i packlärarna igen! Det får inte tillfälle vidare att visa sig i Stockholm. Det tycker jag är betänkligt. Ett museum i packlärar är ett dött museum. Utställningslokaler äro livsvillkoret. Utan utställningslokaler kan ett museum inte ge oss, vad det annars bör och kan ge. Det kan inte stimulera vetenskapen, och dess främsta uppgift är väl ändå att stå i tjänst hos vetenskapen. Och det kan inte intressera oss vanliga människor och ge oss de kunskaper och de impulser, som vi så innerligt väl behöva.

Jag menar därför, att när reservanternas förslag ger etnografiska museet möjlighet att i fortsättningen som hittills — visserligen i mycket ringa mån — göra det goda det kan göra, till dess att det en gång stiger fram i all sin härlighet, då bör denna kammare bifalla reservanternas förslag. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till detta.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Bergqvist m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Olsson, Oscar*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 144, röstar
Ja;

Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Bergqvist m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja—61;
Nej—59.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 7, *Ang. katekesläsningen i folkskolan.* i anledning av väckt motion om ändring i anvisningarna till folkskolans kursplaner för ämnet kristendoms-kunskap.

Med föranledande av en av herr *Rydén* inom första kammaren väckt motion, nr 223, hade utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt, att första kammaren ville för sin del besluta, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att anvisningarna till kursplanerna för ämnet kristendoms-kunskap i kungörelsen angående undervisningsplan för rikets folkskolor den

Ang. katekes-
läsningen i
folkskolan.

(Forts.)

31 oktober 1919 måtte återställas till den lydelse, som de ägde före utfärdandet av kungörelsen den 6 december 1929, nr 370.

Reservationer hade anförts

dels av hrr *Boberg, Tamm, och Andersson, Per*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, och avslutas med en hemställan, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda;

dels ock av herr *Jonsson*, som ansett, att utskottets utlåtande bort erhålla följande lydelse:

»I likhet med motionären finner utskottet, att utfärdandet av kungörelsen den 6 december 1929, nr 370, om ändrad lydelse av anvisningarna till kursplan för ämnet kristendomskunskap måste anses synnerligen svagt motiverat och därför i det hela opåkallat. Likaledes kan utskottet icke undgå att befara, att de nya bestämmelserna, på grund av deras tvetydighet, på åtskilliga håll kunna komma att framkalla ovisshet och stridiga meningar rörande tillämpningen. Ur dessa synpunkter kunna därför, enligt utskottets mening, vissa skäl anses tala för den av motionären föreslagna åtgärden.

Då det emellertid å andra sidan med styrka gjorts gällande, att ovannämnda farhågor torde vara överdrivna, och då täta rubbningar, utan tvingande skäl, på detta ömtåliga område icke kunna anses önskvärda, har utskottet funnit sig böra förorda, att en mera omfattande erfarenhet rörande verkningarna av den vidtagna åtgärden avvaktas. Först efter det en tid förflutit torde det nämligen med större säkerhet kunna bedömas, huruvida en återgång till de tidigare bestämmelserna måste anses oundgänglig eller vilken utväg, som eljest lämpligen bör väljas. På denna grund finner sig alltså utskottet böra för närvarande avstyrka motionen.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.»

Herr **Jonsson**: Herr talman! Eftersom jag tillåtit mig att anteckna reservation mot det föreliggande utskottsbetänkandet, ber jag att få säga några ord, om jag så får uttrycka mig, såsom förklaring till denna reservation.

Jag tycker, att det är beklagligt, att frågor av en art som denna skola kunna sätta människorna i harnesk mot varandra, såsom verkligen sker. Till och med i det annars så fredliga första tillfälliga utskottet däruppe under takåsen i riksdagshuset slocknar fredspipan nästan fullständigt, så fort det blir tal om katekesen eller kristendomsundervisningen i allmänhet.

Beträffande herr Rydén's nu förevarande motion om »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att anvisningarna till kursplanerna för ämnet kristendomskunskap i kungörelsen angående undervisningsplan för rikets folkskolor den 31 oktober 1919 måtte återställas till den lydelse, som de ägde före utfärdandet av ovanberörda kungörelse (nr 370) den 6 december 1929», påstås från ett håll, att om motionen *icke* skulle komma att av riksdagen bifallas, så komme ute i landet att uppstå upprivande strider med krav på den kungl. kungörelsens upphävande. Från en annan sida uttalas däremot lika bestämt, att om herr Rydén's motion vunne riksdagens gillande och den ifrågavarande kungl. kungörelsen således sattes ur kraft, så skulle en oppositionsstorm, häftigare än någonsin förut, uppkomma.

Emedan jag anser, att en diskussion här i kammaren lika litet som förut i utskottet kommer att omvända en enda av kammarens ärade ledamöter, så vill jag icke för min del länge uppta tiden därmed, i synnerhet som jag måste bekänna, att jag icke kan förstå, att denna fråga i verkligheten, så som den nu ligger till, jag upprepar det, såsom den nu ligger till, är så viktig,

som man på vissa håll tycks tro. Däremot är den, såvitt jag förstår, mycket ömtålig och tål icke vid några rubbningar, vilka i alla händelser icke äro önskvärda. Det är på dessa grunder jag ansett mig böra söka finna en medelväg — en salomonisk uppgörelse — i förhoppning att denna möjligen skulle kunna samla majoritet här i kammaren, trots att jag, som herrarna behagade finna, hittills befinner mig alldeles ensam på denna stråt. Men det händer ju ibland, att den ensamme ändå är starkast.

Min linje syftar först och främst till att man i lugn och ro bör avvakta följderna av tillämpningen av kungl. kungörelsen den 6 december 1929, för att efter någon tids erfarenhet, om det då skulle bli nödvändigt, vidtaga lämpliga åtgärder. Jag är således för min del övertygad om, att ett bifall till min reservation med dess motivering är bäst ägnat att, åtminstone för tillfället, förhindra ytterligare katekesstrider ute i landet, vilka strider alltid måste vara till skada för kristendomsundervisningen i skolorna.

Jag anhåller därför, herr talman, att få yrka bifall till min vid utskotts-
betänkandet fogade reservation.

Häri instämde herrar *Kvarnzelius, Carl Carlsson, Bjurström och Granström.*

Friherre Lagerfelt: Herr talman! Då jag i kyrkomötet tillhörde den majoritet, som enades om att hos Kungl. Maj:t begära, att läroplanen för folkskolan skulle ändras i den ringa mån, att det skulle bli tillåtet att i folkskolan inlära korta stycken i Luthers lilla katekes, sådana stycken, som kunde anses vara fattbara och för barnens utvecklingsstadium lämpliga att inlära, ber jag att få säga några ord angående min ställning här.

Jag tillåter mig säga, att jag började mitt anförande i kyrkomötet med de orden, att efter min mening försummade icke 1919 års läroplan kristendomsundervisningen, men att läroplanen gjorde denna undervisning svårare att meddela därigenom, att någon erkänd, lämplig lärobok, något lämpligt kompendium icke fanns. Det var den saken, som kyrkomötet avsåg att få avhjälpt, och mötet anhöll därför, att lämpliga delar av Luthers lilla katekes skulle få i skolorna inläras. Såsom undervisningen på somliga ställen bedrevs före år 1919, gav den all anledning till det vanliga talet om det förkättrade katekesplugget, och jag får säga, att ju mindre intresserad en lärare var för kristendomsundervisningen och ju mindre förmåga han hade att meddela sådan undervisning, desto mera blev katekesplugget för honom en räddningsplanka. Ju sämre kristendomsundervisningen bedrevs, desto intensivare blev katekesplugget. Jag anser i likhet med de allra flesta, att det var en stor vinst, att en damm sattes för det överdrivna och i misskredit komna katekesplugget, men riksdagens måhet om att avskaffa det har enligt min tanke gått för långt. Inlärandet av lämpliga delar av Luthers lilla katekes kan enligt mitt förmenande icke rubriceras såsom katekesplugg.

När man utgår ifrån, att det skall vara för barnen lämpliga delar, som skola inläras, falla givetvis de 2 sista huvudstyckena bort, och således är det fråga om lämpliga delar av de 3 första huvudstyckena. Vi veta, huru korta de äro, och de äro icke heller svåra att inlära. Om vi tänka på utläggningen av tio Guds bud i Luthers lilla katekes, så är första stycket i varje utläggning detsamma. Om barnen lära utläggningen till första budet, så kunna de första delen av varje utläggning av buden, och sedan kommer i varje utläggning — så när som på en — en negativ och vid alla en positiv del, alltsammans redigt uppställt i klara och pregnanta ord.

Jag tillåter mig citera Luthers utläggning av åttonde budet, där det står: »Vi skola frukta och älska Gud», lika för alla utläggningarna, »så att vi icke beljuga, förråda, baktala eller illa berykta vår nästa» — den negativa

Ang. katekes-
läsningen i
folkskolan.
(Forts.)

Ang. katekes-
läsningen i
folkskolan.
(Forts.)

delen — »utan vi skola urskulda honom, tänka och tala väl om honom och tyda allt till det bästa» — den positiva delen.

Nyttigare ting kan icke ett barn inlära, nyttigare ting kan man icke föra med sig ut i livet, och svåra att inlära äro icke heller dessa ord. Jag tog detta exempel för att visa, huru lättlärd och nyttiga katekesens ord äro.

Jag vågar påstå, att alla kyrkligt sinnade och de flesta religiöst intresserade hålla på Luthers lilla katekes såsom en dyrbar skatt, en skatt, som vi icke ha råd att undvara vid våra barns undervisning och fostran till goda karaktärer.

Jag ber, herr talman, att få förena mig i den reservation, som är avgiven av herrar Boberg, Tamm och Per Andersson, i vilken reservation yrkas, att den i ämnet väckta motionen icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Herr Klefbeck: Herr talman, jag ber om ursäkt för, att jag yttrar mig i denna fråga, då jag icke har tillhört det utskott, som har behandlat den, men jag har helt naturligt ett varmt intresse för den sak, som det här gäller.

Nu är det i allmänhet ett beklagligt förhållande, att sinnena både bland religionens vänner och bland dess fiender pläga råka i brand, så snart det blir fråga om, vad till religionen hör, och det har gjort sig märkbart även i diskussionen om kristendomsundervisningen i folkskolorna. Vi ha fått bevittna, att i synnerhet i pressen och även på möten uttalanden gjorts, som innebära gränslöst starka överord. Man har sagt, att det skulle vara fråga om hela vårt folks avkristnande och om kristendomsundervisningens vara eller icke vara. Jag tror, att åtminstone inom denna kammare sådana överord icke skola finna något gensvar. Vi se alltför klart på frågan för att kunna instämma i sådana påståenden.

Det gäller här, om i vår kristendomsundervisning katekesen skall användas som lärobok eller icke, och jag vill då i anslutning till, vad den föregående ärade talaren yttrade, säga, att katekesen har mycket stora förtjänster, särskilt om man tänker på katekesens betydelse för *sin* tid. Den tillkom på en tid, då människorna icke hade tillgång till bibeln. Kort förut hade visserligen Nya testamentet blivit översatt, men bland menige man förekom icke, att människor kunde läsa. Även om de lyckats komma över ett testamente, kunde de sålunda icke tillgodogöra sig dess innehåll. För människor, som då började tänka över de frågor, som reformationen väckte till liv, var katekesen en synnerligen tacknämlig och kortfattad handledning i den protestantiska uppfattningen om kristendomen på den tiden. Ja, man kan säga ännu i dag, så som den föregående ärade talaren sade, att katekesen betraktas som en dyrbar skatt inom stora lager av vårt folk, och den har, det vill jag gärna erkänna, en mycket stor betydelse som en kortfattad sammanfattning av den gamla lutherska dogmatiken. Men då det blir fråga om att använda den såsom undervisningsbok för barn, allra helst för barn i de lägre klasserna, ställer sig problemet på ett helt annat sätt för mig. Jag behöver därvid bara vädja till eder egen erfarenhet, när ni såsom barn pluggade Luthers katekes, och till eder erfarenhet från edra barns arbete med Luthers katekes för att ni skola medgiva, att densamma icke är så lämplig som barnbok.

Redan i formellt hänseende vidlåda vissa brister Luthers katekes. Det blir redan därigenom icke så lätt för barnen att kunna tillägna sig densamma, det behövs förklaringar av mycket skickliga lärare och lärarinnor för att de skola kunna göra barnen förtrogna med, vad katekesen innehåller. Jag vill anföra såsom ett exempel, hurusom i de sista 2 huvudstyckena ganska långgrandiga stycken förekomma, som till sitt innehåll i icke ringa grad gå in i varandra.

och jag trotsar vilket barn som helst i de lägre klasserna att kunna uppfatta dem.

Nu säger man, att det egentligen endast är fråga om de första 3 huvudstyckena. Men även där förekomma formella brister. Jag vill påminna om, att i inledningen till andra trosartikeln den dogmatiska framställningen av Kristi person är avfattad på sådant sätt, att densamma genom sin tunga, tyska byggnad blir nästan oåtkomlig för barnens fattningsförmåga, fränsett att de begreppsbestämningar, som där förekomma, i och för sig äro oåtkomliga för barnens fattningsförmåga.

Men det är icke bara formella brister, som vidlåda denna lärobok, utan den har också reella sådana, och dit räknar jag i första rummet den ohistoriska framställning, som där förekommer. Det är genomgående t. ex. vid första huvudstycket, att där drages ett fullständigt likhetstecken mellan den gamla mosaiska lagen och Kristi lära. Jag vill påminna om, att efter de 10 buden förekommer ett stycke, i vilket det står: Herren är en stark hämnare, som hem-söker fädernas missgärningar på barnen allt intill tredje och fjärde led. När detta stycke sättes in som slutomdöme om allt det, som läres i de föregående buden och sättes in utan någon som helst hänvisning till det historiska sammanhang, i vilket orden äro talade, få åtminstone 90 % av barnen den uppfattningen, att det där är Kristi lära. Går jag däremot tillbaka till bibeln, så finner jag, att det stycket är ett bihang till budet om bilddyrkan, som Moses velat genom denna skarpa formulering lära sina landsmän att upphöra med, denna bilddyrkan, som de voro så benägna för. Men barnen bibringas nu den uppfattningen, att detta mosaiska ord, som har ett speciellt syfte, skulle vara vad Kristus velat lära i sin församling.

I allmänhet har man genom detta ohistoriska sätt att gå till väga förlorat all blick för den utveckling, som är kommen genom vår store mästare. Han sade ju rent ut på tal om dessa saker, att han icke var kommen för att upplösa lagen, utan för att fullborda den. Men hela den utveckling av de heliga sedebuden, som är given genom honom, kommer aldrig fram i katekesen. I femte budet säger t. ex. Mose lag: Du skall icke dräpa, men genom utvecklingen av detta bud förmedelst Jesu förkunnelse i bergspredikan fullkomnas Mose bud till budet om att vi skola älska våra medmänniskor, till och med våra ovänner. Men detta kommer aldrig fram tydligt i katekesen. Och när lagen framställles på det sättet, så föres man lätt tillbaka från den ståndpunkt, dit Kristus fört utvecklingen, för att åter igen stanna vid den gamla mosaiska förkunnelsen. Och härvid är det lärorikt att observera en sak. I andra artikeln talas det t. ex. på ett utomordentligt varmt och vackert sätt om, huru vår store mästare gick i döden för den lära, som han förkunnade, och det verk som han skulle utföra, men vad denna lära innehöll, det får man icke, såsom jag redan påvisat, så klart reda på i den givna läroboken. Hans uppfattning, den utveckling han givit, drunknar i allt det andra.

Nu har 1919 års undervisningsplan velat föra undervisningen över från den läroboken in i själva bibeln, och, så vitt jag förstår, bör detta av våra protestantiskt kristna hälsas med den allra största glädje och tillfredsställelse. Och man har nu börjat att leva sig in i det. Lärare och lärarinnor hava kommit underfund med, vad den nya planen giver människorna, och de ha börjat anordna undervisningen efter denna plan. Jag vågar försäkra eder, kamrater, att jag själv suttit och lyssnat till lektioner i kristendom efter den nya planens genomförande av sådan innerlighet, värme och uppbyggelse, att jag flera gånger önskat, att jag hade haft eder med, eder som ibland så strängt kritisera de åtgärder, som företogos år 1919. Å andra sidan skulle jag kunna anföra rätt många vittnesbörd från den bekantskapskrets, som jag vunnit under årens lopp. Flera personer ha betygat, att de genom katekesplugget dri-

Ang. katekesläsningen i folkskolan.
(Forts.)

Ang. katekes-
läsningen i
folkskolan.
(Forts.)

vits till den uppfattningen, att allt vad som hörde till kristendomen endast vore mekaniskt inlärd, obegripliga trossatser, och därigenom ha de förts bort från kristendomen i stället för, såsom meningen varit, att föras fram till den.

Men nu säger man: är icke denna katekes en bok av Martin Luther, huru vågar du, stackars präst, kritisera den boken? — Jag har sagt, att den för sin tid haft en utomordentligt stor betydelse, men gent emot ett överskattande av densamma vill jag påminna om en av de bärande grundsatserna i hela Luthers reformation, och den var, att bibeln, Guds ord, skall vara det enda rättesnöret för människornas tro och liv. Det hävdade han gent emot alla katolska dogmer, och på mötet i Worms och överallt i hela sin gärning gick han tillbaka till det, som i enlighet med bibelns lära är rätt och sant. Det skulle vara enda normen för lära och liv.

Jag har ibland i mitt stilla sinne tänkt: vad skulle den store lärofadern, Luther, ha sagt, om han hade varit vittne till, att man vill göra hans egen lilla bok till någonting, som skulle stå över bibeln eller åtminstone utgöra nyckeln till den?

Nu svarar man: den här kungörelsen av år 1929 har icke åsyftat att återinföra katekesplugget med alla dess överdrifter, den har endast åsyftat att bereda möjlighet för de skolråd, som vilja det, att medgiva, att korta kärnfulla ord ur Luthers katekes få inläras. Jag kan säga, att jag, om vår värderade ecklesiastikminister vore ordförande i skolråden landet runt, icke skulle vara det ringaste rädd för verkningarna av den kungörelse, som är utfärdad. Men man har fått lära sig annat av verkligheten. Man har sett, huru redan 1919 års läroplan kunnat användas ute i bygderna. Och omedelbart efter det den sista kungörelsen blivit utfärdad, fingo vi i tidningarna se en mängd uttalanden, som gävo vid handen, att nu skulle man på nytt börja läsa katekesen i skolorna tämligen obehindrat. Det är därför som jag är rädd för den kommande utvecklingen. Skola nu återigen nya hinder komma att resas mot meddelandet av en varm och levande kristendomsundervisning, fotad på bibeln? Och skall den ömtåliga frågan om kristendomsundervisningens ordnande återigen kastas ut i livet, i striderna, ja, kanske till och med i de politiska striderna?

Innan jag slutar, vill jag endast påminna om att skolöverstyrelsen i sitt ytt-
rande kort före den senaste kungörelsens utfärdande uttalade som sin önskan, att den gamla kursplanen måtte bibehållas. Styrelsen yttrar också, att den vid eventuellt utformande av nya anvisningar »icke funnit det möjligt att åstadkomma en formulering, som kunde garantera en begränsning till detta fåtal stycken», som fyllde kravet på att vara korta, kärnfulla och tillgängliga för barnen.

Herr talman! För kristendomsundervisningens egen skull skulle det vara mig över måttan kärt, om kammaren ville bifalla utskottets hemställan.

I detta anförande instämde fröken *Hesselgren* och herr *Lindley*.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

Herr Andersson, Karl: Herr talman! Då regeringen i december förra året utfärdade kungörelse angående möjlighet till inlärande i folkskolan av några korta stycken eller minnesord ur Luthers lilla katekes, tillmötesgick den därvid en i skilda delar av landet ganska starkt utbredd opinion. Sedan denna kungörelses innehåll blivit bekant, har också — särskilt på många trakter i landsorten — allmän tillfredsställelse förmärkts över beslutet. Det skulle därför enligt mitt förmenande vara olyckligt och verka upprivande, om motionen och

utskottets förslag nu komme att vinna riksdagens bifall. Jag anser det vara lyckligt, att vår uppväxande ungdom erhåller all den undervisning i kristendomens grundsanningar, som den kan få. Enligt den utfärdade kungörelsen är det inte fråga om någon större utsträckning av katekesläsningen utan endast fråga om inlärande av några korta minnesord ur Luthers lilla katekes. Då så är förhållandet, anser jag de motiv, som reservanterna, herrar Boberg med flera, anfört till stöd för sin ståndpunkt, vara fullt bärande. Jag instämmer till fullo i de ord dessa reservanter yttra i sista stycket av reservationen, nämligen att »kungörelsen av den 6 december 1929 utmärkes av vidsynthet, humanitet och tillmötesgåenden mot stora delar av Sveriges kristna folk utan att i någon mån därmed kränka eller klavbinda andras frihet».

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av herrar Boberg med flera avgivna, vid utskottets betänkande fogade reservationen.

Herr Boberg: Herr talman! I det anförande, som herr Klefbeck nyss höll och vilket var mycket skickligt lagt — trots dess lugna ton var det inte utan att däri förekom en agitatorisk underström — påstod han, att denna förordning, som den nuvarande regeringen utfärdade den 6 december förra året, skulle öppna porten för nytt katekesplugg i folkskolorna. Detta skulle man alltså få tillbaka. Det är väl ingen, som tänkt sig den saken eller ens drömt om den, varken av utskottets majoritet eller av de ledamöter, som reserverat sig mot utskottets beslut. Här är visst inte fråga om att återinföra katekespluggen, utan här är en enkel tillåtelse att jämte psalmverser och bibelspråk även få låta barnen lära sig några korta minnesord ur Luthers lilla katekes. De, som önska detta, få göra det, och de, som inte önska eller inte vilja göra det, slippa att göra det. Jag förstår inte, att en sådan stilla tillåtelse, avsedd att gå en stor och vitt utbredd opinion till mötes, skall behöva uppväcka sådan strid, som det nu siats om från många håll. Herr Klefbeck vet ju bättre än jag, att Luther kämpade sig ut ur medeltidens mörker och ur den katolska kyrkans dogm-väsande för att bli en fri ande, en fri man. Han hade översatt Nya testamentet, och han hade tillsammans med andra också översatt Gamla testamentet, då han skrev sin katekes till tyska folkets upplysning. Han ville där i sammanträngd form ge sitt folk kontentan av den kristna religionen, såsom den framgår ur nya testamentet, grundad på vad som fanns förut i lagen och profeterna. Men denna sin bok skrev han med en sådan underbar inspiration och koncentration, att trots det att århundraden gått sedan den författades, har man inte lyckats skriva någon bättre, ehuru otaliga försök gjorts i den vägen.

I vårt land omfattades, såsom vi veta, den lutherska reformationen mycket tidigt med förståelse och slog igenom. Luthers katekes blev själva den grundläggande boken för kristendomsundervisningen i våra folkskolor. Sveriges folk lärde att älska och värdera den och höjde sig därigenom ur medeltidens mörker även det. Inte allenast den svenska kyrkan utan även alla frireligiösa samfund, som finnas i vårt land, ha sin upprinnelse i den lutherska reformationen och ha hämtat sin kraft och sin ledning därifrån, även om, vad nu särskilt de frireligiösa samfunden beträffar, utvecklingen bland dem rönt inflytande av andra protestantiska länders kristendom, inte minst Englands. Men jag tror mig veta, att i alla protestantiska länder läses ännu Luthers lilla katekes i skolorna och anses som en grundläggande och ljusspridande bok vid undervisningen.

Herr Klefbeck talade om, att den innehåller dogmatik. Ja, herr Klefbeck, men innehåller inte kyrkans ritual också dogmatik? Herr Klefbeck läser ju även han andra artikeln i kyrkan varje söndag, då han tjänstgör för altaret, och jag förstår därför inte, att han skall tycka så illa vara, om även barnen få lära sig dess innehåll.

Ang. katekesläsningen i folkskolan.
(Forts.)

Ang. katekes-
läsningen i
folkskolan.
(Forts.)

Jag vill påpeka, att Luthers personlighet och verk äro av den betydelse, att i och med hans framträdande och gärning ett nytt tidevarv rann upp, reformationstidevarvet. Jag anser, att om man inte ser frågan annat än från allmän bildningssynpunkt, kan det inte skada svenska folket att få veta, vad Luther lärde i det och det stycket. Det hör till den allmänna bildningen. Barnen taga icke någon skada till sin själ därav. Jag kan omöjligen fatta och förstå, att detta skulle innebära någon fara för dem.

Herr Klefbeck yttrade också, att det finns personer här i landet, som sätta katekesen *över* bibeln. Jag har aldrig träffat någon sådan person, och jag tror inte, att jag kommer att göra det under den återstående delen av mitt liv. Jag tror, att sådana ord äro överord och äro sagda för att hos en del av kammarens ledamöter väcka tankar och föreställningar, som inte stå i överensstämmelse med verkligheten ute bland folket i landet.

Nu tror jag också, att motionären, herr Rydén, alldeles underskattar opinionen mot hans kungörelse av den 31 oktober 1919. Han tror, att här råder frid i landet, och att landet ligger som en blank sjö, där bara en och annan »oppositionsfisk» slår i vattenytan. Så är det inte, utan här har rätt en mycket stark opposition mot 1919 års kungörelse. Den, som läser igenom skolöverstyrelsens vidlyftiga utredning i det ärendet och dess redogörelse för förhållandena, finner, att talrika skollärare, skoldistrikt och skolråd äro emot motionären i detta avseende.

Nu anser jag också sannolikt, att herr Rydén menar väl och tror, att om de av honom 1919 utfärdade bestämmelserna få stå orörda, skall därigenom enighet komma att råda i landet beträffande den kristliga undervisningen i våra skolor. Ja, det är en vacker förhoppning, och herr Rydén tror ju på den. Men i denna fråga tror jag inte, det blir lätt att få fullständig enighet. Detta är helt enkelt omöjligt, om man tänker på att å ena sidan stå en del föräldrar — jag säger inte, att det är alla på den radikala sidan utan endast en del — som skulle vilja ha bort all kristendomsundervisning eller också urvattna den, så att där inte finnes något kristligt kvar i den. Och å andra sidan står det personer, som ha kristligt intresse, kristligt sinne, äro bundna av Guds ord och som hålla fast vid det i livet och i döden. Det är ju alldeles omöjligt att sammanföra dessa olika meningsriktningar och sammanhålla dem på en punkt, som är av så vital betydelse som den ifrågavarande.

Med avseende på inlärandet av dessa korta stycken och minnesord kan jag inte förstå, att en hel del av herrarna äro så rädda för detta. Vad är det för skillnad på att läsa en sak och lära sig en sak? Då man går i skolan, har man läroböcker och läseböcker i allehanda ämnen, och man läser väl dessa böcker för att lära dem och för att minnas, vad man läst. Ty den som inte minnes något av vad han läst, han kan ju ingenting; det är ju som att slå vatten i ett säll.

För något år sedan verkställde några professorer undersökningar på en del skolbarn för att se, hur minnet var hos barnen, och de kommo då underfund med att minnet hos de unga avtagit i betänklig grad, om man jämförde förhållandena med vad som förr varit fallet. Då framkom till och med tanken, att den där utanläsningen av katekesen kanske inte var så dum för själva minnets uppövande och stärkande. I varje fall talar *jag* inte för denna utanläsning; men jag vänder mig mot påståendet, att detta oskyldiga medgivande att lära barnen »några korta minnesord» ur Luthers lilla katekes skall åstadkomma sådan strid och ha sådan verkan med sig, att hela den kursplan, som lades upp 1919, skall liksom brytas sönder.

Här har man nu målat upp en hel del faror, som hota undervisningen från alla håll. Ja, nog kunna faror hota, ty denna fråga kan trots sin obetydlighet i sig gömma frön till kommande strider av så allvarlig art, att många av her-

rarna lika litet som jag nu förmå att överblicka detta. Det kan hända, att motsättningarna inom folket äro så stora, att den striden måste komma. Men nog tycker jag, att regeringens kungörelse den 6 december 1929 och medgivandena däri äro av alltför oskyldig beskaffenhet, att man på grund därav skall behöva riva upp en sådan strid. Det är en »sökt» grund.

Jag vill här citera vad lektor Waldenström yttrar i sin självbiografi om denna sak. På den tiden han gick i skolan fick man läsa hela stora katekesen, och det med stränghet och tukt. Jag hörde honom själv en gång, då han kommit hem från Amerika, hurusom han i en föreläsning i Immanuelskyrkan redogjorde för skillnaden mellan det fria undervisningsväsen, som hade införts i Amerika, och vårt. Han ställde då vårt framför det amerikanska, därför att barnen i Sverige fingo genom undervisningen i skolan en grundläggande kristendomskunskap. Och den ansåg han vara av ofantligt stort värde för Sveriges folk och Sveriges framtid. I denna sin självbiografi säger han om de mekaniskt inlärdas ramsorna, att de »pluggades också in i minnet med oblidelig stränghet. De stannade i minnet och kommo inte längre, det är sant. Men jag har sedan haft ofantlig välsignelse därav. De voro liksom bröd, som stoppas i fickan på barn, som skola ut. Så länge de ligga i fickan, göra de intet gagn, men när barnet blir hungrigt, då är det gott, att de finnas där. Många gånger har jag med glädje tackat Gud för den andliga skatt, som jag fick i mig genom denna s. k. 'döda utanläsning'. Den har varit en källa med alltjämt rinnande vatten i mitt liv». Lektor Waldenström var medlem av riksdagen i många år och gjorde inom riksdagen en kraftig insats. Det är väl ingen, som vill underkänna en sådan mans vittnesbörd i detta avseende. Jag tror, att vi gjorde klokt i att taga någon hänsyn till sådana vittnesbörd, ty det kan ju gå därhän hos oss, som det gått i åtskilliga andra länder, i synnerhet i Holland, att kristendomen kan bli så urvattnad vid undervisningen, att ingen kristendom blir kvar. Sedan så skett, stunda andra tider än de, som nu råda.

Jag hade haft varjehand annat att anföra, och jag hade också gjort mig redo att göra det, men jag tycker nu, att det är tämligen överflödigt; därför ber jag, herr talman, att få yrka avslag på herr Rydén's motion och hemställa, såsom vi reservanter gjort i båda reservationerna, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

I herr Bobergs yttrande instämde herrar *Johan Johansson, Johan August Larsson och Karl Gustafsson*.

Herr Johansson, Johan Peter: Herr talman! Jag hade ursprungligen tänkt mig, att man skulle kunnat enas om en skrivelse till Kungl. Maj:t med anhängan att få en sådan begränsning av och ett sådant förtydligande i kungl. kungörelsen den 6 december 1929, att därav klart skulle framgå, att den avser endast, att första och tredje huvudstyckena i Luthers lilla katekes skulle kunna föreläggas barnen till ordagrant inlärande i folkskolans högre klasser. Men då det visade sig, att det icke gick att samla majoritet kring det förslaget, och då skolöverstyrelsen dessutom säger, att det är av tekniska skäl svårt att realisera den tanken, har jag anslutit mig till utskottets förslag, som jag anser bäst gagna skolan och undervisningen.

Före 1919 förekom det i skolorna, såsom här också framhållits, ett katekesplugg, som verkligen var en svår plåga för barnen. Det tog mycken tid och lämnade ingen behållning. Men det betänkligaste därmed var, att det bildades en ständigt växande opinion, som krävde, att kristendomsundervisningen skulle skiljas från skolan, därför att föräldrar till många av de barn, som i skolan tvingades att läsa katekes, själva inte gillade katekesens ståndpunkt. Det skulle ha varit beklagligt, om en sådan opinion fått fortsätta och utveckla

Ang. katekesläsningen i folkskolan.
(Forts.)

Ang. katekes-
läsningen i
folkskolan.
(Forts.)

sig, därför att jag anser liksom många andra, att kristendomsämnet är ur uppfostringssynpunkt det värdefullaste ämnet i folkskolan. Intet annat ämne kan — jag kan säga detta med stöd av 30 års erfarenhet — jämföras med kristendomsämnet, då det gäller att dana karaktären.

Andra kammaren hade redan så tidigt som 1915 enat sig om vissa grundlinjer för ämnet kristendom i en blivande ny normalplan, och 1918 begärde också andra kammaren att få en ny undervisningsplan. Kungl. Maj:t utfärdade då 1919 denna undervisningsplan och följde därvid beträffande kristendomsämnet i huvudsak de linjer, som andra kammaren uppdragit; den följde alltså i huvudsak andra kammarens direktiv. Undervisningsplanen medtog de delar av kristendomen, som ha värde för uppfostran, den medtog alltså de etiska och moraliska momenten, som alla äro eniga om att de böra bibehållas, men den avskilde de dogmatiska momenten, som barnen inte kunna förstå. Dessa moment ligga inte för deras röst i den där åldern, och det råder ju för övrigt strid om dem. Undervisningsplanen avkopplade som sagt dessa rent dogmatiska moment genom att den avförde katekesen som lärobok i skolan. Detta hade till följd, att en avspänning inträdde i den agitation, som ville ha bort kristendomsämnet från skolans schema. Men i stället bröt det loss en opinionsstorm på Västkusten lik den, som rasar där i dessa dagar och för övrigt arrangerad från samma håll. Man ville på det hållet ha katekesen tillbaka, men Kungl. Maj:t har under de gångna 10 åren konsekvent avvisat alla sådana anspråk.

Sedan undervisningsplanen varit i bruk så länge, att en hel omgång barn i alla skolans klasser fått undervisning efter densamma, infordrade Kungl. Maj:t yttrande från domkapitlen, från folkskolinspektörer, skolråd och skolstyrelser över hela landet och från lärarkåren angående erfarenheterna om undervisningsplanen. Det är klart, såsom herr Boberg sade, att de svar, som ingingo, inte voro enhälliga, och inte skulle man heller kunnat tänka sig, att de skulle vara enhälliga. Men skolöverstyrelsen, som bearbetat detta väldiga material, säger i sin sammanfattning därav, att undervisningsplanen befunnits i allo motsvara sitt ändamål, och att den inte är i behov av någon ändring. Detta omdöme gäller visserligen planen i sin helhet, men inbegriper även kristendomsämnet. Då skolöverstyrelsen själv sedan går att avgiva yttrande över inkomna petitioner om katekesens införande i skolan, avstyrker överstyrelsen på det allra bestämdaste en sådan åtgärd. Till och med i själva kyrkomötet, som sammanträdde här något före jul, yttrades många erkännssamma och vackra ord om denna undervisningsplan, och man trodde då, att striden nu var slut och menade, att man äntligen skulle få en tid av lugn och arbetsro i folkskolan. Men så kom Kungl. Maj:ts kungörelse av den 6 december 1929 som en blixst från klar himmel och införde återigen katekesen i strid mot alla sakkunniga uttalanden.

Undervisningsplanen av 1919 grundar sig således, i den del, som det här är fråga om, på andra kammarens beslut. Den tager fasta på det för uppfostran värdefulla i kristendomen, kopplar av det, som skiljer, söndrar och vållar strid. Den verkade avspännande och förlamande på agitationen mot kristendomsundervisningen i skolan. Den banade över oländig mark en väg, som var framkomlig utan att åstadkomma någon skada. Den har räddat mycket värdefullt åt skolan och åt Sveriges folk genom sin vidsynthet i detta fall. Så inträffade det, att Bolstad gav sig till att trampa upp en liten stig i snåren till höger om vägen, och herr Oscar Olsson har trampat upp en stig i djungeln till vänster om samma väg. Men jag hoppas, att kammaren inte skall följa några stigar vid sidan utan följa den väg, som nu är beprövad under tio år, och som vunnit erkännande av allt sakkunnigt folk.

Det har också konsekvenser med sig, om kammaren nu följer reservan-

terna. Det går inte an, att ecklesiastikministrar av skilda färger ge sig till att fingra på undervisningsplanen och ändra den efter sitt sinne. I nästa socialdemokratiska ministär kanske herr Oscar Olsson sitter som ecklesiastikminister, och då tager han sig för med samma rätt och med samma skäl som den nuvarande ecklesiastikministern att ändra undervisningsplanen i enlighet med sin uppfattning. Även han har en opinion bakom sig, som han kan åberopa, liksom den nuvarande ecklesiastikministern.

Båda reservationerna sammanfalla däri, att de säga, att det må nu vara hur det vill med skälen för den här ändringen, men då den nu är gjord, så låt oss vänta och se, hur den verkar, innan något göres åt saken. Men medan man väntar och ser, ha vi kanske fått en ny ecklesiastikminister och en ny ändring i undervisningsplanen, och reservanterna hinna aldrig mer än att vänta och se. Men under tiden går striden härjande fram över skolan och undervisningen.

Det egedomliga med högerens reservanter — vilket också lyste fram ur herr Bobergs anförande liksom ur herr Anderssons anförande — är, att de tyckas anse, att nu är striden slut, då de fått det som de vilja ha det. Någon annan opinion än sin egen räkna de inte med. Västkusten har hållit sig lugn, så länge ärendet legat under riksdagens prövning, men det lider intet tvivel om, att om kammaren här skulle följa reservationen, kommer det inte att dröja länge, innan vederbörande på Västkusten kräva segerns frukter, och då är striden åter i full gång. Jag skulle därför, herr talman, vilja för skolans skull och för undervisningens skull och för den uppväxande ungdomens skull hemställa, att kammaren här i dag ville följa utskottets förslag.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Thelin**: Herr talman! 1919 års undervisningsplan har stora förtjänster, därom tyckas alla vara ense. Dock skulle jag för min del önska, att undervisningen enligt denna plan lämnade en något mera *fast* och *säker* kunskap i ämnet kristendom. Under många år har jag som kristendoms lärare haft att undervisa i ett högre läroverks samtliga klasser från realskolans första klass till gymnasiet fjärde ring, och jag har under cirka tio år varit ledamot av en folkskolestyrelse. Som lärare har jag haft att pröva ett stort antal barn från såväl folkskolan som andra skolor, och i folkskolan har jag i likhet med herr Klefbeck varit i tillfälle att åhöra många kristendomslektioner. Jag anser mig därför ha fått en viss erfarenhet även jag beträffande kristendomsundervisning.

Enligt min mening bör den kungl. kungörelsen av den 6 december 1929 hälsas med tacksamhet, ty därigenom att »korta stycken och minnesord» ur Luthers lilla katekes numera kunna få läsas utantill, utgör denna kungörelse ett värdefullt *komplement* till 1919 års kursplan. Berättelser ur gamla och nya testamentet med kärnfullt religiöst och sedligt innehåll, Jesu bergspredikan och i anslutning därtill en efter barnens mottaglighet och behov lämpad sammanfattning av den kristna tros- och livsåskådningen, bilder ur kyrkans historia och i sjätte klassen läsning av Luthers lilla katekes som ett historiskt uttryck för Luthers uppfattning om kristendomens huvudstycken, allt detta är synnerligen värdefullt, särskilt som det är tillåtet, att minnesord ur bibeln samt psalmverser få läras utantill. Men när man anställer ett förhör med barn, som inhämtat dessa kurser, gör man den iakttagelsen, att deras kunskaper om kristendomens uppkomst, innehåll och utveckling ofta äro ganska vaga. Korta stycken och minnesord ur Luthers lilla katekes komma enligt min mening barnen väl till pass. Självklart är, att det härvid endast bör vara fråga om de tre första huvudstyckena. Fjärde och femte huvudstyckena — sakramentsläran — böra naturligtvis uppskjutas till konfirmandskolan.

Ang. katekes-
läsningen i
folkskolan.
(Forts.)

Ang. katekes-
läsningen i
folkskolan.
(Forts.)

Man har tidigare och med rätta klagat över »katekesplugg» i folkskolan. Men dessa klagomål ha egentligen icke gällt Luthers lilla katekes, utan de ha gällt förklaringarna till Luthers lilla katekes, närmast 1878 års katekesutveckling. Och jag förstår väl motviljan mot denna katekesförklaring, även om den nog också har vissa förtjänster. Många folkskollärare, som före 1919 nödgades undervisa efter denna katekesförklaring, ha gjort detta synnerligen förträffligt. Andra, kanske de flesta, ha gjort det motvilligt och därför med dåligt resultat. I seminarierna, där dessa lärare fått sin utbildning, ha de måst lära sig utantill från pärm till pärm denna katekesförklaring med därtill hörande bibelord. Men inte nog därmed. De ha dessutom måst plugga besvärliga och ledsamma luntor, dikterade eller utgivna av respektive kristendomslärare. Detta har naturligtvis gjort ämnet motbjudande och resulterat i en stark ovilja och därav föranledd agitation mot allt vad katekes heter, till och med mot en så förträfflig bok som Luthers lilla katekes. Nu är det emellertid inte fråga om 1878 års katekes. Ingen vill återinföra denna i folkskolan. Det är heller inte fråga om Luthers lilla katekes, fastän mången önskat den återbördad till barn-domsskolan. Utan det är fråga om vissa »korta stycken och minnesord» ur Luthers lilla katekes. Jag tror, att detta behöver starkt framhållas, eftersom en stor del folk, som hör och läser om det stora bullret i anledning av kungl. kungörelsen den 6 december 1929, har fått den uppfattningen, att det här gäller att återinföra 1878 års katekes med allt plugg, som denna bok förde med sig. Om människor här i landet finge klart för sig vad frågan här gäller, skulle de antagligen förvåna sig över, att första kammaren kan ha lust att spilla så många ord på denna fråga.

I anledning av herr Klefbeck's uttalande för en stund sedan vill jag fästa uppmärksamheten på följande förhållande. Det tillägg till buden, som Luther tar upp under frågan: Vad säger nu Gud om alla dessa bud? — det tillägget har i den bibliska texten, 2 Mos. 20 och 5 Mos. 5, sin plats närmast efter bildförbudet, alltså efter första budet, och hänför sig alltså egentligen till detta bud. Tillägget lyder sålunda: »Jag, Herren, din Gud, är en nitälskande Gud, som hemsöker fädernas missgärningar på barn och efterkommande i tredje och fjärde led, när man hatar mig, men som gör nåd med tusenden, när man älskar mig och håller mina bud.» I sin *ursprungliga* betydelse äro dessa gammaltestamentliga ord oförenliga med varje kristlig åskådning. Om något straffande å Guds sida kan det nämligen endast bli tal, där *skuld* föreligger å människans sida. En annan sak är däremot, att *följderna* av en människas gärningar, såväl de onda som de goda, icke blott få uppbäras av människan själv utan sträcka sig vida omkring, ja, över hela hennes både samtid och eftervärld. Att barnen på olika sätt få lida för föräldrarnas missgärningar, liksom omvänt de välgörande verkningarna av föräldrarnas sedliga vandel förspörjas på barnen, är en gammal iakttagelse. Inte bara sjukliga utan även brottsliga anlag kunna gå i arv från far till son, så ock de sunda och goda. Om det ifrågavarande »tillägget» ursprungligen avsåg att hävda en *vedergälningsrätt* med straffdomar »allt intill tredje och fjärde led» och belöningar »uppå många tusenden», så kunde en sådan åskådning icke i sin bokstavliga lydelse upprätthållas. Den rönte gensägelse av flera av gamla förbundets män under senare tider. Jesu ställning till hela detta spörsmål framgår av hans uttalande i berättelsen om den blindföddes botande, Joh. 9. Hans lärjungar hade frågat honom: »Rabbi, vilken har syndat, denne eller hans föräldrar, så att han har blivit född blind?» Jesus svarade: »Det är varken denne, som har syndat, eller hans föräldrar, utan så har skett för att Guds gärningar skulle uppenbaras på honom.» Detta Jesu uttalande var riktat mot den på hans tid bland judarna utbredda föreställningen, att varje olycka, som drabbade en människa, var ett Guds straff för någon synd, begången vare sig av henne själv eller hennes föräldrar. I över-

ensstämmelse med den åskådning, som finns i Nya testamentet, tyder Luther det ifrågavarande tillägget till buden. Han ser däri dels en allvarlig varning för synden, emedan Gud icke lämnar synden ostraffad, dels en trösterik lockelse till lydnad för Guds bud, emedan Gud kröner denna lydnad med välsignelse. Detta är meningen med Luthers förklaring, och hans ord få icke fattas så, som om de innebure ett förordande av, att vi av fruktan för straff skola avhålla oss från synd och av hopp om belöning skola lyda Guds vilja. En sådan uppfattning skulle införa orena bevekelsegrunder i det sedliga livet. Vad vi känna som vår plikt, det skall av oss utföras utan någon hänsyn till vare sig belöning eller straff, detta har Luther både i ord och gärning vittnat.

Herr Klefbeck rörde också vid Luthers förklaring till andra huvudstycket. Den första fråga man ställes inför i denna Luthers förklaring till andra artikeln är denna: Vem är Jesus Kristus till sin person? Luther svarar: »Jag tror att Jesus Kristus är sann Gud, född av Fadern i evighet, och *tillika* sann människa, född av jungfrun Maria.» I alla fyra evangelierna, som enligt 1919 års kursplan få läsas, ha vi en mängd utsagor som belysa detta. För det första ha vi utsagor av Jesu egen mun, ur vilka det tydligt framgår, att han själv gjorde anspråk på att vara Guds son i alldeles särskild mening. Sådana utsagor äro till exempel Matt. 10: 32: »Därför, var och en som bekänner mig inför människorna, honom skall ock jag bekänna inför min Fader, som är i himmelen»; Matt. 11: 27: »Allt har av min Fader blivit anförtrott åt mig. Och ingen känner Sonen utom Fadern» etc.; Luk. 2: 49: »Varför behövden I söka efter mig? Vissten I icke, att jag bör vara där min Fader bor»; Joh. 10: 30: »Jag och Fadern äro ett.» Dessa exempel, som enligt undervisningsplanen få läras utantill, kunde mångdubblas. Men fastän Jesus på detta sätt betonar sin enhet och samhörighet med Fadern, så ha vi dock även utsagor av honom, i vilka han tydligt uttalar sin underordnade ställning i förhållande till Fadern. Till exempel Mark. 10: 18: »Varför kallar du mig god? Ingen är god utom Gud allena»; Mark. 13: 32: »Men om den dagen och den stunden vet ingen något, icke ens änglarna i himmelen, icke ens Sonen — ingen utom Fadern.» I evangeliets teckning av Jesus möta vi en *människa*, en personlighet, som levat ett sant och rikt människoliv. Han var en sann och verklig människa. Han kände hunger och törst, blev trött och kände behov av vila, han hade i både inre och yttre avseenden en mänsklig utveckling att genomgå.

Även ur de apostoliska vittnesbörden i Nya testamentet framgår tydligt, att Jesus under sin jordevandring med apostlarna på dessa gjort ett sådant intryck, att de i honom sågo icke blott människan i sin fullkomlighet utan ock Guds enfödde son. Jag vill hänvisa till Rom. 9: 5 och Kol. 2: 9.

Den kristna kyrkan vittnar om Jesus Kristus, att i hans person, som är *en*, finnas *två naturer*, en gudomlig och en mänsklig. Då dessa den gamla kyrkans bestämningar lätt kunna misstydas, så undviker Luther i sin lilla katekes att tala om två naturer hos Jesus. Tvånatursläran finns icke i Luthers lilla katekes. Luther säger i stället: »Jesus Kristus, sann Gud, född av Fadern i evighet, och *tillika* sann människa, född av jungfrun Maria.» Han uttrycker sig så för att betona, att Jesus Kristus icke var ett dubbelväsen utan en fullt enhetlig person. Det gudomliga och mänskliga hos Jesus hade trätt i ett så nära och innerligt förhållande till vartannat, att hans persons enhet icke försvagades av de två sidorna i hans väsen.

Nu undrar jag, om det kan vara så farligt, att barnen, sedan de läst bibliska berättelser om Jesus, få lära sig utantill de orden i Luthers lilla katekes, som utgöra Luthers svar på frågan, vem Jesus Kristus är till sin person: »sann Gud, född av Fadern i evighet, och tillika sann människa, född av jungfrun Maria.» Jag skall inte fortsätta att tala om Luthers förklaring till andra artikeln. Jag vill bara erinra om, att den nästa fråga, som där möter oss, är

Ang. katekes-
läsningen i
folkskolan.
(Forts.)

Ang. katekes-
läsningen i
folkskolan.
(Forts.)

denna: Vilken betydelse hade Jesus Kristus för oss människor? Vad är syftet med hans liv på jorden? Luther svarar på detta: »Jesus Kristus är min herre», och han gör detta ord »min herre» till huvudord i den andra artikeln.

I Luthers lilla katekes finns inte läran om övernaturlig avlelse, ej heller den så kallade tvånatursläran, ej heller någon försoningslära, »som skiljer isär olika människor». Nej, Luther undviker sorgfälligt alla uttryck, som kunna vålla svårigheter och oklarhet och föra in i teologisk diskussion. Detta är det verkliga förhållandet, vilket var och en skall finna, som läser Luthers lilla katekes. I Luthers lilla katekes förekommer icke ordet »rättfärdiggörelse», detta besvärliga ord. Saken finns omtalad både i artiklarna och Herrens bön. Men Luther använder ordet »förlåtelse» i stället för »rättfärdiggörelse». Han undviker allt vad teologiska och dogmatiska konsterheter heter, detta vågar jag påstå. Förgäves söka vi ordet »treenighet» i lilla katekesen. Och beträffande särskilt andra artikeln har Luther resolut utelämnat teologiens mångfaldiga synpunkter och schemata.

Jag skall tillåta mig citera vad den tyska historieskrivningens storman, Leopold von Ranke, yttrar om katekesen: »Den katekes som Luther utgav år 1529, om vilken han säger, att han beder den själv, ehuru han är gammal doktor, är lika barnslig som djupsinnig, lika lättfattlig som outgrundlig, enkel och upphöjd. Lycklig den som därmed när sin själ och som fasthåller därvid. Han besitter i varje stund en oförgätlig tröst. Endast bakom ett lätt hölje har han en sanningens kärna, som är tillräcklig för den visaste bland de visa.»

Det är ur denna bok, som kungl. kungörelsen den 6 december 1929 under vissa förhållanden tillåter att det i folkskolan får läsas »korta stycken och minnesord». Och det är om denna kungörelse, som herr Rydén i sin motion säger, att den »är i sällsamt hög grad ägnad att åstadkomma förvirring och giva anledning till tvister och strider på ett ytterst ömtåligt område». Jag frågar: Vem är det som åstadkommer förvirringen och väcker tvisterna? Det är ingen, som på allvar tror, att den ifrågavarande kungl. kungörelsen kommer att »kränka religionsfrihetens grundsatser» eller att undervisningen genom den »förlorar sin allmänkristliga karaktär» eller »växlas in på dogmatiska spår».

Fastän jag har den uppfattningen, att »Luthers lilla katekes är ett snilleverk utan like i katekesernas historia», och fastän jag är övertygad om, att denna bok även i sin helhet är synnerligen användbar i barndomsskolan, så skall jag passa på tillfället att här tala om, att jag *icke* kommer att på grund av kungl. kungörelsen av den 6 december 1929 inom den folkskolestyrelse jag tillhör på-ryka någon som helst förändring av den där gällande undervisningsplanen för ämnet kristendomskunskap.

Herr talman! Med stöd av vad jag nu anfört hemställer jag, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Herr Leander: Herr talman! Då jag funnit riksdagens debatter rörande religionsfrågor föga uppbyggliga, har jag i allmänhet avhållit mig från att delta i dessa diskussioner. Jag har den kanske kätterska uppfattningen, att riksdagen inte har nog lena händer att avhandla dessa spörsmål. I dag vilar emellertid en lugn och fridfull stämning över diskussionen, och därför har jag dristat mig till att begära ordet för ett kort anförande.

Man förstår, att herr Rydén såsom fader till 1919 års undervisningsplan är mycket rädd om sitt verk och söker vaka över, att dess integritet bevaras. Det skall villigt erkännas, och det är ingen, som bestrider det, att undervisningsplanens stora förtjänst är, att den i fråga om kristendomsundervisningen i folkskolan hänvisar till urkunden eller urkällan, från vilken både Luthers lilla katekes och alla kristliga uppbyggelse- och läroböcker ha sitt utflöde. Trots vad min vän herr Boberg nyss anförde, finns det nog ändå sådana, som så myc-

ket beundra Luthers lilla katekes, att de vilja sätta den vid sidan av den heliga skrift eller kanske rent av över denna. De äro mera lutherska, dessa, än vad Luther själv var. Man behöver inte läsa långt i hans skrifter, förrän man blir övertygad om, att han skulle ha betraktat en dylik tanke rent av som en hädelse. Herr Klefbeck har redan förut erinrat om, att bibelns gudomliga auktoritet och Guds ords överhöghet över alla människoord var en av de hörnpelare, varpå han byggde sin förkunnelse och sin lära. Och allra minst kan man förstå dem, som tro sig främja kristendomen och undervisningen i detta ämne genom att överträda gällande lag och författning. För ett sådant tillvägagångssätt finner man sannerligen icke stöd i katekesen, där Luther i stället säger, att vi icke skola förakta eller förtörna våra föräldrar och herrar, det vill säga vår överhet, utan i stället tjäna och lyda dem. Finner man en lag olämplig, må man söka få den ändrad eller avskaffad, men så länge den är lag, så gäller det i regel att ställa sig densamma till efterrättelse.

Man måste beklaga, att den strid rörande undervisningen i kristendomsämnet i folkskolan, som en tid legat nere, åter blossat upp. I den mån den kungliga kungörelsen av den 6 december 1929 må ha bidragit till att gjuta olja på elden, kan man tycka, att det kanske varit bäst, att denna kungörelse aldrig hade sett dagen. Men å andra sidan förefaller det, som om herr Rydén och de med honom liktänkande ginge alltför långt i sin ängslan och omsorg om 1919 års undervisningsplan. Man må ha vilken åsikt som helst om åtgärden att utfärda kungörelsen i fråga, men icke kan den, som kallt ser på saken, finna undervisningsplanen hotad genom kungörelsens tillblivelse. När man påstått, att kungörelsen kan ge anledning till, att skolmyndigheter eller lärare ålägga barnen att lära sig hela Luthers lilla katekes utantill, kan jag icke finna annat, än att man här gör sig skyldig till en överdrift. Kungörelsen talar om »ett mindre antal korta, till såväl innehåll som form för barnen lättillgängliga stycken eller minnesord, hämtade ur Luthers lilla katekes eller annan den kristna kyrkans klassiska litteratur». Mot citat från denna senare litteratur har jag icke hört någon invändning göras, men så snart det gäller katekesen, tyckes man hysa en panisk förskräckelse. Alltså å ena sidan en överdriven beundran och å andra sidan en överdriven rädsla. Att i övrigt sätta likhetstecken emellan ett mindre antal korta stycken eller minnesord och hela lillkatekesen är väl ändå att överskrida sannolikhetens och det antagbaras gränser. Något omdöme har man rätt att tillskriva Sveriges högt bildade folkskol-lärarekår, som ju skall meddela undervisningen, något som allra minst herr Rydén torde vilja bestrida. Att påstå, att lärarna och lärarinnorna inte skulle kunna skilja på ett kort stycke och en hel bok, även om den är liten, betraktar jag nästan som ett slag i ansiktet på denna aktade kår. Märkas bör tillika, att det icke är något åläggande för läraren att låta barnen lära sig ett ur katekesen hämtat kortare stycke, utan det är blott ett medgivande för honom. Det är onödigt, mina herrar, att måla ut detta som en farlig buse, som man kan skräm-ma små och stora med.

Undervisningsplanen medger ju, att barnen få lära sig bibelspråk och psalmverser, ävensom skaldestycken m. m. utantill. Om de också få lära sig till exempel Luthers förklaring över åttonde budet, som friherre Lagerfelt nyss omnämnde, så kunna de omöjligen ta någon skada därav. Jag tänker väl, att herrarna minnas den där förklaringen från den tid ni läste katekesen, men det torde ursäktas mig, om jag citerar den ånyo, ty sådana goda och praktiska ord förtjäna, att man ofta citerar dem. Förklaringen lyder: »Vi skola frukta och älska Gud, så att vi icke beljuga, förråda, baktala eller illa berykta vår nästa, utan vi skola urskulda honom, tänka och tala väl om honom och tyda allt till det bästa.» Detta är väl ändå inte någon svårfattlig dogm utan ren och klar och enkel och praktisk kristendom, som skulle i betydlig grad förljuva samlivet

Ang. katekes-
läsningen i
folkskolan.
(Forts.)

Ang. katekes-
läsningen i
folkskolan.
(Forts.)

oss människor emellan, om den på allvar övades. Vi äldre fingo lära oss icke blott lillkatekesen utan hela långkatekesen utantill, och jag kan inte för min del påstå, att jag haft någon skada därav, och jag undrar, om någon av herrarna kan driva ett sådant påstående. Skadan ligger väl i stället däri, att vi ofta glömt att tillämpa vad vi lärde. Jag nämnde åttonde budet och Luthers förklaring därtill. Många av våra medmänniskor hade mått väl av, om de haft dessa ord i minnet, och själva ha vi ingalunda mått illa därav. Härmed vill jag naturligtvis icke påstå, att man, liksom man gjorde förr, skall ålägga barnen att helt mekaniskt rabbla upp det ena stycket efter det andra utantill, men den saken är ju inte heller nu ifrågasatt.

Tyvärr har nu detta blivit en prestigefråga, en strid om makten. Den högt ärade motionären, som ju är en stor pedagog och inte bara en stor pedagog utan även en stor psykolog, vet dock, att man inte kan göra anspråk på att alltid driva sin vilja igenom, och det vore kanske inte heller nyttigt. Andra viljor måste också ha rätt att göra sig gällande. Det ligger inte utom möjligheternas gräns, att även en stor man kan taga fel och driva åsikter, som behöva korrigeras. All visdom bor inte i ett enda huvud, och därför får man nu finna sig i, att också andra ha en mening och att man själv emellanåt får se sina egna meningar och planer överkorsade.

Utskottet säger, att dess förslag dikterats av omtanken om folkskolans sanna välfärd, och därpå har jag för min del inte tvivlat ett enda ögonblick. Men åsikterna äro nu olika, huruvida kungörelsens upphävande, när den nu en gång ändå har blivit utfärdad, verkligen skulle medföra det resultat, som utskottet tror och tänker. Jag hör tvärtom till dem, som förmena, att kungörelsens återkallande skulle på nytt aktualisera och skärpa striden. Utan att de kunna beskyllas för någon benhård ortodox uppfattning, så är det ändå många, många, som inte kunna tycka annat, än att det vittnar om en viss ofördragsamhet och skolastisk dogmatism att inte kunna medgiva, att ens en enda rad får av barnen inläras ur en bok, som dock under långliga tider använts såsom lärobok och som onekligen innehåller mycket av högt värde. Man bör väl åtminstone, som den ene av reservanterna framhåller, nu vänta med kungörelsens återkallande, tills man får se, om den kommer att medföra alla de olägenheter och allt det ohägn, som man tillskriver den. Hittills har man just inte kunnat åberopa några verkliga fakta, utan till grund för svartmålningarna ha endast legat förmodanden och spådomar. Man kan väl ändå inte, mina herrar, singla slant om en förordning, och ändra den fram och tillbaka eller allt för ofta göra rubbningar i densamma. Trots vad nu de, som fört utskottets talan, här ha sagt, anser jag ändå, att man bör vänta och se.

Nu ha reservanterna inte kunnat ena sig om motiveringen för sina yrkanden om avslag. För min del är jag inte riktigt tillfreds med någon av dessa motiveringar, men det betyder ju inte så mycket, hur en motivering för ett avslag på en motion är formulerad. Då emellertid herr Jonssons reservation mest överensstämmer med min uppfattning, även om jag har åtskilligt att anmärka mot den också, så ber jag att åtminstone tills vidare få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till den av herr Jonsson vid betänkandet fogade reservationen.

Herr Ekman: Herr talman, mina herrar! Det kärnord ur Luthers lilla katekes, som herr Leander nyss åberopade, visar påtagligt, vilket gagn det skulle vara för undervisningen, om man åter finge lära några sådana korta kärnord ur katekesen utantill. Det skäl, som utskottet har anfört för avslag, är förnämligast, skulle jag tro, att en tillämpning av kungörelsen av den 6 december skulle på nytt framkalla strid. Det är ju dock ganska egendomligt, att sedan, om jag inte misstar mig, kungörelsen den 1 januari har trätt i till-

lämpning, någon sådan strid icke har avhört, och den lugna och sakliga debatt, som i dag föres i denna kammare, visar ju, att icke heller här något stridshumör ligger i luften. Jag tror, att just kungörelsen av den 6 december har medfört en avspänning, som det skulle vara riskabelt att röra vid. Det är ju så nu, i motsats mot vad förut var förhållandet, att ingen tvingas. Där man vill, att några kärnord ur Luthers lilla katekes, skola läras in, får man sin vilja fram, och där man inte vill veta av detta, slipper man.

Utskottets ärade ordförande ville göra gällande, att detta krav, som tillmötesgicks genom kungörelsen av den 6 december, allenast var ett västkustkrav. Det är ganska egendomligt, att ett sådant påstående kan göras, ty om man läser handlingarna i målet, särskilt skolöverstyrelsens utlåtande, så finner man, att där omtalas mycket betydande opinionsyttringar, som inte äro hemma allenast på västkusten, utan som ha kommit ifrån landets alla delar. Bland de många, som återopas, vill jag endast nämna ett par. Sälunda har kyrkomötet två gånger anhållit, att katekesen eller vissa delar därav måtte få inläras i skolorna. Kyrkomötet är ju inte någon västkustinstitution utan omfattar hela vår kyrka. Vidare 1927 års stora petition till förmån för användningen av Luthers lilla katekes såsom lärobok i folkskolan. Denna petition var undertecknad, om jag minns rätt, av över 340,000 personer från alla delar av landet. Utskottets ärade ordförande talade om den betydande opinion, som står bakom herr Oscar Olssons motion. Det är omkring 400 personer, som undertecknat uppropet till förmån för denna. Jag frågar, om detta på något sätt kan jämföras med 1927 års storartade opinionsyttring ifrån bortåt 350,000 personer från alla delar av landet. Vidare vill jag erinra om, vad också skolöverstyrelsen förmäler, nämligen uttalandet i katekesfrågan från det femtonde kyrkliga mötet i Stockholm år 1929. Dessa kyrkliga möten hållas under ärkebiskopens ordförandeskap med ombud ifrån församlingarna ute i hela landet. Nämnda års kyrkliga möte beslöt att hos Kungl. Maj:t hemställa om användning av Luthers lilla katekes, åtminstone de tre första huvudstyckena, såsom lärobok vid kristendomsundervisningen i folkskolan. Rörelsen är således långt ifrån en separat västkuströrelse, den är en mäktig opinionsrörelse, utbredd över hela landet.

Vidare vill jag erinra om, att skolöverstyrelsen enligt Kungl. Maj:ts befallning har infordrat yttranden i frågan ifrån skolråd, lärarkårer, folkskoleinspektörer o. s. v. Skolöverstyrelsen refererar dessa inkomna utlåtanden inte bara på det sättet, som utskottets ärade ordförande gjorde, att man i allmänhet anser den nya undervisningsplanen tillfredsställande — det har ju här betygats, att i stort sett undervisningsplanen är god och tillfredsställande — utan på den punkt, som det nu är fråga om, meddelar skolöverstyrelsen, att av skolråden uttala sig mer än 1,400 — mer än 1,400 skolråd! — för att lilla katekesen eller åtminstone dess tre första huvudstycken böra inläras. Lärarkårerne i mer än 500 skoldistrikt göra samma uttalande. Ett tiotal folkskoleinspektörer förordar, att katekesen eller dess viktigare delar skola inläras, respektive må få inläras.

Det är litet svårt att förstå, var utskottets ärade ordförande har fått sin föreställning ifrån, då han sade, att kungörelsen av den 6 december står i strid med alla sakkunnigas uttalanden. Detta var ett yttrande, som han upprepade två gånger. Dessa 1,400 skolråd äro väl på nu förevarande område sakkunniga; de ha förordat, att katekesen eller vissa delar av densamma böra inläras. Och lärarkårerne i mer än 500 skoldistrikt få väl inte heller fränkännas sakkunskap.

Överstyrelsen säger också: »Överstyrelsen vill icke bestrida, att det i Luthers lilla katekes finnes stycken, som kunna sägas vara korta och kärnfulla samt till innehåll och form tillgängliga för barnen.» Ett sådant uttalande ifrån

Ang. katekes-
läsningen i
folkskolan.
(Forts.)

skolöverstyrelsen kunna vi åberopa till förmån för vår ståndpunkt; och när man nu enligt undervisningsplanen får inlära korta kärnfulla stycken ur bibeln och ur psalmboken, varför skall man inte då få inlära sådana ur katekesen, helst som de äro av den beskaffenheten, att de på alldeles särskilt sätt låta sig inpräglas i minnet, och tillika äro av det värdefulla innehåll som t. ex. de kärnord, vilka herr Leander nyss uppläste.

Herr Klefbeck yttrade i sitt anförande, att Luthers lilla katekes utgör en kortfattad handledning i den protestantiska uppfattningen av kristendomen. Det är just vad den gör. Den är en kortfattad handledning i den protestantiska, speciellt den evangelisk-lutherska uppfattningen av kristendomen, och då vårt land är ett protestantiskt evangeliskt-lutherskt land, är det väl rimligt begärt, att i skolorna meddelas någon kunskap om, hur beskaffad denna uppfattning är, som vårt folk bekänner sig till. Förr var det stadgat, att alla skulle lära katekesen utantill. Nu begäres endast, att på de orter, där man så önskar, skall man få inlära vissa stycken ur katekesen. Då det nu faktiskt är på det sättet, att delade meningar råda, så är det inte mer än ett rättvist krav, att man inte tvingar folket på någon ort, utan att på de ställen, där man önskar läsa dessa korta kärnord ur Luthers katekes, skall man ha rättighet att göra det, under det att däremot på de ställen, där man inte vill veta av detta, kan man underlåta att göra det. Det är ett rättvist krav, att man på det sättet tillmötesgår de olika strömningar, som faktiskt förefinnas inom vårt folk.

Av herrar Boberg och Thelin har yrkats, att man skulle allenast avslå motionen utan någon särskild motivering, och till den ståndpunkten skall jag, herr talman, ansluta mig. Jag yrkar sålunda avslag på motionen och därmed även på utskottets hemställan.

Herr **Johanson, Emil**: Herr talman! Det är en omständighet här, som jag förmodar, att kammarens ledamöter inte ha kunnat undgå att ge akt på, den nämligen, att man på ömse sidor i denna strid anser sig föra religionsfrihetens talan. Det är religionsfrihetens krav, som man på båda håll söker tillgodose. Å ena sidan säger man, att den kungörelse, om vilken striden här står, i sin tillämpning kommer att kränka den religionsfrihet, som 1919 års undervisningsplan avsåg att införa i vår religionsundervisning i folkskolan; å andra sidan säger man, som reservanterna här göra, att den visar ett drag av frisinne och humanitet, att den »utmärkes av vidsynthet, humanitet och tillmötesgående med stora delar av Sveriges kristna folk utan att i någon mån därmed kränka eller klavbinda andras frihet».

Det förefaller mig emellertid, som om reservanterna och de, som stå på den sidan, skulle vilja ha religionsfrihet endast för skoldistriktet. Det är inte fråga om en religionsfrihet för individerna. Den senaste ärade talaren sade, att det är väl inte mer än rimligt, att då det finns olika uppfattningar och olika önskemål på skilda orter i vårt land, så bör var och en ha rättighet att tillämpa den undervisning, man där vill ha, och välja ut vissa stycken, om man så vill, ur Luthers lilla katekes i enlighet med den kungl. kungörelsen av den 6 december. Men, mina herrar, är det inte så, att dessa olika uppfattningar göra sig gällande inte bara inom olika delar av vårt land utan inom ett och samma skoldistrikt? Denna religionsfrihet för skoldistriktet kan rimligtvis inte innebära något annat, än att majoriteten i skoldistriktet, representerad av en majoritet i skoloråden, äger att uppgöra läroplanen och således kan bestämma, att alla barn inom det skoldistriktet skola inlära ett visst mått av Luthers lilla katekes — större eller mindre, det är i väsentlig grad beroende på skoldistriktens egen inställning. Men inom varje skoldistrikt, det tror jag som sagt, att man vågar förutsätta, finns det en minoritet, där man känner sig kränkt, och där man krä-

ver. att i det stycket också få religionsfrihet, således att föräldrar med annan inställning än kyrkligt religiös skola äga att bestämma, huruvida deras barn skola tvingas att inlära exempelvis den kristna trosbekännelsen med Luthers förklaring.

Ang. katekesläsningen i folkskolan.
(Forts.)

Nu har det i varje fall sagts ett par gånger till mig, att en sådan minoritet är man inte skyldig att taga någon hänsyn till, så länge Sverige är, som det heter, ett kristet land och så länge vi ha en av staten erkänd religion. Den synpunkten är klar, det vill jag inte bestrida, men jag kan inte finna, att den har så mycket med religionsfrihet att skaffa. För övrigt, hur går det, om denna minoritet om ett par år, vilket ju mycket väl kan inträffa, har blivit en majoritet? Då behöver den inte fråga efter, om man tar hänsyn till dess uppfattningar, utan då kan den förutvarande minoriteten helt enkelt fatta ett nytt beslut och avskaffa katekesutanläsningen igen. Jag undrar, om herrarnas religionsfrihetskrav är tillgodosett med ett sådant förhållande?

Det säges nu också, att detta är en liten fråga och inte motiverar så mycket prat, en sådan stor strid, som här har blåsts upp. Det gäller ju här bara, säger man, att barnen skola få lära sig utantill ett fåtal kärnfulla minnesord ur katekesen, och det är väl inte så mycket att invända däremot. Ja, bortsett ifrån, att detta fåtal kärnord kan svälla ut och bli ganska många och ganska långa kärnord, vilket jag tror jag skall kunna ge åtminstone sannolikhetsskäl för längre fram, så är det väl så, att det inte är så sällan en principdebatt synes röra sig om relativt små sakfrågor men har sin stora betydelse just på grund av de konsekvenser, som den kan föra med sig på grund därav, att den gäller en princip — här den principen, att man så långt som möjligt skall försöka få bort ur skolans undervisning till ordagrant inlärande sådant dogmatiskt stoff, som föräldrarna ute i bygderna icke kunna enas om. Jag tror inte, och jag är i varje fall inte övertygad om, att 1919 års undervisningsplan är den slutgiltiga lösningen av religionsundervisningsproblemet i vårt land, men den var ett stort steg framåt och ett betydelsefullt steg. Att då söka förhindra ett steg tillbaka synes mig inte vara en så liten fråga utan en ganska betydelsefull sådan.

I detta sammanhang kan jag inte underlåta att göra en liten erinran gentemot ett uttalande, som gjordes av herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet under remissdebatten, då han, så vitt jag inte missuppfattade honom, gjorde gällande, att det ur synpunkten av lärarens religionsfrihet kunde vara tämligen likgiltigt, huruvida han med barnen läste Luthers katekes enligt de anvisningar, som finnas i undervisningsplanen, d. v. s. i dess historiska sammanhang, eller om han förelade den barnen till ordagrant inlärande. Jag kan härvidlag endast avge en personlig förklaring; jag har inte på många år undervisat i kristendom, men om jag skulle göra det, så tror jag, att det inte skulle vålla mig några som helst samvetsbetänkligheter att med barnen läsa Luthers lilla katekes i dess historiska sammanhang och såsom ett uttryck för Luthers tro och för övrigt att, så gott jag kunde göra det, objektivt försöka hos barnen inplanta all vördnad och aktning för densamma samt låta dem veta, att vad som där kommer till uttryck fortfarande är en uppfattning, som hyes av många både av vårt lands och andra länders kristna. Men om jag skulle förelägga dem t. ex. trosbekännelsen med Luthers förklaring till inlärande, så blir det någonting helt annat, åtminstone för mig personligen, därför att barnens uppfattning av dess innebörd, av visshetsgraden däri, när de skola lära detta utantill och på beställning taga fram det, när läraren så önskar, blir en annan, än om man läser det i dess historiska sammanhang och sedan samtalar om det. Jag måste för min del säga, att det ur synpunkten av lärarnas religionsfrihet är en ganska väsentlig skillnad härvidlag.

Det har nu sagts, att det dock finnes en säker garanti mot missbruk i här

Ang. katekes-
läsningen i
folkskolan.
(Forts.)

förevarande avseende. Herr Leander senast spelade på den strängen, att det rent av är en oförsynthet mot Sveriges folkskollärarkår att inte tilltro dess medlemmar takt och omdömesförmåga nog att välja ut de stycken, som verkligen äro lämpade för barnen. Ja, det kan inte vara lämpligt, att jag uttalar mig om Sveriges folkskollärarkår i det avseendet. I stort sett har man väl sannolik rätt, då man tilltror våra lärare denna omdömesförmåga och denna urskillningsförmåga, ehuru väl jag måste säga, att det även finns fall, då man skulle önska, att valfriheten inte vore så synnerligen vidsträckt. Men det är inte det, som är det viktiga härvidlag, utan det viktiga är, att det inte är läraren, som väljer, utan i de allra flesta fall är det så, att skolråden — det är i varje fall skolöverstyrelsens förutsättning — låta utarbета sina egna läroplaner, sina egna lärokurser och där taga in vad som skall inläras. Sedan är läraren bunden av denna läroplan, och hans valfrihet är då inte så stor. Då är det således skoldistriktet, som skola avgöra. Nå, men då finns det ju säkra och tillförlitliga korrektiv emot skoldistrikt, som gå alltför långt i sitt katekesnit, i det att läroplanen skall granskas av folkskolinspektören och sedan fastställas av domkapitlet. Det måtte väl vara tillräcklig garanti för, att inte skoldistriktet skola gå för långt i sin katekesiver, menar man. Ja, mina herrar, jag har här i min hand en läroplan, som är tryckt 1921 i Uddevalla. Den läroplanen är, efter vad det har försäkrats mig av lärare därifrån, antagen i ett flertal skoldistrikt, och åtminstone ett sådant skoldistrikt har namngivits för mig. Läroplanen är stadfäst av domkapitlet med vissa små ändringar och strykningar. I denna läroplan står det som en anmärkning ovanför tredje till sjätte klassernas kurs i kristendomskunskap: »Luthers förklaring till de tre första huvudstyckena inläres vid lämpliga tillfällen.» Detta är således en läroplan, som sannolikt har varit i bruk under flera år där borta.

Nu kan någon invända, att detta är något, som den Lindskogska kungörelsen inte kan göras ansvarig för. Ja, det är ju naturligt, och det har jag heller aldrig velat påstå, utan jag har endast dragit fram detta såsom en liten belysning av den garanti mot missbruk, som man här har, och jag undrar, om man inte skulle här kunna tillämpa det gamla ordet: När sådant kan ske på det friska trädet, vad skall då inte kunna ske på det torra! Ty det är väl ingen, mina herrar, som inte tror och inte förstår, att om man före denna kungörelses utfärdande ansett sig ha rätt att förelägga barnen till inlärande i folkskolans klasser de tre första huvudstyckena av Luthers lilla katekes, så skall man väl anse sig ha så mycket större rätt därtill nu efter denna kungörelses utfärdande. Före den 1 januari var denna läroplan, så vitt jag förstår, klart lagstridig, men jag är inte lika säker på, att den är lagstridig efter den 1 januari. Detta visar ju, att de där »korta kärnorden» mycket väl kunna svälla ut till att bli så långa som Luthers förklaringar till den kristna trosbekännelsen.

Jag ber, herr talman, att få fullständigt instämma med herr Boberg, då han säger, att Luthers liv är ett moment i utvecklingen, i historien, som barnen böra göras bekanta med och som det hör till allmänbildningen att känna. Det är fullkomligt riktigt, och den ståndpunkt, vi intaga. Men det är inte därför alls nödvändigt, att något av Luthers katekes skall *inläras*. Med vad jag har sagt tror jag mig också ha visat, att det inte är riktigt att säga, att den, som önskar lära sig — som jag tror, att herr Bobergs ord fölla — några stycken ur katekesen, får rätt till det, under det att den, som inte önskar, slipper. Detta är nämligen beroende på skolrådet. Det kan finnas en hel mängd föräldrar, såsom jag förut nämnde, i dessa skoldistrikt, som inte önska, att deras barn skola lära sig någonting ur Luthers lilla katekes, men barnen få vackert göra det ändå.

Jag ber, herr talman, till sist att få säga, att jag tycker, att den utläggning, som herr Thelin gjorde här av vad som kallats slutorden till tio Guds bud, skulle

vara tillräcklig för att övertyga kammarens ledamöter om olämpligheten av *Ang. katekesläsningen i folkskolan.* Luthers lilla katekes som lärobok i folkskolan.

Det har talats om strid här, och man har sagt, att denna kungörelse har kommit till för att skapa frid och inte strid. Jag vill inte tvivla på, att så har varit avsikten, men resultatet har i varje fall inte blivit frid. Nu vill jag säga, att jag personligen har en något avvikande mening från utskottet, som låter påskina, att om denna motion bifalles, så kommer friden igen. Jag tror inte, att så är förhållandet. Jag tror, att så som saken nu ligger till, så kommer striden, i vilken riktning beslutet här än kommer att gå, att fortfara, men jag finner det i alla fall ur alla synpunkter riktigast att bifalla utskottets hemställan, och jag ber därför att få yrka bifall till densamma.

(Forts.)

Herr Rydén: Herr talman! Då debatten mera har hållit sig på katekisations- och uppbyggelsestadiet, så har jag inte velat blanda mig i den, därför att det inte har varit min mening att med motionen riva upp en debatt i dessa hänseenden. Jag tror, att de debatter i denna fråga, som vi hade i januari, i stort sett på ömse sidor klarlagt de olika meningarna här, och jag skall inte heller nu gå in på att besvara vare sig den katekeslektion, som herr Thelin gav här i kammaren, eller vad som yttrats från flera andra håll.

Min ställning till denna fråga har dikterats av samma känsla av ansvar för hela denna sak, som besjälade mig vid utfärdandet av undervisningsplanen. Meningen med undervisningsplanen var att försöka få bort ur folkskolan det rena pluggläseriet, att få bort de dogmer och sådant, som skilja de olika kristna konfessionerna åt, och att ge åt undervisningen i kristendom en biblisk och allmäntkristlig karaktär, något som alla människor med någon tolerans kunde vara med om att låta barn läsa på själva barndomsstadiet. Och den tanke, som låg under detta och som jag framhöll vid nämnda tillfälle, var, att om jag skulle på något sätt kunna främja min älsklingstanke om enhetsskolan, så att vi skulle slippa se den svenska barndomsskolan bruten sönder i konfessionella skolor, såsom skett i åtskilliga andra länder, så skulle det vara till en utomordentlig väsignelse för den svenska folkskolan, och jag tänkte, att om man lägger fram en kristendomsundervisning, som får ett dylikt innehåll, skulle både de, som ha den ena ytterlighetsståndpunkten, och de, som ha den andra, kunna tåla den. Nu är det ju möjligt, att den drömmen inte går att realisera, det är möjligt, att motsättningarna här bli så stora, att vi även här i Sverige få se vad jag betraktar som ett sorgespel, om det skulle komma att hända, nämligen att vi skola få se vår barndomsskola sönderbruten mellan olika kämpande sekter i religiöst hänseende.

När den senaste kungl. kungörelsen utfärdades, så var det min första tanke, att man måste se till att få veta, vad denna kungörelse i verkligheten innebar, och min interpellation vid riksdagens början och den debatt, som då fördes här, avsågo från min sida, att man skulle från det ansvariga statsrådets håll få belyst själva rättstolkningen av kungörelsen, så att man just skulle få veta, vad denna i verkligheten innebar. Det såg också i början av katekesdebatten under remissdebatten så ut, men statsrådet Lindskog rev fullständigt sönder alla mina förhoppningar att kunna få någon fast ledning för tolkningen av denna författning genom det anförande, som han höll i slutet av debatten och där han hänvisade varje skoldistrikt att tolka denna författning efter sitt huvud.

När denna utväg försvann, såg jag ingen annan möjlighet för att undvika, att man skulle få ut hela denna fråga i ett allmänt stridsläge, än att man fick yrka på återgång till den lydelse, som förut funnits och som ju dock åstadkommit, om jag undantar en grupp av verkligt oresonliga människor, en bestämd avspänning i denna fråga.

Ang. katekes-
läsningen i
folkskolan.
(Forts.)

Nu har det kommit att avlöpa på det sättet, att skoldistriktet, sedan min motion väcktes, med mycket få undantag tills vidare låtit bli att taga upp frågan. Jag har inte kännedom om mer än inte fullt ett tiotal skoldistrikt i landet, som tagit upp denna fråga till behandling. Dels på grund av att det har varit ett löpande läsår och man inte ville ändra sina kurser mitt i terminen, dels därför att man ville se utgången av denna fråga i riksdagen, så har man på de allra flesta håll kommit överens om att uppskjuta behandlingen av den fråga, som genom kungörelsen kommer att bli väckt i skoldistriktet, tills detta ärende här behandlats.

Av ställningen i det knappa tiotal skoldistrikt, som behandlat denna sak och vilka kommit till min kännedom, har den farhåga fullständigt bekräftats, som jag hyste, att det blir strid. Nerifrån Halland har t. ex. inrapporterats, hurusom i ett skoldistrikt, där skolrådets ordförande tog upp frågan omedelbart efter jul, man efter en dagslång debatt beslöt med en rösts övertikt, att man skulle införa katekesens tre första huvudstycken till ordagrann utanläsning, medan minoriteten reserverade sig. Det omtalades som sagt, att det var en nästan dagslång debatt i detta lilla skolråd. Från andra håll komma meddelanden om skolråd, där man har haft votering och där förslagen om utanläsning gått igenom med en rösts övertikt eller fallit med en rösts övertikt o. s. v. Det skådespel, som de få församlingar, vilka behandlat denna fråga, erbjudit, kommer nu, sedan detta ärende har debatterats i riksdagen, ifall första kammaren här inte följer utskottet, upp i en oändlig mängd skoldistrikt, och det är lika säkert som allting i världen, att vi få en strid, kanske inte i alla församlingar, ty det är naturligtvis åtskilliga skoldistrikt, där det är så ställt, att en klar majoritet säger från början, att den inte tar upp frågan, eller sådana församlingar, där det är praktiskt taget enhälligt, att en ändring skall göras, men så snart vi ha sådana församlingar, där olika meningar äro gällande i religiösa ting i skolråden, ha vi denna strid uppe i vår eller sommar, om förordningen står kvar, och frågan skall sedan slitas och tröskas i hundrade och åter hundrade svenska skoldistrikt.

Nu gick det väl an, om det vore så, som herr Leander tycks föreställa sig, att denna fråga vore varje enskild lärares angelägenhet. Han talade så vackra ord om lärarna och deras skicklighet. Ja, jag vet inte om det beror på, att herr Leander läst så mycket katekes i sin barndom, att tankelättja inställt sig på ålderdomen, men det är på det sättet, att lärarna ha inte avgörandet i sin hand. Om herr Leander läst mindre katekes och mera i dessa papper, hade han haft klart för sig, att den rättigheten tillkommer inte lärarna ostridigt, utan det blir skolråden, som komma att bestämma detta, och där de fatta beslut med en rösts majoritet exempelvis, så är detta beslut bindande för föräldrar och barn, och det är bindande för lärarna. Nu är det ju så, att om en lärare nekade att undervisa efter skolrådets beslut och frågan droges inför rätta, så är det inte säkert, att man skulle kunna straffa honom för det, ty så illa och oklart är denna författning skriven, att det är mycket tvivelaktigt. Jag skulle för min del, ifall ett sådan fall skulle komma att inträffa, vilket är sannolikt, vilja, om det är möjligt, medverka på något sätt till, att man verkligen fick den saken prövad på laglig väg. Jag tror för min del, att det inte är så utan vidare klart, men den lärare, som vägrar att ställa sig skolrådets beslut till efterrättelse, ådrager sig i varje fall risk inte bara för ansvar utan även för disciplinär påföljd.

Så ligger landet sålunda nu, ifall denna motion avslås, att om någon månad taga skoldistriktet upp denna sak, och då komma de att besluta; somliga avslå tanken på utanläsning, somliga bifalla den, somliga göra det enhälligt, somliga göra det med större eller mindre majoritet, men striden kommer upp i de allra flesta skoldistrikt i landet, och det är det, som jag betraktar som en olycka.

Sedan kommer striden ju också tydligen upp på annat håll, nämligen i den rörelse, som nu är igångsatt för att få kristendomsundervisningen antingen helt ur skolan eller också omlagd på sådant sätt, att alla konfessionella element i undervisningen komma att förvinna. Nog får jag säga, att alla sannolikheter tala för, att vad högerreservanterna här ha uttryckt såsom Kungl. Maj:ts nådiga vilja, nämligen att åstadkomma frid och inte strid, kommer att visa sig inte bli nått genom denna kungörelse, utan det kommer att bli raka motsatsen.

Nu svaras det kanske ifrån något håll, att man har ju ändå ganska klart för sig, vad författningen innebär. Jag säger ännu en gång, att det var mitt stora hopp, såsom jag också sade till statsrådet personligen under januaridebatten, att vi skulle kunna få en klar och auktoritativ tolkning, som man kunde ha böjt sig för, men det fingo vi inte här på grund av de svävande uttalanden, som kommo till slut, och för den saken bär jag intet ansvar, utan det får den bära, som har det verkliga ansvaret. Emellertid är det ju alldeles uppenbart, att den klarhet om författningens innebörd, som man har fablat om här, är inte annat än en fabel. Det är åtskilliga människor, teologer och pedagoger, som sedan författningen kom ut skrivit och försökt tolka den, och det är ganska stor skillnad på vad de lägga in i den. Doktor Gierow, som är folkskolinpektör i Hälsingborg, skrev ju för någon månad sedan i Stockholmstidningen ett par mycket uppmärksammade och, så vitt jag kunde bedöma, också mycket djupt allvarliga och ärliga artiklar, vari han försökte tolka författningen. Han kom till det resultatet, att om man skulle lojalt följa detta uttryck om korta minnesord, så skulle man taga med Luthers förklaring till första budet och möjligen till tredje, men i vart fall alldeles givet till fjärde, femte, sjunde och åttonde buden och Luthers förklaring till inledningen till Fader vår. Beträffande allt det andra kom han, som är både teolog och pedagog, till det resultatet, att det måste falla för någon av restriktionerna, antingen voro styckena långa eller också inte för barnen tillgängliga på grund av sin innebörd. Jag skrev då i den tidning, som jag redigerar, att hade detta ostridigt varit författningens innebörd, skulle jag för min del aldrig ett ögonblick ha rest vidare strid mot den saken, ty så länge man rör sig på det området och endast tänker på Luthers förklaring till första, fjärde, femte, sjunde och åttonde buden, som är ren och klar kristen etik eller om man så vill mosaisk, i kristendomen införd etik, så kunna egentligen inte människor, även om de ha olika åskådningar i religiösa ting men dock tillhöra ett kristet samhälle, tvista därom.

Jag skulle aldrig i livet säga ett ord om, att man läste Luthers förklaring till åttonde budet eller någonting sådant, men det är inte så, och hade herr statsrådet velat från statsrådsbänken säga, att hans mening var, att det skulle vara något i den stilen, så skulle jag för min del icke ha väckt min motion. Men vi ha andra författare, vi ha en annan teolog, teologie licentiat eller doktor — jag minns inte vilket — och lektor, som också på detta område har gjort ett försök till utredning. Han fick ännu ett antal stycken ur Luthers lilla katekes med såsom fallande under författningen. Jag har mig bekant, att folkskolinpektörerna i Skåne ha haft ett sammanträde — förresten mer än ett — där man har haft överläggningar och försökt tolka denna författning och kommit någorlunda till samma ståndpunkt som doktor Gierow, men å andra sidan ser man, att borta på västkusten förklara kyrkoherde den och kyrkoherde den såsom skolrådsordförande, att denna författning innebär, att man kan taga hela Luthers lilla katekes. Och jag frågar: Vad skall egentligen göras emot ett sådant sätt att tolka författningen i fråga? Det är frånvaron av bestämda föreskrifter om vad författningen skall innebära, som efter min uppfattning är ägnad att framkalla detta kaos och denna oreda. Det är inte min mening att

Ang. katekes-
läsningen i
folkskolan.
(Forts.)

Ang. katekes-
läsningen i
folkskolan.
(Forts.)

här väcka någon debatt, som skall gå i de fientliga känslornas tecken, ty jag har inte haft sådana på detta område, jag har inte företrätt någon fanatisk uppfattning, så vitt jag förstår själv, utan jag har gjort ett försök att här jämka emellan olika ståndpunkter, så att folkskolan, som dock har varit min kärlek i livet, skulle komma att inte bli lidande på de vuxnas ofördragsamhet och de vuxnas motsättningar på detta område. Det är emellertid detta senare, som jag tror, att vi få bevittna nu. Vi få bevittna det i våra skoldistrikt, och vi få bevittna det ute i den offentliga diskussionen. Det är dock att märka, herr talman, att på de elva år, som förflutit mellan 1919 och 1930, väcktes inte annat än från kommunistiskt håll en enda motion i riksdagen beträffande det gamla kravet på, att kristendomen skulle avskaffas i skolan eller att den skulle utbytas mot en konfessionslös religionsundervisning o. s. v. Det har faktiskt varit en avspänning, och hade herr Lindskog i det hänseendet stått lika rak emot ytterlighetsstämmorna ifrån västra Sverige och andra håll, som han stod nyss i en utnämningsfråga, där han ådragit sig samma människors oförsonliga hat och vrede, är det min övertygelse, att vi hade sluppit ofantligt mycket strid, och vi hade ganska snart vuxit in i detta nya.

Då jag alltjämt inte ser någon utväg ur detta annat än på ett av två sätt, antingen att man tar bort ändringen i författningen, eller också att man får en auktoriserad tolkning av författningens innebörd, som inskränker dennas räckvidd till de strängt etiska partierna och utesluter de rent dogmatiska partierna i Luthers lilla katekes, och då jag är övertygad om, att den nuvarande eklektiskministern icke är benägen, efter vad han yttrade i remissdebatten, att medverka till det sista alternativet, nödgas jag, herr talman, vidhålla min motion och följaktligen yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr statrådet Lindskog: Herr talman, mina herrar! Jag skall be att först få ansluta till det yttrande, som herr Rydén slutade med, då han sade, att han hade önskat, att jag skulle ha stått lika rak i denna fråga om katekesen, som jag stod i fråga om en utnämning i Göteborg. Jag vill säga, att jag har stått precis lika rak i den ena frågan som i den andra, jag har nämligen icke frågat efter, från vilket håll det kom krav i den ena eller andra riktningen, utan jag har endast ansett mig böra se till de sakliga argument, som förelågo i den ena såväl som den andra frågan, och just den omständigheten, att jag vid den sista frågan har ådragit mig så oerhört mycken ovilja, är väl det bästa beviset för, att anledningen till mitt ståndpunktstagande i katekesfrågan ingalunda är, att jag har vikit undan för än så starka krav ifrån personer, utan att jag har velat intaga en bestämd ståndpunkt i själva saken.

Här har ju under remissdebatten i år denna fråga så utförligt debatterats, att jag håller herr Rydén och även andra talare här räkning för, att de inte utförligt gått in på saken, och jag skall inte heller ingå härpå annat än i största korthet. Saken är ju den, att i viss mån kan man säga, att frågan nu ligger i ett annat läge, än den gjorde under årets remissdebatt, och det är blott med hänsyn till det nya i läget, som jag har anledning att yttra mig. I övrigt hänvisar jag till vad jag förra gången i flera anföranden yttrade. Det nya läge, som nu föreligger, skulle jag vilja belysa genom de ord, som herr Mosesson yttrade i ett slutanförande i andra kammaren. Han sade där följande: »Jag vill sluta med att säga, att jag anser, att det nu är vår plikt att avvakta och se resultatet, och det finns från min sida ingen annan önskan än att resultatet av denna prövning måtte bli sådant, att vi kunna säga, att de farhågor, som vi hyste, voro överdrivna eller ogrundade.» Det är ett ord, för

vilket jag ber, då jag ser talaren här närvarande, att få säga, att jag är tacksam, och jag tror, att kammaren verkligen gjorde klokt, om den ville lägga detta hans ord på minnet, därför att jag tror, att nog vore det en uppseendeväckande åtgärd, om en riksdag skrev och begärde upphälvande av en nyss utfärdad kungörelse, utan att nya omständigheter hade kommit i dagen.

Frågan har också efter interpellationen i så måtto kommit i ett nytt läge, att vad som närmast var anledningen till herrar Rydén och Halléns interpellationer den gången, nämligen två av mig tillagda ord »stycken och», liksom alldeles fallit bort. Det erkändes då, att dessa ord inneburo inte alls någon ändring i sak i det förslag, som förelåg ifrån skolöverstyrelsens minoritet, herrar Holmdahl, Wallin och Johansson, utan det var blott och bart en formell justering. Således kan man säga, att om denna kungl. kungörelse gälla, efter detta erkännande ifrån dåvarande interpellanternas sida, precis de ord, som herr Rydén i Svensk läraretidning skrev efter skolöverstyrelsens framställning, där det står så här: »Det skall oförbehållsamt erkännas, att det av herrar Holmdahl och Wallin avgivna yttrandet är det mest modesta förslag, som hittills framkommit från teologiskt håll. Uppenbarligen ha de strävat efter en förmedlande ståndpunkt i striden om kristendomsundervisningen.»

Jag tror verkligen, att om man ärligt vill se på denna fråga, på denna kungörelse, så måste man säga, att frågan har blåsts upp till orimliga proportioner. Undervisningsplanen, sådan som herr Rydén framlade den år 1919, har ju från alla håll i riksdagen vunnit allmänt erkännande, och den har icke rubbats på någon enda punkt genom den nu framlagda kungörelsen. Det är blott i anvisningarna, som det har skett en ändring, och den ändringen har skett för att tillmötesgå ett utomordentligt allmänt och stort krav ifrån många håll i vårt land. Jag tror inte, att om man verkligen vill se på denna fråga sakligt, den skulle behöva åstadkomma så mycken oro ifrån olika håll, som här tycks ha varit fallet.

Här har herr Rydén i sitt sista anförande särskilt framhållit, hur oklar kungörelsen är, och han har förklarat, att jag under remissdebatten vägrade att klara upp den saken. Jag vill då säga, att vad jag vägrade var att giva ett starkare uppklarande av denna kungörelse än vad som följer och bör följa av en kungörelses allmänna natur i denna väg. Herr Rydén egen undervisningsplan vimlar ju, som jag visade i remissdebatten, av precis lika mycket allmänna bestämmelser, herr Rydén tillåter utanläsning ur bibeln och ur psalmboken, och det står icke någonting om, vilka sidor som skola läsas eller vilka bibelord som skola läsas. Men herr Rydén tycks fordra, att jag skall peka ut och säga: det stycket få ni läsa men inte det. Men det är detta, jag vägrar att gå med på. Jag är icke teolog, jag har icke undervisat i kristendom, jag är inkompetent att säga: det stycket duger, och det stycket duger inte. Jag säger: det få de skolmyndigheter avgöra, som stå för undervisningen i kristendom i vårt land, och jag vill säga, att bästa beviset på, att jag har rätt i att intaga en dylik ståndpunkt, är ju, att de, som närmast representera kristendomsundervisningen här i kammaren, redan ha stannat vid olika uppfattningar — en anser ett stycke vara lämpligt och en ett annat. De folkskolinspektörer, som uttalat sig — jag ber att få fästa uppmärksamheten på att dessa, som yttrat sig, Gierow, Brandt och andra, ha gillat den kungl. kungörelsen — säga, att de anse den vara befogad, men de komma med olika uppfattningar om, vilka stycken som skola vara lämpliga, och jag finner inte något ont i detta heller. Herr Rydén nämnde under remissdebatten, att en förtjänst i herr Rydén egen undervisningsplan var dess smidighet, och så säger herr Rydén, att ett fel i min kungörelse är dess kautschukartade beskaffenhet. Men kautschukens egenhet är väl just dess smidighet.

Sedan vill jag säga, att det gäller ju här egentligen inte alls frågan om en

Ang. katekes-
läsningen i
folkskolan.
(Forts.)

Ang. katekes-
läsningen i
folkskolan.
(Forts.)

dogmatisk undervisning eller inte. Jag får visserligen medge, att jag inte kan klara upp skillnaden emellan en konfessionell undervisning, som bör finnas, och en dogmatisk, som ej får finnas, ty den egentliga skillnaden emellan konfession och dogm är väl, så vitt jag begriper det, att det ena är latin och det andra grekiska. Man kan inte alldeles taga bort dogmen, om man skall ha en konfession. Jag vill emellertid inte alls lägga tonvikten härpå, ty enligt min mening är undervisningsplanen fullkomligt riktig därutinnan, att den just lägger tonvikten på det objektiva och historiska meddelandet av de religiösa sanningarna, men där är ju frågan denna: då man enligt den fullkomligt riktiga anvisningen i undervisningsplanen skall gå till källorna så äro källorna här tre — bibeln, psalmboken och katekesen. Bibeln är ett uttryck för den äldsta kristendomens lära och den gammaltestamentliga läran; psalmboken och katekesen äro uttryck för den luthersk-evangeliska uppfattningen. Alla tre skola läsas, katekesen som uttryck för Luthers uppfattning, således för den uppfattning, som man egentligen kan säga, att den luthersk-evangeliska kristendomen har, men skillnaden skulle blott vara, att ur bibeln och psalmboken får läraren låta barnen lära sig utantill ett eller annat stycke, men ur katekesen är det förbjudet. För det första får jag då säga, att det är rätt egendomligt, att det här på denna enda punkt i hela undervisningsplanen finnes ett förbud för utanläsning, och för det andra vill jag säga det, att jag icke kan finna någon logisk eller rationell anledning till att göra skillnad mellan psalmboken och katekesen, då det gäller rent konfessionellt eller dogmatiskt innehåll; kan man missbruka det ena, så kan man missbruka det andra.

Herr Rydén svarade mig i remissdebatten, då denna fråga var uppe, genom att uppläsa psalmen »Allena Gud i himmelrik». Ja, jag tror, att om herr Rydén får välja psalmer, kan han nog få fram psalmer, där det konfessionella innehållet liksom endast skymtar fram och psalmen själv är utomordentligt vacker, men om herr Rydén läser andra psalmer i psalmboken, finner han, att det finns psalmer med utpräglad dogmatisk riktning. För att visa, vad herr Rydén menade, läste han först upp ett stycke ur andra trosartikeln, och sedan läste han psalmen. Nu skall jag be att få läsa upp just ur herr Rydéns egen framställning i remissdebatten det stycke, som berör detta. Jag har icke kunnat återfinna det riktigt i katekesen, men jag tager och läser upp hans stycke såsom det finnes i hans anförande till protokollet, eftersom herr Rydén måtte ha haft en annan katekes än jag att läsa ur. Han säger: »Luthers förklaring till andra trosartikeln. Den lyder ju så: 'Jag tror på Jesus Kristus, Guds enfödde son, min Herre, vilken förlossat mig, förtappade och fördömda människa, ifrån alla synder, ifrån döden och djävulens våld, icke med guld eller silver utan med sitt heliga och dyra blod och sitt oskyldiga lidande och död. Därför skall jag vara hans egen, bliva och leva under honom i hans rike och tjäna honom i evig rättfärdighet, oskuld och salighet, såsom han är uppstånden ifrån döden, lever och regerar i evighet.'» Om jag nu tager psalmen 17, vers 2, lyder den på följande sätt: »Vi tro också på Jesus Krist, Faderns Son, vår Herre kära. Av evighet han är förvisst Jämlig Gud i makt och ära. Genom Andens kraft allena. Honom rena jungfrun födde. Han att oss med Gud förena. Bland oss levde, led och dödde. För oss han döden övervann Och sitter på Guds högra hand».

Jag kan icke upptäcka någon skillnad i dogmatisk betoning mellan psalmen och stycket i Luthers katekes. Den enda skillnaden är den, att luthersk prosaframställning är så oändligt mycket vackrare än psalmen, i mina öron åtminstone, och jag kan icke finna, varför man får lära sig utantill psalmen 17: 2 men icke lära sig detta stycke utantill, som herr Rydén betecknade såsom dogmatiskt.

Nu har det här gjorts en stor affär av denna sak, och man säger, att det

skall bli strid i församlingarna. Man har sagt, att hittills har det varit en avspänning i striden, men nu blir det strid igen. Ja, om herrarna hade suttit som jag såsom ecklesiastikminister under halvtannat år, hade herrarna knappast gått med på den tanken, att det är en avspänning. Jag vågar säga, att det har icke gått en dag, utan att jag fått mottaga brev på brev från olika håll ute i landet med begäran att få införa åtminstone några stycken ur katekesen i undervisningen till utanläsning. Det har icke gått en dag, utan att det kommit resolutioner ifrån olika möten, som krävt detta. Jag ber att få säga, att jag skulle ingalunda ha fallit undan för dylika krav, om jag icke hade ansett, att det verkligen låg något berättigat i detta, att det skulle finnas en viss frihet för skoldistriktet att i någon utsträckning, i den mån det kan vara möjligt av pedagogiska skäl, även medgiva inlärandet av vissa stycken ur katekesen.

Utskottets ärade ordförande menade, att jag har gått emot all sakkunskap. Jag förstår icke, att utskottets ärade ordförande kan säga detta, då jag faktiskt följt just de sakkunniga i skolöverstyrelsen, nämligen herrar Holmdahl och Wallin, vartill även den tredje sakkunnige, Johansson, ansluter sig, fastän han vill gå längre. Jag förstår icke, hur man då kan säga, att jag skulle ha gått emot de sakkunniga. Jag vill säga, att den kritik, som herr Johanson här framlägger, riktar sig snarare emot herr Rydén's undervisningsplan år 1919, då han faktiskt med avseende på katekesen gick emot hela skolöverstyrelsen. Jag kan således icke riktigt förstå detta, att jag skall få förebråelse på den punkten.

Nu säger man också, att 400 personer nu kommit in med en petition om att få all konfessionell undervisning i kristendom avskaffad, och tidningarna ha gjort en stor affär av detta. Tidningen Social-Demokraten talade i feta rubriker om »den stora petitionen». Men jag minns mycket väl, då det verkligen var en stor petition med 342,000 namn, som kom in. Då förlöjligade man denna petition. Jag menar, att det får väl ändå vara någon proportion emellan det ena och det andra. Man kan icke förneka — det har vittnats från så många håll, och under remissdebatten vittnades det därom av biskop Bergqvist — huru som det finns en mycket stark opinion i mycket vidsträckt delar av vårt land för att man skall få tillåtelse att i skolorna låta barnen inlära några sådana stycken ur katekesen.

Allting kan missbrukas, mina herrar! Det är ganska eget att här framföres exempel från år 1921 på, hur lätt det går att missbruka denna min kungörelse. Det skulle väl snarare vara ett exempel på, hur lätt det går att missbruka herr Rydén's kungörelse och icke min, såvitt jag kan förstå, ty i kungörelsen står det uttryckligen »ett mindretal korta, till såväl innehåll som form för barnen lätt-tillgängliga stycken eller minnesord hämtade ur Luthers lilla katekes eller den kristna kyrkans klassiska litteratur i övrigt». Detta kan icke missförstås därhän, att man säger, att på grund därav skall man läsa hela katekesen utantill; det är omöjligt, om man skall tolka det riktigt. Jag har med dessa ord blott velat framlägga, hur jag ser saken.

Jag har för min del den bestämda övertygelsen, att om man nu låter denna kungörelse i lugn och ro få bestå, skall det bli en avspänning i den verkliga strid, som här har varit och som man fåfängt har sökt dölja, ty det har varit ett dovt och jäsande missnöje på många, många ställen i vårt land, det går icke att förneka. Jag har verkligen framlagt denna kungörelse just, såsom herr Rydén i sin tidning riktigt säger, i förmedlande syfte. Det är det mest modesta förslag, som hittills framkommit ifrån teologiskt håll, och jag tror icke, att kammarén behöver hysa alltför stor ängslan för att verkligen låta denna kungörelse bestå. Jag tror, att det verkligen är i toleransens, i vidsynthetens och i den religiösa frihetens intresse bäst, att man låter de varma önskingar, som finnas på så otroligt många håll att blott och bart få läsa några få stycken ur denna katekes, bli tillfredsställda genom att låta denna kungörelse bestå.

Ang. katekes-
läsningen i
folkskolan.
(Forts.)

Ang. katekes-
läsningen i
folkskolan.
(Forts.)

Herr Rydén: Jag ber att få vända mig emot ett uttalande i herr statsrådets anförande med avseende på 1919 års undervisningsplan. Det är ingen människa, som förmenat någon att läsa stycken ur katekesen. Tvärtom innehåller den planen en bestämmelse om att hela katekesen skall genomgås i sjätte klassen. I samband med att man läser om reformationen, går man också igenom katekesen såsom ett uttryck för Luthers uppfattning av kristendomens huvudstycken. Jag tycker, att man nu borde kunna få slippa höra vidare, att katekesen på detta sätt varit utestängd ifrån skolorna. Det, som man har gått emot ifrån den meningsriktning, som jag representerar — då talar jag icke såsom partiman i politiskt hänseende utan såsom folkskolepedagog — det är, att man skulle få lov att pluggläsa, att skolbarnen skulle tvingas att ordagrant inlära större eller mindre delar av Luthers lilla katekes. Vi kunna tala hur mycket vi vilja om vad dogmatisk och konfessionslös betyder, men jag har också reagerat emot att ta med sådana lärosatser, om vilka man kan säga, att det råder strid mellan olika trosriktningar ibland de vuxna. Jag har till exempel velat bespara folkskolan striden om barndopet, därför att det finns en stor kristen församling här i Sverige, som i fråga om barndopet har en helt annan uppfattning än den, som är den kyrkliga. Varför skall man i folkskolan draga in ett sådant stridsämne som detta? Baptisterna, som representera nämnda riktning, äro ju i intet hänseende sämre medborgare eller kristna än andra grupper, antager jag. Om man utesluter fjärde huvudstycket, faller det stridsäpplet bort, men det är väl i så fall, skulle jag vilja säga i all ödmjukhet, ändå min förtjänst, ty hade jag icke föreslagit Kungl. Maj:t vad som blev beslutat 1919, hade hela katekesen med hela utvecklingen funnits kvar i folkskolan, och förmodligen hade många av dem, som nu animerat statsrådet Lindskog till hans åtgörande, slagit en lika god vakt omkring hela denna stora bok med alla dess utläggningar som de senare slagit om Luthers lilla katekes, ty det har varit en strömning, som gjort sig gällande, för vilken faktiskt Luthers katekes och förklaringen därtill av ärkebiskop Sundberg mången gång haft högre både trosvärde och evighetsvärde än vad bibeln själv haft.

Emellertid begärde jag icke ordet för att säga detta, utan jag ville påvisa den verkliga sofistisk, som gick igenom herr ecklesiastikministerns yttrande, då han jämställde min föreskrift om att skolorna få frihet att välja kärnord ur bibeln eller psalmboken med hans föreskrift beträffande katekesen. Bibeln är ju större än katekesen, och det fanns verkligen, herr statsråd, en mycket framstående folkskolepedagog, som föreslog mig, att man skulle fastställa till inlärande ett visst antal utvalda bibelord såsom kurser i detta ämne. Då sade jag emellertid, att det kan jag aldrig vara med om att på detta sätt klavbinda lärarna, utan då det gäller bibeln, måste man släppa lärarindividualiteten lös, så att lärarna få läsa ur bibeln det, som de betrakta såsom viktigast. Var människa vet — det synes av predikotexterna och annat — att man ur bibeln kan välja en oändlig mängd ställen, som vart och ett för sig kan tjäna såsom underlag för kristendomslektioner eller för undervisning i kristendom. Efter min mening förbjuder det sig självt, att man i undervisningsplanen föreskriver, att de och de partierna ur bibeln skola inläras ordagrant. Det kunde måhända vara möjligt att göra så beträffande psalmboken, därför att den inte är en så stor bok som bibeln, men även på den punkten skulle jag vilja säga, att jag skulle ha tyckt, att det varit oriktigt att göra detta, därför att psalmerna behandlas icke i folkskolan såsom dogmer, de göras icke till grundval för katekisationer eller för utläggningar av lärosatser. Jag vågar säga, att jag har sett många hundra läroplaner för folkskolan, som innehållit exempelsamlingar av psalmer, som borde kunna läsas inom den och den rayonen, och jag har frågat en man, som sett mycket mer därav än jag, om han någonsin i sitt liv sett, att man haft psalmen nr 17 i psalmboken med bland de psalmer, som skulle läras

av barnen. Jag har för övrigt kunnat nästan hela psalmboken i min barndom — så mycket fick jag lära mig — och det kanske har gjort, att jag bevarat en stor kärlek till psalmboken genom hela livet, men aldrig har jag kunnat psalmen nr 17, och aldrig har jag hört talas om att det funnits en lärare, som varit så dum, att han tagit med den som utanläxa. Nå, det är endast herr statsrådets kompletta obekantskap med barnundervisningen, som gör, att han dragit fram en sådan sak som denna. Jag vet mig aldrig ha hört talas om att man tagit en psalm och lagt den till grund för exempelvis en utläggning av lärosatser och sådant, utan då barnen läsa psalmer i skolan eller då en psalm sjunges i kyrkan, sker det för psalmens stämningsvärde, men inte dissekerar man sönder psalmen för att få fram det dogmatiska innehållet, såvida man icke är yrkespräst. Psalmens värde ligger i dess allmänna stämningsvärde. Jag menar, att när man sjunger t. ex. psalmen »Allena Gud i himmelrik», som jag citerade och som är en treenighetspsalm, så är det inte många av dem, som sjunga den psalmen i kyrkan, som tänka på att det är en treenighetspsalm. Det är en lovpsalm, och har allmänt blivit brukad som sådan.

En helt annan sak är det med Luthers lilla katekes, denna i frågor och svar utmejslade och sammanhängande bekännelsebok och lärobok i kristendomens huvudstycken. Den är varken större eller konstigare, än att det skulle förefalla helt naturligt, om man ifrån dem, som ha ansvaret för utfärdandet av denna undervisningsplan, ville ge en ledning för skoldistrikt och lärare om hur kungörelsen skall tolkas. Att ett sådant behov föreligger, framgår väl allra bäst därav att det icke dröjde många dagar efter kungörelsens utfärdande, förrän alla folkskolinspektörerna i Lundastiftet och biskopen där och en med honom samarbetande författare i kristendomsstycken sammanträdde för att försöka klara ut vad denna kungörelse innehöll. Där trädde det fram ett konkret behov av att få veta vad som menades och vad man borde eller icke borde ha med i undervisningen.

Nu vill jag säga, att jag skall här icke medverka till att på detta område i fortsättningen riva upp någon strid, men jag undrar, om det icke ändå brakar upp en strid. Den striden tror jag det icke är möjligt att undvika, och om jag icke blir sannspädd, och om vi icke få strid i sommar och i höst, då skoldistriktet skola göra upp sina kursplaner för nästa läsår, och om det icke blir en mycket stor rörelse utanför riksdagen och skolan, som ifrån den rena religionsfrihetens synpunkt tar upp kampen om kristendomsundervisningens uteslutande ur skolplanen, skulle det även glädja mig mycket, men i så fall skulle jag vilja säga, att det kan säkerligen icke skrivas herr Lindskog till förtjänst, utan det kommer att i mycket hög grad bero på att undervisningsplanen har fått verka så länge i skoldistriktet, att lärarna gjort sig förtrogna med den och värdera den och att på många håll även skoldistriktet gjort det. Om vissa intoleranta präster, av den allra mest trångbröstade sorten, ville låta bli att driva på de enkla lantmän och arbetare, som sitta i deras skolråd, tror jag icke, att det skulle bli någon strid, men när det finns en grupp präster, som nästan gör det till en livsuppgift att försöka driva fram sin ensidiga uppfattning, då är det klart, att däri ligger ett starkt orosmoment.

Jag kan icke, herr talman, göra annat än vidhålla mitt yrkande.

Herr Olsson, Oscar: Jag känner inte något behov att gå djupare in i den här föreliggande frågan och förlänga diskussionen. Det är endast ett par saker, som jag skulle vilja stryka under.

Först och främst vill jag dock säga, att jag icke kan instämma i det klander, för vilket herr ecklesiastikministern varit utsatt från dem, som anse, att det är en stor olycka, att han genom utfärdandet av sin ukas i fjol höstas väckte till liv en strid i denna fråga, med andra ord gjorde frågan om religionsfri-

*Ang. katekes-
läsningen i
folkskolan.
(Forts.)*

Ang. katekes-
läsningen i
folkskolan.
(Forts.)

heten i skolorna aktuell. Jag tycker, att ecklesiastikministern snarare förtjänar ett tack därför. Jag känner mig åtminstone djupt tacksam mot herr ecklesiastikministern, som möjliggjort, att den verkliga frågan om religionsfriheten i skolorna åter blir aktuell. I det fallet ser jag till resultatet och bryr mig icke om den eventuella andemening, som kan ha legat bakom åtgärden.

Vidare vill jag visa hän på att den fråga, som i dag föreligger, har tydligt och klart bragts till sina verkliga proportioner i ett par anföranden, som hållits ifrån högerhåll, dels genom herr Thelins katekesutläggning för någon stund sedan här i kammaren och dels genom herr ecklesiastikministerns senaste uttalande.

Herr Thelin gav exempel på bibelspråk, som få inläras utantill enligt 1919 års undervisningsplan, bibelord, som voro av, för att använda teologie professor Linderholms uttalande, rent förnuftsvidrigt dogmatiskt innehåll. Herr ecklesiastikministern läste upp en psalmvers, som även får läras utantill, med samma förnuftsvidriga innehåll. Följaktligen visa de exempel, som här framlagts, att 1919 års undervisningsplan inte lämnar några garantier emot inlärande av dogmer, vilka inte ens kyrkans ledande män ställa sig bakom i våra dagar. Felet med 1919 års undervisningsplan i det fallet var, att herr Rydén inte vågade taga steget fullt ut i överensstämmelse med 1915 års andrakammarbeslut. Hade han det gjort, så hade vi fått en undervisningsplan i kristendom, om vilken man skulle kunna säga, att den åtminstone inte i nämnvärd mån kunde vara kränkande för religionsfriheten här i landet. Emellertid kommer jag i alla fall i dag att lägga min röst för den Rydéniska linjen.

Herr ecklesiastikministern försökte göra troligt, att han hade sakkunskapen på sin sida beträffande de företagna ändringarna i 1919 års undervisningsplan, därför att han hade på sin sida — vem? Jo, teologerna i skolöverstyrelsen. Jaså, är det teologerna, som sitta inne med sakkunskapen här i landet, då det gäller religionsfrihetsfrågor? Det har historien aldrig visat mig. Jag har aldrig hittat den svenska teologien på religionsfrihetens sida i detta land, och denna fråga har dock även en sida, som rör religionsfriheten. Den i detta fall sakkunnige, som här i dag yttrat sig i frågan, är icke teolog utan bara folkskollärare, men då det gäller religionsfriheten i folkskolan och religionsfriheten för lärarna där, håller jag på folkskolläraren gentemot såväl generaldirektören som undervisningsrådet, som äro teologer. Jag tror, att han känner den saken mycket bättre än de, och följaktligen skulle jag vilja säga, att då herr ecklesiastikministern åberopar sig på sakkunskapen i detta fall, har han fått emot sig den sakkunskap, som är av betydelse, så långt den kommit till uttryck här i dag. Om skollärarkåren ställer sig bakom den representant för kåren, som här yttrat sig i denna debatt, betyder det, att skollärarkåren anser sig ha större trygghet för sin religionsfrihet enligt 1919 års undervisningsplan sådan den var, innan den nuvarande ecklesiastikministern tummade på den genom sin förordning förra hösten.

Då herr ecklesiastikministern säger, att han tar hänsyn till varma önsknin-
gar på många håll, har han otvivelaktigt rätt, men vad är det för önsknin-
gar han tar hänsyn till? Han gör medgivanden åt den ofördragsamma sidan i den-
na diskussion, åt den sida, som vill utöva större tryck i religionsundervisnin-
gen i folkskolan än vad som förut varit möjligt eller åtminstone större än vad
den föregående formuleringen avsåg. Det är detta enkla faktum, som ligger
bakom denna diskussion om återförande till den gamla formuleringen eller ej.
Frågan är, om första kammaren skall understödja nuvarande ecklesiastikmi-
nistern i detta hans medgivande till den ofördragsamma sidan eller ej. Jag
tvivlar icke alls på att det går. Herr ecklesiastikministern vände sig mycket
hjärtligt till den person, han nu privat ivrigt samtalar med under mitt bety-

delselösa yttrande, och gav honom sin komplimang för det utmärkta stöd han givit honom i fråga om detta medgivande till ofördragsamheten i diskussionen, och med det stora politiska inflytande, som denne andrakammarledamot har, är det också naturligt, att hela det parti, som han representerar, som en man går med på det medgivandet åt ofördragsamheten i fråga om religionsundervisningen i våra skolor. Jag gör mig således, herr talman, icke några som helst förhoppningar om att denna kammare skall gå den vägen, som de sakliga synpunkterna med hänsyn till religionsfriheten nödvändigtvis skulle föranleda den att gå. Jag är tämligen övertygad om att kammaren här skall gå herr ecklesiastikministerns och herr Mosessons vägar, då det gäller fattandet av beslut i denna fråga, men jag måste i alla fall, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. katekes-
läsningen i
folkskolan.
(Forts.)

Herr Boberg: Herr talman! Herr Rydén, som ju är en på detta område mycket hemmastadd man och som har förmåga att lägga sina ord så väl, att han om möjligt måtte kunna övertyga oss alla, slog nyss an den strängen, att därest det blir någon ändring i den kursplan, som 1919 års kungörelse innehåller, kommer det att bli en väldig strid. Han påminner också i sin motion härom, då han pekar på de motioner, som i riksdagen väckts i denna fråga. Om man nu kommer ihåg sammanhanget, var det ju så, att här hölls en interpellationsdebatt, vari herr Rydén framställde sina anmärkningar mot ecklesiastikministern och ville få honom till att ge ett sig bindande löfte, vilket denne icke kunde ge då, lika litet som han gett det i dag. När den debatten var slut, väckte herr Oscar Olsson en motion, som gick mycket längre än herr Rydén. Jag antager, att herr Rydén avsåg denna motion, som väcktes samma dag, men om han avser den, så vill jag säga, att man kan ju icke räkna med att *denna* motion kom som en oppositionsvind ifrån landets skoldistrikt och folkskollärare o. s. v., utan den kom ju härifrån, liksom om den varit beställd och skriven enkom för detta tillfälle för att *väcka* opinion i den riktningen.

Nu säger herr Rydén, att det i skolorna skall lämnas en kristlig undervisning, som alla kunna vara nöjda med. Ja, herr Rydén, jag undrar, om icke det är något alldeles ogörligt, ty vi människor äro icke alla skapade på samma sätt, vare sig i inre eller yttre måtto, och vad den ene är nöjd med är den andre missnöjd med. Att icke alla kunna tyda den kungörelse, som utfärdades den 6 december 1929, på rätt sätt, innebär väl ej egentligen, att denna kungörelse är oriktig, utan det innebär, att man har olika tankar om dess rätta betydelse, såsom man har här i riksdagen i varje fråga, som kommer före. Sannerligen, då lagfrågor komma före, uppträda juristerna och framlägga så olika meningar, att vi, som icke äro hemma i juridiken, sitta och förvåna oss över, att de icke kunna komma överens. Så är det i den ena frågan, och så är det i den andra.

Herr Rydén sökte också uppvisa den skillnad, som förefinnes mellan baptisternas uppfattning om barndopet och den uppfattning, som i allmänhet råder inom den luterska kyrkan. Ja, men herr Rydén, här är ej fråga om annat än de tre första huvudstyckena. Här är icke fråga om dopets sakrament eller altarets sakrament utan endast om de tre första huvudstyckena, och således behöver det ej bli någon strid på det området.

Jag tror, att de, som äro religiöst intresserade i detta land, fattat denna kungörelse såsom ett tecken på, att regeringen vill gå de kristliga intressena till mötes, och därför ha de varit rätt nöjda med den. Är det något missnöje, kommer det från det andra hållet, där många synas vilja ha bort allt vad kristligt heter. Dit räknar jag icke motionären.

Ang. katekes-
läsningen i
folkskolan.
(Forts.)

Friherre Lagerfelt: Herr talman! Det var med anledning av herr Klefbeckes anförande i början av debatten som jag nödgades begära ordet för ett ögonblick.

Jag tillät mig i mitt förra anförande hövligen ge mitt ärliga erkännande åt 1919 års läroplan, och det gjorde jag särskilt med tanke på huru denna läroplan lade in den direkta bibelläsningen i skolschemat. Nu förefaller det mig, som om i herr Klefbeckes anförande det stod att läsa mellan raderna, att vi, som anse Luthers lilla katekes för god att helt lämnas å sido vid ungdomens undervisning, skulle vilja minska bibelläsningen eller vore emot, att läroplanen hade hyllat bibelläsningen som den gör. Det är ett fullkomligt misstag, vad mig beträffar och, som jag tror, för alla andras del också, som yttrat sig i samma riktning som jag gjorde.

Medan jag nu har ordet i denna debatt, som, det måste jag säga, har varit kännetecknad av förståelse och verklig helgd, tillåter jag mig säga ett ord till förmån för den omstridda katekesen. Jag har under min tid kommit i nära förhållande till många gamla i olika ställningar i livet och av olika bildningsgrader. Vi veta alla, att när åldern blir högre, är det vanligt, att sinnets skärpa något avtagar. De gamla ha svårt att sätta sig in i något nytt och att smälta det, men hur många av dessa gamla, som jag säger att jag känt närmare, ha icke med största tacksamhet, glädje och tröst kommit igen till sin gamla katekes, som de kanske icke tänkt på under många år men ha haft i sitt minne sedan barndomen. De, som sett detta, få en synnerligen hög uppskattning av katekesens värde.

Herr talman! Jag ber än en gång att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr Hellberg: Herr talman! Det var ett yttrande i statsrådets anförande, som föranledde mig att begära ordet. Det var när han, inte utan en viss självtillfredsställelse, konstaterade, att han hade intagit »en bestämd ståndpunkt i själva saken» — så tror jag, hans ord föll; jag antecknade dem strax efteråt. Om jag inte missminner mig — det skulle vara underligt, om jag gjorde det, och om jag gör det, är jag säker på att statsrådet kommer att rätta mig — yttrade statsrådet under remissdebatten, som också på samma gång, som bekant, var en interpellationsdebatt i denna fråga, att han för sin del, när det gällde tolkningen av hans nya kungörelse, ansåg, att ungefär första och andra huvudstyckena i Luthers lilla katekes lämpa sig till utanläsning. Sedan fortsatte han ungefär så: »Nu mena emellertid andra, att även tredje huvudstycket skulle kunna vara tillåtet enligt kungörelsen. Ja», sade statsrådet — så vitt jag inte för mycket missminner mig — »jag vill inte upphäva mig till någon auktoritet i detta fall, utan det blir skolmyndigheternas sak att tolka detta». Men, herr statsråd, om det förhåller sig så, tycker jag åtminstone inte man kan säga, att man själv intagit någon synnerligen bestämd ståndpunkt i själva saken. Ty gör man det, säger man självfallet: »Jag anser, att det och det bör kunna läsas enligt denna kungörelse, men däremot lämpar sig inte det andra.» Och jag tillåter mig uttala den övertygelsen, att om statsrådet hade nöjt sig med att bara antyda vad han själv menade, så hade — det är redan angivet — herr Rydén aldrig kommit med sin motion, enär han då hade ansett, att denna förklaring skulle ha den verkan, att någon vantolkning inte behövde komma i fråga. Men jag är också säker på att då hade inte denna börjande rörelse till en återgång, om vilken herr Rydén vittnat, uppkommit.

Nu råder det olika meningar, huruvida det kommer att bli oro eller inte på detta område. Statsrådet förklarade, att farhågorna äro ogrundade. Herr Rydén, som jag skulle tro i egenskap av redaktör för Svensk Läraretidning är ganska väl inne i dessa förhållanden, avger ett helt annat vittnesmål, i det

han säger, att frågan är så att säga bordlagd, och när första kammarens beslut fattats, kommer i en rad skoldistrikt att uppstå strid om den saken.

Nu skall jag inte ge mig in på någon profetia om hur det kommer att gå, om statsrådets optimism eller herr Rydén's pessimism i detta fall skall visa sig mest sannspådd. Men jag får säga, och jag vädjar till var och en att själv övertänka det, att när på sätt som sagts det har öppnats en möjlighet till återgång till det gamla — ty det är ju en mer eller mindre fullständig, men dock återgång till det gamla — när en sådan möjlighet har öppnats, har man då inte all anledning att förmoda, att den rörelse, som jag skulle vilja beteckna med namnet Bolstad, skall begagna sig av den möjligheten? Det vore ju rent underligt, om inte det skulle inträffa. Att det har varit strid även under de tio år, som gått, sedan den Rydén'ska planen utfärdades, är ju givet, och det vore väl rent förunderligt, om en så pass uppseendeväckande händelse som att denna Luthers katekes, som lästs i snart fyrahundra år i vårt land, plötsligt avskaffas, inte skulle lämna efter sig en del verkningar av mer eller mindre orolig form. Men det är dock ett faktum, som herr Rydén påpekade, att det har aldrig i riksdagen framkommit något yrkande på återgång under alla dessa tio år. Det, som gjorde ett avbrott i utvecklingen efter den nämnda förändringen och efter den genomgångsoro, om jag så får uttrycka mig, som man så småningom kunde vänta sig se lugnad och avstannad, var just statsrådets åtgärd av den 6 december i fjol. Och det visar, att det ibland kan ha sina rätt betänkliga konsekvenser att få en högerregering till makten.

Ang. katekesläsningen i folkskolan.
(Forts.)

Herr statsrådet **Lindskog**: Då herr Hellberg till mig riktade en direkt fråga, anser jag mig böra svara på densamma, fast jag annars ej hade tänkt fortsätta debatten.

Han tyckes — jag ber om ursäkt, då jag säger det — ha använt ett yttrande av mig, då jag talade om en bestämd ståndpunkt, för att därifrån liksom länka diskussionen över på ett annat område, som jag ej alls avsåg med mitt yttrande om en bestämd ståndpunkt. När jag talade om en bestämd ståndpunkt, var det i förhållande till den rörelse, som uppstått på västkusten, och jag sade, att jag intagit en bestämd ståndpunkt såväl i fråga om utanläsningen av katekesen, som i en viss utnämningsfråga. Jag ansåg mig böra göra det med hänsyn till de sakliga skäl, som föreligga, utan hänsyn till om det var från det eller det hållet, som en dylik rörelse framkom.

Nu vill herr Hellberg länka in det på frågan, om jag intagit en bestämd ståndpunkt med avseende på lämpligheten av det ena eller andra stycket i katekesen, vilket ju är något helt annat, och därvid nämnde herr Hellberg, att jag skulle under remissdebatten ha gått in för första och andra huvudstyckena men däremot icke för det tredje huvudstycket. Jag antar, att herr Hellberg med detta menade något helt annat, nämligen att jag berörde närmast det första och tredje huvudstycket, men däremot sade, att för min personliga del skulle jag anse, att vissa delar av andra huvudstycket icke lämpade sig, ehuru jag dock ansåg, att jag för min del icke var i den ställningen, att jag överhuvud borde gå in för att här liksom dekretera: »Det få ni läsa och det få ni icke läsa.» Det ansåg jag för min del icke hade varit riktigt av mig. Detta innebär icke något slags obestämdhet från min sida, utan jag är tvärtom mycket bestämd på den punkten, att undervisningsplanen skall blott giva allmänna direktiv men icke säga: »Det stycket få ni läsa och det få ni icke läsa», utan detta skall överlämnas åt de auktoritativa skolmyndigheterna.

Vidare säger herr Hellberg, att man får nog befara strid. Ja, jag har sagt, att jag tror icke, man behöver befara det. Man kan i varje händelse vänta och se, som jag nyss citerade ur herr Mosessons uttalande. Jag får säga, att det finnes ju en mycket känslig registrator på de rörelser, som göra sig gällande

Ang. katekes-
läsningen i
folkskolan.
(Forts.)

i denna fråga. Den heter Svensk Läraretidning. Den har jag ganska noggrant studerat och jag har där funnit ytterst få utslag av denna rörelse. Jag citerar den första artikeln. Den lyder på följande sätt: »Nu börjas det! Ur Cimbrishamnsbladet (h) saxa vi följande:

Med kyrko- och skolråden i Gladsax församling har första sammanträdet för året hållits under ordförandeskap av prosten Ohlsson.

På förslag av ordf. vid sammanträdet beslöt skolrådet att till lärjungarna i församlingens skolor inköpa katekeser att gratis utdelas och användas vid kristendomsundervisningen. Mot beslutet reserverade sig landstingsman Bergstrand. Och», tillfogar tidningen», rapporter om katekesstrid ute i bygderna bli säkerligen talrika i fortsättningen.»

Det vill säga, därför att det finns en reservant mot ett beslut om inköp av katekeser, skall det bli, som det kallas här, begynnelsen till en katekesstrid. Det är ju klart, att inte kan denna kungörelse åstadkomma, att det blir frid, försoning och sämja i hela landet, utan det kommer fortfarande som hittills att råda olika meningar, och om man vill registrera det som strid, att man har olika meningar om huruvida det skall inköpas läroböcker eller ej, ja, då kommer det också att bli mycken katekesstrid och mycken strid också på annat håll, men det, menar jag, är ej en följd av den nu utfärdade kungörelsen.

Herr **Hellberg**: Jag beklagar, att jag kom att missäga mig! Jag menade naturligtvis första och tredje huvudstyckena, fast jag sade första och andra. Men i den punkten vidhåller jag i alla fall min uppfattning, att ecklesiastikministerns uttalande inte betecknade någon bestämd ståndpunkt utan tvärtom gav anledning just till den rörelse, vilken, såsom vi redan sett, har uppkommit och som jag befarar kommer att fortgå vidare. Jag skulle — i det fallet instämmer jag med herr Rydén — bli mycket glad, om den utvecklingen inte kom, men jag befarar, att den kommer.

Herr **Bergqvist**: 1919 års undervisningsplan har fått mycket erkännande från många håll och detta utan tvivel med all rätt, ty den innehåller stora förtjänster. Men det är på en punkt, som den orsakat mycken oro i landet och mycket missnöje, och det är just beträffande den ställning, kristendomsämnet i densamma fått på skolschemat. Man har för det första varit otillfredsställd med det timantal, som tillmätts kristendomsämnet. Vi veta ju, att en ganska livlig strid stått om detta. Men man har också känt sig besviken därav, att den för stora delar av vårt folk så kära gamla Luthers lilla katekes icke fått något rum såsom lärobok i kristendomsämnet, och det ser nästan ut, som om på den punkten missnöjet hölle i sig längre och segare, än när det gäller tiden för kristendomsundervisningen i skolan. Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet har också här nyss vitsordat, att han fått mottaga många framställningar, nästan dagligen, just från sådana, som varit missbelåtna med att katekesen varit bannlyst från skolan. Det har icke blivit någon avspänning, och det har icke heller varit stor utsikt, att det skulle bli avspänning under närmaste tiden. Jag tror därför, att det steg, som Kungl. Maj:t tog, att visa dem, som hålla på katekesen, ett litet tillmötesgående, var klokt, och jag tror, att om kungörelsen får verka någon tid framåt, den skall bidra till en avspänning på detta område.

Nu säger man emellertid från motionärernas håll: »Den vägen får icke prövas», och utskottsmajoriteten understryker, att denna väg icke får prövas. Ja, men varför skall den inte få prövas? »Jo», säger man, »det kommer att medföra många stridigheter inom skoldistriktet och inom skolråden, och man har redan sett skymten av vad som skall komma i det avseendet.» Det är det ena, och det andra, som man säger, är, att denna kungörelse kommer att leda därhän,

att man inför hela Luthers lilla katekes till utanläsning i skolorna. Hur kan man veta allt detta på förhand? Jag förstår ej, hur man kan tänka sig, att bestämnelserna i kungörelsen skola kunna tolkas så, att hela Luthers lilla katekes skulle föreläggas barnen till utanläsning, när det står, att det skall vara några få, kortare och för barnens uppfattning lämpade minnesord. Det kan ju aldrig komma att bli annat än ett mindre urval ur katekesen.

Såvitt jag hörde rätt, har herr Rydén ganska stort förtroende till lärarpersonalen, när det gäller att välja ur psalmboken. Varför skall han ej ha samma förtroende till lärarpersonalen, när det gäller att välja ur katekesen? När de välja psalmer med stämning, kunna de säkert också välja stycken i Luthers katekes med både stämning och uppbyggelse. Detta kunna vi säkerligen hysa tillit till.

Jag vill också, eftersom jag har herr Rydén framför mig här, tacka honom för det försonliga sätt, varpå han i dag talat i denna sak, och för den goda ton, som burit hans anförande. Även tror jag mig kunna säga, att icke förringas herr Rydéns ära av den lilla ändring i 1919 års undervisningsplan som gjorts, även om den får bestå. Den förringar icke på något sätt den stora förtjänst, herr Rydén inlagt om folkskolundervisningen i vårt land. Med stor glädje konstaterar jag, att denna debatt har förts med ömsesidig förståelse. Det är ju sant, att man ibland kanske sökt driva motståndet in absurdum, men sådant tillhör stridens natur, och det får man ej fästa sig vid. Jag hoppas, att om kammaren nu skulle avslå motionen, detta icke skall för dem, som slutit sig till motionärens mening, innebära någon alltför stor missräkning. Jag är viss om, att det icke kommer att medföra någon andlig skada för vårt folk. Däremot tror jag, som sagt, att det kommer att betydligt bidra till avspänning och fred. Låtom oss därför vänta och se vad det blir! Går det galet, må vi sedermera upphäva denna kungörelse och återgå till det gamla!

Jag ber, herr talman, att få yrka avslag å såväl motionen som utskottets hemställan.

Häri instämde herr *Enhörning*.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt, vidare på godkännande av den av herr Jonsson vid utlåtandet avgivna reservationen samt slutligen därpå att utskottets hemställan skulle avslås; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Nilsson, Johan*, i Kristianstad begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vartdera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga avslag å utskottets hemställan.

Jämväl om kontrapositionens innehåll äskades emellertid votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 7 antager avslag å utskottets hemställan, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Ang. katekes-
läsningen i
folkskolan.
(Forts.)

Ang. katekes-
läsningen i
folkskolan.
(Porta.)

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits godkännande av herr Jonssons vid utlåtandet avgivna reservation.

Sedan kammarrens ledamöter intagit sina platser, samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja—51;

Nej—59.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första kammarrens första tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 7, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av herr Jonsson vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarrens ledamöter intagit sina platser, samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 145, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utvidgning av tvångsarbetsanstalten i Landskrona m. m.; och

nr 146, i anledning av väckt motion om rätt för eldaren vid Stockholms hospital Frans Martin Svensson att för placering i löneklass tillgodoräkna sig viss tjänstgöring.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang.
ombyggnad
av residens-
byggnaden i
Östersund.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 147, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss ändring i planen för om- och tillbyggnad av residensbyggnaden i Östersund jämte en i ämnet väckt motion.

I detta utlåtande hade utskottet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts i proposition nr 276 framlagda förslag och med avslag å en av herr Schlyter i ämnet väckt motion (I: 342), måtte medgiva, att om- och tillbyggnad av residensbyggnaden i Östersund finge utföras i hufvudsaklig överensstämmelse med ett i statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden den 25 april 1930 angivet förslag.

I herr Schlyters berörda motion hade hemställts, att propositionen måtte utan prövning av riksdagen avvisas.

Vid utlåtandet hade reservation anmälts av herr *Björck*, som likväl ej antytt sin åsikt.

Herr Björck: Herr talman! Vid detta utlåtande har jag antecknat en blank reservation, vars innebörd jag anser mig böra med ett par ord klarlägga.

Jag har för min del sympatiserat med de strävanden, som från motionärens sida hava accentuerats i detta ärende, då motionären har gjort gällande, att sådana senkomna propositioner icke borde realbehandlas utan av riksdagen avvisas utan prövning i ett sådant fall som det förevarande. Jag kan inte underlåta att även här, liksom jag tidigare gjort i utskottet, deklarerera såsom min uppfattning, att om det skall bli möjligt att få slut på riksdagarna i laga tid, måste man hålla på att Kungl. Maj:ts initiativrätt icke missbrukas, så att Kungl. Maj: utan tvingande skäl i riksdagens sista timme kommer med propositioner, som kräva tid och som taga utskottets hårt anlitade arbetskrafter i anspråk.

Jag har som sagt endast haft ett behov av att här ge uttryck åt min sympati för den uppfattning, som motionären framfört. Denna uppfattning har icke vunnit någon resonans i utskottet, och under sådana förhållanden har jag givetvis icke något yrkande att framställa. Men det är min förhoppning, att de kloka synpunkter, åt vilka motionären har givit uttryck, för framtiden må bliva bestämmande för Kungl. Maj:ts handlingsätt.

Herr Kvarnzelius: Herr talman! Såväl motionären som herr *Björck* har nog kommit att i en hastig vändning misstolka vad grundlagen i detta fall stadgar. Det är inte utskottet eller kamrarna, som ha att avgöra, huruvida en kungl. proposition skall upptagas till behandling eller icke. Sedan utskottet fått en proposition till sig remitterad, har utskottet intet annat att göra än att upptaga den till behandling i vanlig ordning. Är det så, att man vill råda bot för att Kungl. Maj:t kommer med propositioner så sent som i detta fall har förekommit, finns det ingen annan väg att gå än att konstitutionsutskottet får i vanlig ordning upptaga denna sak till prövning, varefter riksdagen i sinom tid får besluta i anledning av det resultat, vartill konstitutionsutskottet kan komma. Kungl. Maj:ts handlingar kan inte vare sig riksdagen eller ännu mindre statsutskottet sätta sig till doms över. När propositionen blivit remitterad till statsutskottet, måste vi också taga upp den till handläggning, även om jag för min del medger, att det inte är vidare trevligt att få propositioner så sent som varit förhållandet i detta fall. Vi ha ju för övrigt i dag fått ytterligare en proposition.

Vad detta fall angår, medför det ingen kostnad för statsverket, att man här har gått in för vad Kungl. Maj:t har föreslagit. Avsevärda förbättringar i den byggnad, som avses i propositionen, vinnas genom ett bifall till densamma. Vi hade då att välja mellan att antingen låta ärendet vila till en kommande riksdag och låta den byggnadsverksamhet där uppe i Östersund, som det gäller, under tiden stå stilla eller också att bygga efter en plan, som var mindre väl förberedd. Under sådana förhållanden kan jag inte se, att det finns någon annan utväg för riksdagen än att bifalla vad som här föreslås, och jag yrkar förden skull bifall till utskottets förslag.

Herr Schlyter: Herr talman! Sedan den kungl. propositionen nu undergått saklig behandling i utskottet och ärendet är färdigt till avgörande utan att meningsskiljaktighet i själva sakfrågan föreligger, kan det naturligtvis inte komma i fråga, att jag nu skulle yrka propositionens avvisande utan kammarens prövning. Men jag hade inte trott, att statsutskottets ärade ordförande skulle göra gällande, att riksdagen inte hade möjlighet att avvisa en kungl.

*Ang.
ombyggnad
av residens-
byggnaden i
Östersund.
(Forts.)*

Ang.
ombyggnad
av residens-
byggnaden i
Östersund.
(Forts.)

proposition, och att utskottet alltså, sedan en kungl. proposition blivit avlämnad, skulle vara nödsakat att upptaga den till prövning. För att vederlägga denna sats behöver jag endast återropa vad jag såg i tidningarna i dag men ännu inte har sett bekräftat bland de utdelade utlåtandena, nämligen att andra lagutskottet hemställt, att riksdagen icke måtte bifalla propositionen om vanartslagen, därför att tiden nu vore för kort för riksdagen att ingå i en saklig prövning av denna proposition. Detta avslagsyrkande grundar sig visserligen inte på den paragraf i grundlagen, som nu är i fråga, men det är alldeles tydligt, att om Kungl. Maj:t så här sent på riksdagen hade kommit fram med ett stort och svårt ärende, som statsutskottet inte utan verklig olägenhet hade kunnat pröva i sak, utskottet skulle ha kunnat återropa grunderna för det ifrågavarande lagrummet i riksdagsordningen såsom ett skäl för att avvisa den kungl. propositionen. Jag har visserligen läst innantill i denna paragraf, att det är Kungl. Maj:t som prövar, huruvida en under riksdagen inträffad händelse kan ge anledning till att taga upp saken eller huruvida rikets väl kräver det — eller hur det nu är formulerat. Men sedan Kungl. Maj:t har verkställt denna prövning, lär inte riksdagen vara förhindrad att påpeka, att de grunder, som riksdagsordningen förutsätter för att en kungl. proposition skall kunna avlämnas så här sent under riksdagen, icke föreligga.

Nu förmodar jag, herr talman, att syftet med min motion skall nås, även om vi inte avvisa den nu föreliggande kungl. propositionen, ty om departementscheferna veta, att det på detta vis blir litet anmärkningar i kamrarna, när ämbetsverken alldeles i onödan inkomma för sent med sina förslag till Kungl. Maj:t, så misstänker jag, att regeringen i framtiden kommer att hålla efter ämbetsverken litet bättre, så att deras förslag komma in i tillräckligt god tid för att Kungl. Maj:t skall i sin tur kunna avlämna sina förslag till riksdagen före propositionstidens utgång.

Herr **Kvarnzelius**: Herr talman! Det är alldeles klart, att ett utskott kan resonera alldeles som det utskott, varpå den siste ärade talaren syftade, har gjort i fråga om vanartslagen och avvisa en proposition med hänsyn till att det gäller ett så vittomfattande ärende, att utskottet inte anser sig kunna ägna erforderlig tid åt en granskning av detsamma. Men vad angår den proposition, som nu föreligger till handläggning, vill jag försäkra, att vi i utskottet inte använde på långt när så lång tid för att handlägga propositionen, som vi här i kammaren ha använt för att debattera, huruvida den skall bifallas eller inte.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Ang.
övergångs-
bestämmelser
för vissa
kvinnlige
post-
tjänstemän.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 148, i anledning av väckta motioner angående övergångsbestämmelser för vissa kvinnliga posttjänstemän.

I två motioner, väckta den ena inom första kammaren, nr 118, av fröken *K. Hesselgren* och den andra inom andra kammaren, nr 201, av fröken *B. Wellin* m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte medgiva, att de kvinnliga postexpeditörer och förste postexpeditörer, som före den 1 juli 1925 genomgått av generalpoststyrelsen anordnad för manliga och kvinnliga tjänstemän gemensam fackutbildning, måtte fr. o. m. den 1 januari 1930 räknat, i den mån vederbörande uppnått eller uppnådde 40 levnadsår, å övergångsstat (i löne- och pensionshänseende) uppflyttas i 15:e resp. 16:e lönegraden.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att fröken Hesselgrens och fröken Wellins m. fl. berörda motioner (I: 118 och II: 201) ej måtte av riksdagen bifallas.

Fröken **Hesselgren**: Herr talman! Då det finns en reservation till statsutskottets utlåtande och reservanten inte finnes i denna kammare, skall jag be att såsom motionär få säga några ord i frågan. Man skulle visserligen kunna tycka, att denna fråga har varit så många gånger omdebatterad, att det skulle kunna vara onödigt att vidare tala om saken. Men då frågan fortfarande står på samma punkt trots alla de gånger, den har varit uppe, och saken i sig själv är absolut rättvis, anser jag mig hava rättighet att besvara kammaren med att än en gång framlägga för kammaren vad som ligger under denna fråga.

Det förhåller sig så, att en grupp av statstjänare, de kvinnliga postexpeditörerna, genom behörighetslagen ha kommit att placeras i lönehänseende på ett sådant sätt, att de ha all rätt att säga, att staten icke har varit rättvis mot dem. När kvinnor på 1880-talet — jag vill minnas, att det var år 1884 — fingo tillstånd att bli postexpeditörer och gå igenom de kurser, som staten anordnade för utbildning på detta område, gjordes ingen annan skillnad mellan manliga och kvinnliga postexpeditörer än att de senare icke kunde få ålderstillägg och icke hade pensionsrätt. Efter några år visade det sig, att de hade gjort så god tjänst och voro så likställda sina manliga kamrater i arbetet, att skillnaden i rätten att erhålla ålderstillägg borttogs, och sedan de även år 1892 fått rätt till pension, hade de följaktligen fullständigt samma ställning som sina manliga kamrater i fråga om såväl lön och tjänstgöring som utbildning. Detta underströks ytterligare, när ett nytt avlöningsreglemente år 1902 tillkom, i vilket det hette: »Kvinna för vilken utfärdats förordnande att tills vidare vara postmästare eller postexpeditör skall, så länge hon innehar sådan befattning, vara i fråga om avlöningsförhöjning och semester likställd med man, som innehar ordinarie dylik befattning.»

Allt sedan 1892 hade de kvinnliga postexpeditörerna sålunda fullständigt samma ställning som sina manliga kamrater. Efter 17 år, nämligen år 1909, vidtogs emellertid en omläggning. Jag har många gånger undrat vad orsaken härtill kunde vara. Jag kan inte förstå, att det var något annat än det manliga ingeniets krav på likformighet och ordning. Det var nämligen så, att man fick för sig, att man måste ha likformiga bestämmelser för kommunikationsverken, och eftersom de kvinnliga befattningshavarna i de andra kommunikationsverken hade lägre löner än de manliga, borde de också i postverket ha lägre löner, inte därför att det var någon skillnad i arbetet, utan därför att det var en skillnad på kön. Det gjordes sålunda upp en *särskild* löneskala för kvinnliga befattningshavare och där inplacerades de kvinnliga posttjänstemännen tillsammans med de kvinnliga tjänstemännen i de övriga kommunikationsverken. Att de kvinnliga posttjänstemännen inte vid denna tid protesterade starkare häremot än vad de gjorde kan förklaras av det förhållandet, att de icke riktigt fattade vad det gällde, därför att förändringen i alla fall innebar en löneökning, men när det så småningom blev klart för dem vad förändringen betydde, började de på alla håll protestera däremot. Då svarade man alltså: »Ni behöva inte vara oroliga. Vänta bara, till dess behörighetslagen går igenom. Då skola alla dessa orättvisor klaras upp.»

När sedan behörighetslagen kom, skulle man ha trott, att tiden varit inne för att ordna denna sak, men hur gick det då till? Jo, då flyttades de kvinnliga befattningshavarna bara utan vidare in på löneskalan för manliga tjänstemän efter sin dåvarande lön och icke efter sina arbetsuppgifter. Att man överhuvud taget kunde vara med om att rösta för en lag, som var så orättvis som denna — jag protesterade naturligtvis, — att jag i den slutliga omröstningen kunde gå med på en sådan lag för att, som det hette, »rädda behörighetslagen», berodde på det förhållandet, att det såväl från statsutskottet som från regeringsbanken upprepade gånger sades, att detta bara vore en över-

Ang.
övergångs-
bestämmelser
för vissa
kvinnliga
post-
tjänstemän.
(Forts.)

Ang.
övergångs-
bestämmelser
för vissa
kvinnliga
post-
tjänstemän.
(Forts.)

gångsanordning, som man vidtog med avsikt att sedermera genom justeringar undanröja de orättvisor, som detta system givetvis innebure. Dessa justeringar är det, som vi nu ideligen kräva och som vi alltjämt vänta på; men ännu ha de icke genomförts. Det gjordes ett litet försök år 1925, då de ifrågakvarande befattningshavarna flyttades upp en lönegrad. Vad som då skedde gällde egentligen inte alls posten utan telegrafverket, men på grund av den gamla uppfattningen, att avlöningsbestämmelserna för kommunikationsverken och i synnerhet för kvinnorna skola vara likformiga, flyttade man upp de kvinnliga posttjänstemännen tillsammans med de kvinnliga telegrafinspektörerna en lönegrad, vilket naturligtvis inte alls löste *deras* svårigheter. De ha också oupphörligt protesterat häremot. Frågan har varit uppe i riksdagen gång på gång. År 1928 hade statsutskottet i alla fall veknat så pass mycket, att utskottet yttrade, att riksdagen inte kunde vidtaga någon förändring på grund av en enskild motion, utan att Kungl. Maj:t finge pröva frågan, därest generalpoststyrelsen ansåge en förändring vara för verket lämplig och ändamålsenlig. Generalpoststyrelsen har ansett en förändring vara lämplig. Styrelsen har skrivit till Kungl. Maj:t och uttalat, att någonting borde göras. Kungl. Maj:t har skickat iväg ärendet till lönekommittén. Lönekommittén har förklarat, att den inte kan åtaga sig denna sak; den har för mycket att göra med frågan om dyrtidstilläggens inarbetande i lönerna och detta vore en övergångshistoria, som kommittén inte kunde syssla med, utan det är Kungl. Maj:ts sak. Kungl. Maj:t! Ja, vad har Kungl. Maj:t gjort? Jag väntade och hoppades i det längsta. Jag sade till postfolket: »Vi skola inte gå fram med någon motion. Jag är säker på att Kungl. Maj:t kommer med ett förslag.» Kungl. Maj:t gjorde ingenting, därför att Kungl. Maj:t tröstade sig med att Kungl. Maj:t gjort en rättvis gärning gentemot befattningshavare i postverket. Det finns nämligen en liten grupp av manliga posttjänstemän, som också hade fått sina förhållanden tilltrasslade. För deras svårigheter var Kungl. Maj:t synnerligen lyhörd. Kungl. Maj:t kom med en proposition i frågan. Statsutskottet har behandlat den, och den har bifallits. Jag beklagar visst inte, att dessa manliga posttjänstemän ha fått den hjälp de borde få. Det är alldeles rätt. Men jag kan inte hjälpa, att när jag jämför, hur Kungl. Maj:t känner för de kvinnliga tjänstemännens svårigheter och hur Kungl. Maj:t känner för de manliga tjänstemännens, så måste jag verkligen finna skillnaden påfallande. Det är ju möjligt, att Kungl. Maj:t resonerar så, att Adam kom före Eva, och därför skola vi nu först lösa frågan för de manliga befattningshavarna. Men jag litar i detta fallet inte fullt på Kungl. Maj:ts goda vilja — det måste jag säga — därför att det förefaller mig, som om Kungl. Maj:t hade haft mycket litet intresse för saken. Det kan inte heller vara så, att Kungl. Maj:t har glömt bort frågan, ty de kvinnliga posttjänstemännen ha oupphörligt gjort sig påminda hos Kungl. Maj:t för att söka få Kungl. Maj:t att göra något åt saken.

Jag har därför kommit med denna motion. Statsutskottet har behandlat den och har sagt precis på samma sätt som förra gången. Det ligger kanske ett löfte i detta, det hoppas jag och tror jag. Det är samma uttalande, som riksdagen en gång förut har gått in för d. v. s. frågan hänskjutes till Kungl. Maj:t för lösning, såvida generalpoststyrelsen önskar en sådan. Chefen för generalpoststyrelsen är inte här närvarande, därför att han blivit bortkallad på ett sammanträde, men han har sagt mig, att om han vore närvarande, skulle han uttala sig för att Kungl. Maj:t verkligen toge upp saken. Hade statsutskottet varit en liten smula välvilligare — utskottet bara citerar uttalandet från förra gången — hade utskottet velat en liten smula stryka under, att utskottet för sin del tycker, att Kungl. Maj:t verkligen borde göra någonting för att försöka lösa denna fråga, som ligger såsom ett irritationsmoment inom postverket och stör all frid och god grannsämja, skulle jag kunnat nöja mig

med detta. Men såsom saken nu ligger — med den vansklighet, som råder, att kunna bedöma, hur Kungl. Maj:t ställer sig till frågan, och då detta uttalande i alla fall en gång har godtagits av riksdagen samt den skrivelse från generalpoststyrelsen, som man begärt, föreligger, liksom även all behöfvlig utredning — anser jag mig böra yrka bifall till min motion.

Häri instämde herr *Lindhagen*.

Herr **Kvarnzeli**: Det är ju alldeles riktigt, herr talman, som den sista ärade talarinnan yttrade, att detta är ett ärende, som flera gånger har förelagts riksdagen. År 1928 var ju också utskottet rätt välvilligt stämt emot dessa befattningshavares krav. Det enda, som avhöll oss från att då hemställa om bifall till motionen, var, att de äro så välsignat många, att det kostar staten så mycket pengar att gå motionärernas önskingar tillmötes. Det rörde sig då om en utgiftsökning av omkring 300,000 kronor per år eller något sådant, tror jag, som ett bifall till motionen skulle innebära, och det tyckte vi verkade litet avskräckande, varför vi i varje fall inte ville gå in på denna sak, utan att den bleve prövad i vederbörlig ordning och eventuellt av Kungl. Maj:t förelagd riksdagen. Nu ligger ärendet, såsom fröken Hesselgren meddelade, hos den lönekommitté, som är tillsatt bland annat för att inarbета dyrtidstilläggen i statstjänstemännens löner. Kungl. Maj:t har remitterat ärendet dit, sedan generalpoststyrelsen kommit in med ett förslag. Jag tror också, att det är riktigt, att lönekommittén har uttalat, att den inte kan göra någonting åt denna fråga. Det beror på att kommitténs direktiv är något för snäva; det få vi väl anledning att återkomma till om några dagar, när vi få frågan om dyrtidstilläggen till behandling. Men ärendet är, såvitt jag har mig bekant, fortfarande hos lönekommittén, och när det kommer tillbaka till Kungl. Maj:t, får väl Kungl. Maj:t vara så god att pröva ärendet i vanlig ordning och taga ställning till det. Det lärers nog vara ofrånkomligt. Hur Kungl. Maj:t kommer att göra, kan jag inte yttra mig om. Det finns ju ett sätt att i någon mån förbättra dessa befattningshavares ställning, och det är, att de åtminstone finge sin pension ordnad efter samma grunder som avlöningen. De blevo ju för några år sedan uppflyttade en lönegrad, men frågan om deras ställning i pensionshänseende avgjordes inte i detta sammanhang. De erhöilo, såvitt jag är riktigt underrättad, endast uppflyttning i lönehänseende, under det att de, när de bli pensionsmässiga, få pension efter närmast lägre lönegrad. Jag vill inte med säkerhet påstå, att det förhåller sig så, men jag tror, att det är så. På den vägen finns således något litet att vinna. Genom generalpoststyrelsens förslag lär det väl kunna bli någon ytterligare förbättring härutöver. Och är det så, att Kungl. Maj:t går på det förslag, som generalpoststyrelsen framlagt, lär man väl få anse, att frågan blir slutgiltigt löst. Kommer Kungl. Maj:t med ett förslag, skall jag, det vill jag försäkra, så långt jag får något att göra med ärendet, söka infria vad vi tidigare uttalat oss för, då vi förra gången avgåvo utlåtande i denna fråga. Hur de andra ledamöterna i utskottet komma att ställa sig, kan jag inte svara för, ty på den punkten ha vi inte haft frågan uppe i år.

Jag ber under dessa förhållanden att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Julin, Teodor**: Herr talman! Fröken Hesselgren tog upp denna fråga huvudsakligen ur kvinno sakssynpunkt, och det ligger ju nära till hands att göra det i ett fall, där behörighetslagen för kvinnorna fått en sådan egendomlig effekt, att en stor grupp kvinnliga tjänstemän i stället för att flytta upp, dit de skulle

Ang.
övergångs-
bestämmelser
för vissa
kvinnlige
post-
tjänstemän.
(Forts.)

Ang.
övergångs-
bestämmelser
för vissa
kvinnliga
post-
tjänstemän.
(Forts.)

komma enligt behörighetslagen, d. v. s. i jämbredd med sina kamrater, tvärtom fallit tillbaka ett gott stycke i tjänsteställning. Men jag skall inte se på frågan ur den synpunkten utan helt och hållet behandla den ur postverkets synpunkt. Jag beklagar, att icke postverkets chef är närvarande; det skulle ha besparat mig den mödan. Jag anser emellertid, att man vid detta tillfälle icke bör underlåta att säga, att denna fråga, som den kommit att utveckla sig, blivit en synnerligen besvärlig historia för postverket. Statsmakterna ha sagt ifrån, att postverket måste nedbringa storleken på sin rekryteringsgrad, den femtonde, så pass, att tjänstemännen i denna grad kunna ha några rimliga utsikter till befordran. Vi sträva i postverket att komma därhän, och i stället för de åttahundra, som olyckligtvis kommit in i denna grad, försöka vi få ned antalet till fyrahundra. Men ifrågavarande kvinnliga tjänstemän, som icke fått sin lönefråga ordnad, anse sig med full rätt kunna pretendera på att också tillhöra denna befodringsgrad. Vad man inom postverket önskar och vad som åsyftas med de gjorda framställningarna, vilka fröken Hesselgren så noggrant genomgått, är just att lyfta undan detta kvinnliga block från nämnda grad, där man egentligen icke anser dem höra hemma, men dit de nu i realiteten höra. Statsutskottet har också mycket riktigt sagt, att om generalpoststyrelsen anser, att det bör röras i denna fråga, bör generalpoststyrelsen gå in till Kungl. Maj:t, och vi böra få in frågan till riksdagen på den vägen och icke motionsvis, som nu skett under ett antal år. Detta ha vi tagit fasta på. Generalpoststyrelsen har varit i högsta grad välvillig mot dem, som en gång i tiden skola bevilja anslag, ty den har framlagt två olika förslag, vilka båda kunna försvaras med goda skäl. Det är alldeles onödigt, att jag går in på deras innebörd. Det är två möjligheter till en lösning, som skulle kunna tillfredsställa ifrågavarande tjänstemän och som för postverket skulle medföra den fördelen, att detta block av kvinnor, som vi icke önska, och icke heller rimligtvis kunna önska, ha kvar i rekryteringsgraden, från vilken man försöker lyfta bort så många tjänstemän, ej längre skulle stå i vägen och hindra en sund utveckling, en utveckling för vilken också riksdagen själv uttalat sig.

När frågan på det sätt, som statsutskottet begärt, blivit utredd av generalpoststyrelsen och en framställning av generalpoststyrelsen gjorts till Kungl. Maj:t, tycker jag, att det icke hade varit för mycket, om statsutskottet i sitt yttrande i år hade påpekat, att det vore rimligt, att Kungl. Maj:t tillmötesgår riksdagens önskningsar.

Nu säger visserligen utskottets ärade ordförande, att om Kungl. Maj:t icke får något svar från lönekommittén, tar väl Kungl. Maj:t till sist itu med frågan. Men vad betyder det för alla dessa kvinnor, som vänta på frågans lösning? Riksdagen har tjänat en ganska vacker slant, genom att man på detta sätt uppskjutit frågan år efter år. Lägga vi ihop alltsammans, ha vi, om inte miljonen så i alla fall bra nära, som vi ha tagit från dessa kvinnliga tjänstemän. Det är inte rimligt, och det hade varit önskvärt, att statsutskottet här gått fram med ett mera bestämt uttalande.

Emellertid har ju riksdagens tidigare uttalande nu upprepats och understrukits, och man får vara tacksam för vad man fått. Jag ansluter mig dock livligt till fröken Hesselgrens ståndpunkt och kommer för min del att rösta för bifall till motionen, om det blir votering.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den av fröken Hesselgren i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets memorial, nr 149, om anvisande av de i regeringsformens 63 § föreskrivna kreditivsummor, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 41, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning angående tryckning av det under arbete varande historiska och statsvetenskapliga verket om den svenska riksdagen m. m.; samt

nr 42, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning rörande inköp av byggnadstomt för riksbankens avdelningskontor i Norrköping.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 29, i anledning av väckt motion om reformering av hyreslagstiftningen.

Om reformering av hyreslagstiftningen.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 259, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herr *Hage* m. fl. hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, huruvida och på vilket sätt gällande bestämmelser, som reglerade förhållandet mellan hyresvärd och hyresgäst — hithörande delar av lagen av år 1907 om nyttjanderätt till fast egendom samt lagen av den 10 mars 1923 med vissa bestämmelser rörande hyra m. m. — måtte sammanföras i en modern hyreslag, som samtidigt utformades under hänsynstagande till nutida förhållanden inom detta område samt i en social och humanitär anda efter ungefärligen de grundsatser, som i motionen antytts.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Hage* och *Hedvall*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen visade, slutande med en hemställan, att riksdagen måtte med anledning av motionen nr 259 i andra kammaren i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, huruvida, i vilken utsträckning och på vilket sätt gällande lagbestämmelser, som reglerade förhållandet mellan hyresvärd och hyresgäst, borde och kunde omformas under hänsynstagande till nutida förhållanden samt i en social och humanitär anda efter ungefärligen de grundsatser, som i reservationen antytts;

2) av herrar *Sigfrid Hansson*, *Hagman*, *Norman* och *Magnusson* i Kalmar, vilka förenat sig med herrar *Hage* och *Hedvall* i deras reservationsvis framställda yrkande.

Herr **Hansson, Sigfrid**: Herr talman! Motionärerna i det nu föreliggande ärendet ha utan tvivel gjort sig till tolk för mycket stora medborgargrupper synpunkter och önskemål i fråga om förhållandena på hyresmarknaden. I och för sig är det inga nya spörsmål, som här upptagits till skärskådande. Riksdagen har upprepade gånger sysselsatt sig med dem och även i visst avseende hävdad samma meningar som dem motionärerna framfört.

I motionen yrkas, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en utredning »huruvida och på vilket sätt gällande bestämmelser, som reglera förhållandet mellan hyresvärd och hyresgäst — hithörande delar av lagen av år 1907 om nyttjanderätt till fast egendom samt lagen av den 10 mars 1923

Om reformering av hyreslagstiftningen.
(Forts.)

med vissa bestämmelser rörande hyra m. m. — måtte sammanföras i en modern hyreslag, som samtidigt utformas under hänsynstagande till nutida förhållanden inom detta område samt i en social och humanitär anda efter ungefär de grundsatser, som i motionen antytts».

Så sent som år 1925 uttalade sig riksdagen för behovet av en snar och omfattande revision av gällande hyreslagstiftning, trots att denna två år tidigare hade undergått en del förbättringar ur social synpunkt. Även i det nu föreliggande utlåtandet från andra lagutskottet, som går ut på ett avstyrkande av motionen, erkännes, att de av motionärerna påtalade förhållandena i vissa avseenden icke äro tillfredsställande. Särskilt i fråga om de önskemål, som framförts beträffande innebörden i 3 kap. 10 och 12 §§ i nyttjanderättslagen och rörande dessa bestämmelsers tillämpning, har utskottet framhållit, att en utredning vore väl motiverad, ehuru utskottet anser, att en sådan borde ske »i ett större sammanhang». I vilket sammanhang utskottet avser, har jag inte fått riktigt klart för mig.

Motionärerna ha i sin till utskottets utlåtande fogade reservation uttalat, att mycket starka skäl kunna anföras därför, att en utredning igångsättes rörande de spörsmål, varom här är fråga, samt att utredningen särskilt bör taga sikte på, huruvida ej ifrågavarande bestämmelser böra givas tvingande karaktär, så att husägare ej skulle kunna genom kontraktsformuleringar sätta dessa för hyresgästerna synnerligen viktiga stadganden ur funktion. Utskottet har nödgats medgiva, att tvekan läser kunna råda om lämpligheten av full avtalsfrihet härvidlag, men dess betänkligheter mot att genom regler av tvingande natur ytterligare inskränka avtalsfriheten på hyresrättens område ha förkvävt om tanken om hyresgästernas väl i ifrågavarande hänseende. För min del har jag funnit motionärernas framställning i denna punkt vara synnerligen berättigad. Det är nämligen ett faktum, att under de senaste åren hyresvärdarna oskäligt och ofta synnerligen hänsynslöst utnyttjat avtalsfriheten till hyresgästernas nackdel. Under behandlingen av motionen i utskottet påvisades detta med åtskilliga exempel, av vilka vissa skulle ha förefallit hart när otroliga, därest de icke hade dokumenterats. De av fastighetsägarföreningarna hittills använda hyreskontrakten giva i allmänhet ett intryck av, att man alltför ensidigt tagit sikte på tillvaratagandet av den ena partens, d. v. s. hyresvärdens, intressen. Men därtill kommer, att det förefaller, som om enskilda hyresvärdar i rätt stor utsträckning varit angelägna om att ytterligare giva kontrakten en ensidig prägel. Under rubriken »Särskilda bestämmelser» har man pålagt hyresgästerna skyldigheter, som icke gärna kunna anses åligga dem, utan självklart måste betraktas som ensamt hyresvärdarnas. Trots att hyresvärdarna på grund av knappheten på bostäder i allmänhet tillgodogjort sig en ur deras synpunkt synnerligen gynnsam konjunktur på ett sätt, som nära nog saknar sin motsvarighet, ha de, åtminstone i vissa fall och kanske framför allt beträffande mindre lägenheter, lagt i dagen en anmärkningsvärd benägenhet att övervältra underhållskostnaderna för lägenheterna direkt på hyresgästerna. Jag ber att få belysa detta förhållande med ett exempel, som måhända måste betraktas som ganska extremt men som likväl tydligen anger en tendens, som knappast kan anses vara försvarlig, i varje fall icke önskvärd.

Jag har framför mig ett faksimil av ett hyreskontrakt, som är utfärdat av ett av de större byggnadsaktiebolagen i Stockholm. Här förekommer under rubriken »Särskilda bestämmelser» följande, som enligt min mening är synnerligen anmärkningsvärt, för att inte säga uppseendeväckande: »1) Lägenheten mottages i det skick den nu befinner sig, och bekostas genom hyresvärden inga målnings- eller tapetseringsarbeten. 2) Skulle vid inflyttning i lägenheten hyresvärden anse, att målnings- eller tapetseringsarbeten äro behövliga, förbinder sig hyresvärden att tillsläppa tapeter, olja, zinkvitt och krita, men skola

arbetskostnaderna för eventuella reparationer samt återstående behövlig materiel betalas av hyresgästen. 3) Hyresvärden fränkänner sig allt ansvar, därest hyresgäst vid inflyttning i lägenheten finner densamma bemängd med ohyra, och äger icke hyresgästen för å möbler m. m. genom ohyra och desinfektion åstadkommen skada härför fordra skadestånd eller ersättning genom avdrag å hyra m. m.»

Jag har också ett annat litet exempel, som visserligen inte är så uppseendeväckande men som även bör i detta sammanhang inregistreras. I ett hyreskontrakt, som jag har framför mig, har hyresvärden gjort vissa förbehåll under »Särskilda bestämmelser», där det heter bland annat: »Det åligger hyresgästen att på egen bekostnad låta försäkra alla glastrutor, som tillhöra våningen. — Hyresgästen åtager sig att på egen bekostnad låta reparera, måla och tapetsera våningen under hyrestiden.»

Det är naturligtvis överflödigt att kommentera dylika bestämmelser. Det torde vara uppenbart, att de icke stå i samklang med innebörden i de stadganden i vår hyreslagstiftning, som avse att rättvist avväga hyresgästernas och hyresvärdarnas skyldigheter. Enbart ett sådant förhållande som det, vilket återspeglas i de av mig anförda exemplen, utgör enligt min mening tillräckligt skäl för kravet på en utredning i syfte att åstadkomma en lagstiftning, som bättre än den hittillsvarande tillgodoser hyresgästernas berättigade intressen, utan att motpartens därmed skola behöva trädas för nära.

Utskottet har heller icke kunnat bestrida, att vissa bestämmelser i gängse hyresavtal äro alltför ensidigt avfattade. Det inskränker sig emellertid till att uttala sin anslutning till en av socialstyrelsen redan 1922 framförd tanke, att genom det allmännas försorg borde utarbetas lämpliga, opartiskt hållna kontraktsformulär att ställas till allmänhetens fria disposition. Detta är utan tvivel en utväg, som kan leda bort från här berörda missförhållanden, och man kan endast förvåna sig över, att socialstyrelsens goda tanke under dessa många år icke blivit förverkligad. En from önskan är av allt att döma icke tillräcklig härvidlag, utan det kräves helt visst ett kraftigare grepp på problemet, om detta skall kunna bringas till sin lösning. Det förefaller mig, som om riksdagen har skyldighet att sörja för ett bättre förhållande härutinnan och att den åtminstone borde kunna i en skrivelse till Kungl. Maj:t framhålla lämpligheten av att de värsta missförhållandena bliva undanröjda.

Utskottet har även i ett annat avseende faktiskt lämnat goda skäl för ett ingripande i syfte att få till stånd strängare bestämmelser på detta område. Utskottet meddelar sålunda, att det kommit till dess kännedom, att hyresvärdar genom speciella avtalsbestämmelser sökt kringgå gällande lag. Sålunda har utskottet sig bekant, att hyresvärd i ett och samma hyresavtal om smålägenhet betingat sig visst hyresbelopp i fall av kvartalsbetalning och alternativt ett annat väsentligt högre belopp i händelse av månadsbetalning. Att här föreligger ett försök att åsidosätta de tvingande bestämmelserna i 6 § i 1923 års hyreslag, som i socialt syfte medgiva hyresbetalning månadsvis i fråga om förskottshyra för smålägenheter, lär vara uppenbart, säger utskottet, som emellertid nöjer sig med att konstatera faktum i stället för att uppmana riksdagen och regeringen att ingripa mot ett sådant missförhållande.

Motionärerna ha framfört en del andra önskemål, vilka tivelaktigt förtjäna uppmärksamhet och kanske också tillmötesgående, ehuru å andra sidan det måhända icke kan förnekas, att lösningen av de här åsyftade problemen måste stöta på mycket stora svårigheter. Jag åsyftar härvidlag närmast kravet på införande av options- eller prioritetsrätt i syfte att bereda hyresgäst och särskilt sådan, som på grund av att han äger en barnrik familj, icke är betraktad som önskvärd, rätt att under vissa förhållanden även efter kontraktstidens utgång bo kvar i av honom innehavd lägenhet. Det bör likväl erinras om, att

Om reformering av hyreslagstiftningen.
(Forts.)

Om reformering av hyreslagstiftningen.
(Forts.)

riksdagen år 1922 uttalade sig till förmån för en sådan reform. Riksdagen godkände nämligen då ett av första lagutskottet avgivet utlåtande, vari yttrades: »Även den av motionären omnämnda frågan om rätt för hyresgäst att under vissa förhållanden få kvarbo i av honom förhyrd lägenhet jämväl efter den avtalade hyrestidens utgång synes utskottet böra göras till föremål för utredning. Det torde för såväl de enskilda som samhället vara ett viktigt intresse, att hemmen så vitt möjligt skyddas och onödiga flyttningar undvikas.»

Sedan dess har ju emellertid denna fråga varit föremål för utredning, och utskottet har fog för sitt påpekande, att denna utredning icke fört frågan i riktning mot en positiv lösning. Man kan inte heller blunda för det faktum, att utredningen varit ägnad att, som utskottet säger, »ytterligare kasta ljus över betydande vanskligheter, som skulle vara förknippade med ett dylikt rättsinstitut». Jag måste erkänna, att jag ställt mig tveksam inför motionärernas hemställan i denna punkt, men för den händelse en utredning rörande mera självklara saker kunde komma till stånd, borde väl det icke vara ur vägen att taga upp även detta spörsmål till nytt skärskådande. Detsamma torde kunna sägas om motionärernas krav på en hyresockerlagstiftning.

I den av herrar Hage och Hedvall avgivna och till utskottets utlåtande fogade reservationen understrykes, att den av dessa reservanter förordade utredningen bör vara förutsättningslös. Jag och mina medreservanter i utskottet ha tagit fasta på detta uttalande särskilt beträffande frågan om options- eller prioritetsrätt samt ockerlagstiftning, då vi förenat oss med herrar Hage och Hedvall i deras hemställan om en skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om utredning, huruvida, i vilken utsträckning och på vilket sätt gällande lagbestämmelser, som reglera förhållandet mellan hyresvärd och hyresgäst, böra och kunna omformas under hänsynstagande till de önskemål, som framförts i motionen.

Jag skall icke uppehålla mig längre vid denna fråga, utan jag ber nu, herr talman, att få yrka bifall till ifrågakvarande hemställan. Jag är emellertid fullt medveten om, att jag — i varje fall vid denna tid på dagen — icke kan påräkna något större intresse för ärendet och följaktligen naturligtvis icke heller bifall till mitt yrkande.

Herr Westman: Herr talman! Med den föregående ärade talaren är jag fullt ense därom, att hyresfrågan är en av våra mest betydelsefulla sociala frågor. Men jag ber att få fästa uppmärksamheten vid att icke lagstiftningen som ensam faktor spelar in, när det gäller att skaffa goda bostäder åt vårt folk. Läget på hyresmarknaden bestämmes ju av flera olika faktorer. En av dem är naturligtvis bostadstillgången. Denna faktor befinner sig ju för närvarande i en synnerligen gynnsam utveckling. Det pågår nu en mycket livlig verksamhet i syfte att öka tillgången av goda bostäder i vårt land, samtidigt som man kasserar bostäder, som icke ha varit fullt tillfredsställande. Detta beror naturligtvis därpå, att anspråken på goda bostäder ha stigit, liksom även därpå, att det ekonomiska läget i breda lager av vårt folk är sådant, att man har möjlighet att tillgodose sina krav på bättre bostadsförhållanden.

Man kan under sådana förhållanden säga, att det icke nu är rätta tiden att tillgripa en skärpt lagstiftning. Man kan befara, att en sådan skulle ogynnsamt påverka den utveckling, om vilken jag nyss har talat. Men det finnes också andra skäl, som göra, att man måste ställa sig betänksam mot förslaget att nu upptaga frågan om att ingripa lagstiftningsvägen på detta ömtåliga område. Om kammarens ledamöter betrakta det yrkande, som är framställt i reservationen, finna kammarens ledamöter, att det är mycket vittutseende. Reservanterna yrka — jag talar nu om den första reservationen; jag skall sedan tala om den andra reservationens innehåll — att man skall upptaga ett mycket omfattande lagstiftningsarbete. Man kan ifrågasätta, huruvida det skulle

vara klokt att taga upp en så stor och mödosam uppgift, om det inte har utkristalliserat sig någon större enighet om de riktlinjer, efter vilka lagstiftningsarbetet skulle bedrivas. Emellertid föreligger icke någon sådan enighet. Motionären lyckades icke åstadkomma någon större uppslutning kring alla de önskemål, som han framfört i sin motion. I sin reservation har han verkställt ett urval, men icke heller om detta urval har han lyckats få någon större enighet. Majoriteten i utskottet ställer sig, som herrarna se, avvisande. Det beror naturligtvis därpå, att bland de riktlinjer, som anges i reservationen, också ingår, att utredningen skulle upptaga frågan om optionsrätt för hyresgästerna och om lagstiftning mot hyresocker.

Vi se också, att de, som vanligen i andra frågor äro meningsfränder till de båda herrar, som avgivit den första reservationen, icke helt och hållet anslutit sig till den. Herrar Sigfrid Hansson, Hagman, Norman och Magnusson i Kalmar ha gått fram med en särskild reservation. Anledningen därtill ha vi fått höra i herr Sigfrid Hanssons anförande. Det framgick därav, att herr Sigfrid Hansson ställde sig ganska tveksam, huruvida det skulle vara lämpligt att lagstifta just i fråga om optionsrätt och hyresocker. Nu ha emellertid dessa herrar, som vi hörde av herr Hansson, förmenat, att de genom att gå fram med en särskild reservation skulle komma att stå litet friare i förhållande till den första reservationen. Så är nog icke förhållandet. Om vi se på dennas kläm, finna vi, att herr Hage och hans medreservant ha sagt, att lagstiftningen skulle reformeras ungefärligen efter de grundsatser, som de angivit i det föregående. Herr Sigfrid Hansson kommer sålunda, när han yrkar bifall till herr Hages reservation, i den belägenheten, att han uttalar sig till förmån för utredningar om reformer, beträffande vilkas lämplighet han hyser ganska stor tvekan.

När utskottet har ställt sig avvisande till det yrkande, som framförts, att hyreslagen på nytt skall tagas upp till omarbetning, har emellertid utskottet därmed icke velat säga, att utskottet funnit allt väl beställt, som det nu är. Utskottet har i stället framhållit, att man t. ex. kan ifrågasätta, huruvida det inte kunde vara lämpligt att utvidga området för de tvingande bestämmelserna i hyreslagstiftningen, men utskottet har icke ansett, att behovet av en lagstiftning på detta område är så väl styrkt, att det föreligger tvingande skäl att nu taga upp denna fråga. En sådan fråga som den om de tvingande bestämmelserna kan för övrigt endast med största svårighet isoleras. Tager man upp denna fråga, kommer man lätt in på mycket vidlyftiga och stora lagstiftningsämnen. Under sådana förhållanden har det förefallit oss, som om tiden för närvarande icke vore mogen för att överhuvud taget röra vid detta lagstiftningsproblem.

Herr Sigfrid Hansson berörde i sitt anförande vissa missförhållanden, men jag måste säga, att dessa knappast kunna anses vara av den betydelse, att de kunna anföras som motiv för ett så vittutseende yrkande, som framförts i reservationen. De gällde mera detaljer. Ett av de missförhållanden, som herr Sigfrid Hansson påpekade, bestod däri, att en del hyresvärdar gjort försök att kringgå vissa lagbestämmelser på sätt utskottet påpekar i slutet av sitt utlåtande. Herr Sigfrid Hansson riktade den anmärkningen mot utskottet, att utskottet icke föreslagit riksdagen att tillgripa lagstiftningsåtgärder med anledning av dessa försök från hyresvärdarnas sida. Utskottet har ju redan i sitt betänkande framhållit, att de bestämmelser, som hyresvärdarna försöka att sätta i kraft, äro av tvingande natur. Därav följer, att de avtalsbestämmelser, som hyresvärdarna ha infört i kontrakten, äro utan verkan. Under sådana omständigheter behöver man icke vidtaga några lagstiftningsåtgärder med anledning härav. Vad man kunde behöva göra, vore möjligen att föranstalta någon upplysningsverksamhet bland hyresgästerna, så att de bleve bättre under-

Om reformering av hyreslagstiftningen.
(Forts.)

Om reformering av hyreslagstiftningen.
(Forts.)

kunniga om vilka oförytterliga rättigheter lagen tillerkänner dem. Det har också ifrågasatts, huruvida icke socialstyrelsen skulle kunna taga ett steg i den riktningen genom att utarbeta formulär, som vore fria från de ofta mot lagens tvingande bestämmelser stridande klausuler, som hyresvärdarna insatt i sina kontrakt, och kanske rent av borde innehålla meddelanden om vilka bestämmelser i hyresavtalslagstiftningen, som äro av tvingande natur. Men man kan mycket väl antaga, att ämbetsverket skall kunna gå i författning om en sådan sak, utan att riksdagen behöver ingripa i det syftet.

Av vad jag sagt framgår, att utskottet alltså för närvarande funnit anledning icke föreligga till att upptaga en så stor och vittomfattande fråga som den, som framförts i herr Hages reservation. Jag ber därför, herr talman, att få yrka avslag på motionen och reservationerna och bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med därunder förekomna yrkanden gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den hemställan, som gjorts i den av herrar Hage och Hedvall vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Ang. arrendevillkoren för vissa ecklesiastik jord.

Föredrogs ånyo sammansatta andra lag- och jordbruksutskottets utlåtande nr 2, i anledning av väckt motion angående lindring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av till ecklesiastikt ändamål anslagen jord.

I en inom första kammaren väckt motion, nr 163, hade herr *Rosén* gjort hemställan av den innebörd, att riksdagen skulle besluta sådan ändring av lagen den 21 maj 1926 angående lindring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av till ecklesiastikt ändamål anslagen jord, att nedsättning av den fastställda arrendeavgiften beviljades med högst två tredjedelar av de i § 2 i lagen omförmälda avgifterna.

Motionen, vilken hänvisats till lagutskott och överlämnats till andra lagutskottet, hade sedermera enligt överenskommelse mellan sistnämnda utskott och jordbruksutskottet hänskjutits till behandling i sammansatt andra lag- och jordbruksutskott, vilket utskott i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att motionen I:163 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anförts av herr *Almkvist*, som ansett, att utskottet bort föreslå riksdagen att i skriftelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning, huruvida och i vilken omfattning lindring utöver den, som vore medgiven i § 2 i lagen den 21 maj 1926 angående lindring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av till ecklesiastikt ändamål anslagen jord, vore av behovet påkallad, samt om framläggande för riksdagen av det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Herr Almkvist: Herr talman! Till detta utskottsbetänkande har jag anført en reservation, i anledning av vilken jag ber att få säga några ord.

Jag avser med reservationen att påkalla intresse för en grupp av arrendatorer, vilkas förhållanden jag anser vara värda, att riksdagen ägnar dem uppmärksamhet. Enligt lagen den 21 maj 1926 angående lindring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av till ecklesiastikt ändamål anslagen jord, kan, därest vissa förutsättningar äro uppfyllda, lindring med en tredjedel av den

föreskrivna arrendesumman erhållas. Det är kammarkollegium, som prövar och avgör dylika ärenden. Villkoret för att en sådan nedsättning skall kunna erhållas är, att arrendeavtalen träffats under åren 1917—1921 och att de avtal, som då stipulerades, enligt myndigheternas intyg ha visat sig vara så tyngande, att det kan befaras, att arrendatorerna skola bliva urståndsatta att fullgöra, vad som enligt kontrakt åligger dem. I en motion av herr Rosén har det med exempel från Sävars församling i Västerbottens län visats, att även om en sådan nedsättning beviljas, kunna dock arrendeavgifterna vara så stora, att det vore i högsta grad önskvärt och rimligt, att en ytterligare nedsättning kunde medgivas. I motionen anföres, att man har anledning att antaga, att förhållandena i andra delar av landet kunna vara av enahanda art, och därför har motionären föreslagit en sådan ändring i lagen, att ytterligare lindring utöver den nu medgivna tredjedelen skall kunna ske. Utskottet har emellertid förklarat, att de av motionären anförda exemplen icke synas vara varken så talrika eller i övrigt så betydande, att utskottet fördenskull funnit skäl föreligga att tillstyrka en med hänsyn till konsekvenserna svåröverskådlig ändring av gällande lagstiftning. Jag har för min del funnit, att denna invändning från utskottets sida är bärande, därför att det icke varit möjligt att med konkreta exempel bevisa, att krav på ytterligare nedsättning utöver den i lagen medgivna i någon större utsträckning framställas av arrendatorer å ecklesiastisk jord. Men jag har dock en ganska lång erfarenhet av att Kungl. Maj:t många gånger på grund av gällande lagbestämmelser finner sig förhindrad att medgiva ytterligare lindring i arrendevillkoren, även då ömmande omständigheter av den mest påtagliga art föreligga. Jag har därför ansett, att utskottet hade bort tillstyrka en skrivelse i anledning av motionen med begäran om utredning, huruvida och i vilken omfattning en ytterligare lindring i nu förevarande arrendevillkor utöver den i lagen medgivna är av behovet påkallad. Jag har så mycket hellre ansett mig kunna tillstyrka en sådan åtgärd, som utredningen sannolikt icke behöfve bliva vare sig kostsam eller långvarig. Den kunde tvivelsutan i sin helhet verkställas av kammarkollegium, och då antalet fall säkerligen av detta ämbetsverk lätt kan överblickas, skulle utredningen med säkerhet kunna föreligga till nästkommande riksdag.

Utskottet har i så måtto beaktat det i motionen skildrade förhållandet, att utskottet säger, att Kungl. Maj:t efter prövning av de fall, som kunna förekomma, kan framlägga förslag till riksdagen och kyrkomötet om ytterligare nedsättningar. Detta är givetvis en utväg, men om denna anvisning skall bliva av någon betydelse, måste man förutsätta, att vad utskottet nu skrivit, blir känt för de arrendatorer, som alltjämt dragas med sedan kristiden kvarstående tunga villkor samt att ansökningar från dem inkomma till Kungl. Maj:t i så god tid, att samtliga fall kunna komma under nästa kyrkomötes prövning. Kyrkomötet sammanträder nämligen med relativt långa mellanrum, och skulle icke vid nästa kyrkomöte denna fråga kunna ordnas, bleve det för sent. I varje fall är den anvisade utvägen otymplig och svårframkomlig. Vid en enklare vore det att nå resultat med en lagändring, om en sådan visar sig av behovet påkallad.

Jag ber därför, herr talman, att få tillstyrka bifall till reservationen.

Herr Westman: Herr talman! De faktiska förhållanden, som motionären åberopat till stöd för sitt yrkande, röra endast och allenast fyra personer, som ha arrenderat några ängslotter från Sävars prästgård. Den högsta arrendeavgiften är 115 kronor om året, och den lägsta är 60 kronor, vartill komma några naturaprestationer. Utskottet har ansett, att det icke föreligger tillräckligt material för att utskottet skulle bliva övertygat om nödvändigheten av att sätta i gång en stor utredning angående de ecklesiastiska arrendatorernas ställning i hela landet. Utskottet har i stället anvisat en väg, som dessa arrendatorer kun-

*Ang. arrende-
villkoren för
vissa ecklesi-
astisk jord.
(Forts.)*

Ang. arrende-
villkoren för
viss ecklesia-
stik jord.
(Forts.)

na anlita för att bliva hjälpta, såsom den föregående talaren mycket riktigt framhöll.

Ett annat skäl för att utskottet icke har velat taga upp denna fråga i generell omfattning och således icke velat bifalla det förslag, som framförts i herr Almqvists reservation, är, att man förut alltid har på samma gång behandlat kronoarrandatorerna och de ecklesiastika arrendatorerna. Motionären och den ärade reservanten fästa endast avseende vid de ecklesiastika arrendatorerna, men det torde ligga i öppen dag, att om man skulle igångsätta en utredning i syfte att eventuellt ändra villkoren för arrendatorerna, skulle denna omfatta icke blott de ecklesiastika arrendatorerna utan även kronoarrandatorerna. Om förhållandena inom jordbruket utveckla sig i en ogynnsam riktning, så att de bliva sämre, än de nu äro, kan det mycket väl hända, att man får anledning att upptaga frågan om att bereda lindring i arrendatorernas villkor. Men i så fall bör denna fråga upptagas på en bredare bas än som nyss angavs, så att såväl kronosom de ecklesiastika arrendatorerna komme under beaktande.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt de därunder förekommna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på godkännande av herr Almqvists vid utlåtandet avgivna reservation; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Då alla ärenden på föredragningslistan nu blivit behandlade, medgav kam-maren, på framställning av herr talmannen, att de anslag, som utfärdats till sammanträdets fortsättande på aftonen, finge nedtagas.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade proposition nr 278.

Upplästes och godkändes ett uppsatt förslag till skrivelse till Konungen med anmälan om de ledigheter inom kammaren, som skulle fyllas innan nästa lagtima riksdag.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 150, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till utgifter för gammalsvenskbyborna jämte i ämnet väckta motioner;

nr 151, i anledning av väckta motioner angående utökning och effektivisering av yrkesinspektionens verksamhet;

nr 152, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under sjunde huvudtiteln gjorda framställningar angående anslag till statistiska centralbyrå och dess verksamhet;

nr 153, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under tionde huvudtiteln gjorda framställning om anslag till täckande av den å Sverige belöpande delen av kostnaderna för en internationell byrå i Paris för utställningar;

nr 154, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under tionde huvudtiteln gjorda framställning angående verkställande av undersöknings- och försvarsarbeten å områden, som genom Sveriges geologiska undersöknings försorg äro eller kunna varda för kronans räkning inmutade, jämte en i ämnet väckt motion;

nr 155, i anledning av *dels* Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under tionde huvudtiteln gjorda framställningar angående anslag för bedrivande av tekniskt-vetenskaplig forskningsverksamhet inom kraft- och bränsleområdet samt för anskaffande av en anläggning för oljeutvinning ur trä, *dels ock* väckta motioner om anslag till vissa arbeten beträffande torvkolningsmetoden;

nr 156, i anledning av *dels* Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under tionde huvudtiteln gjorda framställning, *dels ock* i särskild proposition framlagda förslag angående anslag för budgetåret 1930/1931 till lots- och fyrinrättningen;

nr 157, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bildande av en fond hos Aktiebolaget Jordbrukarbanken, avsedd att möjliggöra avveckling av vissa krediter åt Svenska lantmännens riksförbund och därtill anslutna föreningar jämte i ämnet väckta motioner;

nr 158, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställningar om dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 159, i anledning av väckta motioner om avsättande av medel till en hjälpfond för Norrbottens län;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förtidspension och avskedsersättning åt vissa tjänstemän vid statens järnvägsbyggnader jämte i ämnet väckta motioner;

nr 44, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning om inrättande inom riksgäldskontoret av en riksdagens ekonomiska förvaltningsbyrå m. m.;

nr 45, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning om vissa ändringar i den vid avlöningsreglementet för befattningshavare vid riksdagens verk fogade tjänsteförteckningen m. m.; samt

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående tillfälliga lönetillägg åt vissa vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare, i vad angår flottans pensionskassa;

första lagutskottets utlåtande nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om beräkning av lagstadgad tid;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 36, i anledning av *dels* Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om åtgärder mot vanartigt levnadssätt (vanartslag) m. m., *dels ock* i ämnet väckta motioner; samt

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 17 oktober 1900 om straffregister; ävensom

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse rörande nytt avtal mellan Sveriges utsädesförening och Allmänna svenska utsädesaktiebolaget;

nr 72, i anledning av i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställningar *dels* om anslag till uppehållande av Sveriges utsädesförenings praktiskt vetenskapliga verksamhet, *dels* om anslag till understödjan- de av den praktiskt vetenskapliga verksamheten vid Weibullsholm jämte tre i dessa ämnen väckta motioner;

nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för upp- hjälpan- de av sötvattensfisket m. m. jämte en i ämnet väckt motion;

nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av ett statens skogsodlingsanslag ävensom två i ämnet väckta motioner;

nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en kommunkogslånefond;

nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring under budgetåret 1930/1931 för viss personal inom den civila statsförvaltningen; samt

nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upphävande av villkor i skatteköpebrev rörande hemmanet $\frac{1}{2}$ mantal Köpinge nr 4 inom Häl-singborgs stad.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 5.17 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Torsdagen den 15 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 3.30 e. m.

Justerades protokollet för den 9 innevarande månad.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden nr 150—159, bankoutskottets utlåtanden nr 43—46, första lagutskottets utlåtande nr 26, andra lagutskottets utlåtanden nr 36 och 37 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 71—77.

Herr **förste vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Jag hemställer, att kammaren ville besluta, att på föredragningslistan för lördagens plenum närmast efter bevillningsutskottets betänkande nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till Pehr Fricks Fabrikers Aktiebolag och hos bolaget anställda vid nedläggande av bolagets tillverkning av cigarrlådor, måtte uppföras statsutskottets utlåtande nr 152, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under sjunde huvudtiteln gjorda framställningar angående anslag till statistiska centralbyrån och dess verksamhet, samma utskotts utlåtande nr 157, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bildande av en fond hos Aktiebolaget Jordbrukarbanken, avsedd att möjliggöra avveckling av vissa krediter åt Svenska lantmännens riksförbund och därtill anslutna föreningar, samma utskotts utlåtande nr 158, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställningar om dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl., samt jordbruksutskottets utlåtande nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upphävande av villkor i skatteköpebrev rörande hemmanet $\frac{1}{2}$ mantal Köpinge nr 4 inom Hälsingborgs stad, i nu nämnd ordning.

Denna hemställan bifölls.

Anmälades och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 248, till Konungen i anledning av konstitutionsutskottets memorial med förslag till skrivelse angående utredning rörande ändring av 7 § riksdagsordningen.

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3.40 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
